ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ:
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ірпінь
2015

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Матеріали науково-практичного круглого столу
(Ірпінь, 8 вересня 2015 року)

Мережеве електронне видання

Ірпінь
2015

УДК 339.922: 347.73 (477+4ЄС)(063)
ББК 65,5 я 431
Є 54

Укладачі: Габорак Т. А., Лисецька Н. М., Ковтунович Н. Л., Трубін І. О.

Рекомендовано до друку як електронне видання
Вченою радою Науково-дослідного інституту фінансового права
(рішення № 5 від 26 жовтня 2015 року)

Є 54 **Євроінтеграційні процеси в Україні: економічний та правовий аспект** : зб. матер. наук.-практ. кругл. столу, 8 вересня 2015 року. – Ірпінь : НДІ фінансового права, 2015. – 133 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного круглого столу, що був проведений у межах науково-дослідної роботи „Економіко-правові наслідки адаптації податкового законодавства в умовах корегування плану дій Угоди про асоціацію між Україною та ЄС” (державний реєстр № 0114U002358), яка виконується на замовлення Державної фіскальної служби України.

Призначено для науково-педагогічних працівників, працівників органів державної влади, студентів та аспірантів, а також усіх, хто цікавиться окресленою проблематикою.

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладена на авторів.

УДК 339.922: 347.73 (477+4ЄС)(063)
ББК 65,5 я 431

Наукове видання

Умовн.-друк. арк. 5,5. Об’єм файлу – 0,554 МБ.

Виготовлювач
08200, Науково-дослідний інститут фінансового права, вул. Університетська, 31.
тел.: (04597) 60-552.

© Науково-дослідний інститут фінансового права, 2015

ЗМІСТ

Бригінець О. О.
Забезпечення фінансової безпеки України в умовах глобалізації світового економіко-правового простору 6

Василькова Т. В., Микитенко Т. В.
Управління фіскальними ризиками підприємства 10

Гужва І. Ю.
Досвід Турецької Республіки щодо розвитку торговельно-економічних відносин з ЄС: висновки та рекомендації для України..... 14

Дейнека В. Ф., Шавло І. А.
Правовий аспект запобігання корупції в органах фіскальної служби в межах євроінтеграції..... 19

Дерев'янко В. М.
Досвід країн Євросоюзу у процесі інституційного регулювання інтелектуального капіталу – шлях для розбудови національної економіки 23

Долгий О. А., Долгий О. О.
Заходи ООН з кодифікації поведінки посадових осіб, задіяних у сфері охорони правопорядку, та напрями їх реалізації в Україні: антикорупційний аспект 29

Євсєєва І. О.
Реформування акцизного податку в межах виконання Угоди про асоціацію 33

Забучинська Т. В.
Вплив євроінтеграції на функціонування вітчизняної системи державного регулювання фондового ринку..... 37

Завадська Ю. С.
Формування екологічної політики України в умовах європейської інтеграції 40

Кармаліта М. В.
Аналітична складова процесу апроксимації законодавства України до законодавства ЄС 46

Касьяненко Л. М., Аністратенко Ю. І.
Роль спрощеної системи оподаткування в умовах стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні на сучасному етапі 49

Касьяненко Л. М., Чайка В. В.
Сучасна податкова система України: теоретико-правовий аспект 52

Коробкіна Н. Г.
Оцінка впливу податкових пільг на
розподіл доходів населення у країнах ЄС 58

Лисецька Н. М.
Соціально-економічні аспекти європейської інтеграції України 62

Малишкін О. І.
Вимоги директив ЄС щодо бази податку на прибуток 66

Нікітіна Л. О.
Проблеми та перспективи євроінтеграційних процесів в Україні 68

Огороднікова І. І., Колосов О. О.
Досвід Грузії щодо адаптації податкового законодавства до права ЄС:
показовий досвід для України 72

Олійник А. О.
Проблеми та наслідки інтеграції України до Європейського Союзу..... 75

Пустовіт Ю. Ю.
Податки − основні елементи формування фінансових ресурсів держави 79

Раскалєй М. О.
Україна – ЄС: реалії та перспективи..... 84

Романенко В. В.
Передові інструменти державного податкового ризик-менеджменту країн
Європейського Союзу: досвід, корисний для України 88

Селезень П. О.
Концепція належного урядування у сфері оподаткування
та можливості її використання в Україні..... 92

Розум О. М., Шкуренко Н. Г.
Особливості протидії корупції в органах ДФС у контексті євроінтеграції 98

Сльозко О. О.
Геоекономічні зміни на фінансовому ринку
України на шляху інтеграції з ЄС 101

Смірнова О. М., Стадник М. В.
Європейська практика використання
реверсивного механізму сплати ПДВ 105

Sokolovska Olena
Current EU law in the area of customs enforcement
of intellectual property rights protection..... 109

Трубін І. О.
Наукова складова процесу адаптації
вітчизняного законодавства до умов ЄС 113

Трубіна М. В.
Правове регулювання виникнення податкового зобов'язання
в Україні у контексті євроінтеграції 118

Яковенко В. П.
Регіональні особливості міжнародної торгівлі послугами 121

Яценко О. М.
Пріоритети торгової політики України у галузі
органічного сільського господарства: імплементація досвіду ЄС 126

Бригінець О. О.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України

Забезпечення фінансової безпеки України в умовах глобалізації світового економіко-правового простору

Глобалізація – це досить складний і всеохоплюючий процес. Він, як і будь-який інший, має позитивні і негативні сторони. Глобалізація охоплює створення певного „нового міжнародного економічного порядку”, який виходить за межі традиційних моделей капіталізму, і вимагає організації або перебудови інституту економічної безпеки країни. Трансформація інституцій громадянського суспільства світової економіки потребує додаткових змін у всіх соціально-економічних і політичних сферах держав-учасників. При цьому є розуміння, що державам з авторитарним минулим досить важко буде перебудуватися для ефективної взаємодії з іншими державами на засадах відкритої економіки. Даний факт створює певні перепони для ряду держав, у тому числі й України.

Наша держава здобула незалежність уже досить давно – майже чверть століття тому, але менталітет громадян не змінюється швидко, крім того, більша частина державного апарату сформувалася до 1991 року. До них входять і Президент України, і значна частина депутатського корпусу, ряд міністрів та керівників інших органів виконавчої влади, а також інші посадові особи.

Але процес глобалізації є практично неминучим, хоча не для всіх держав привабливим повною мірою. Тому Україні вже нині необхідно намагатися забезпечити умови, що відповідають її економічним інтересам, таким чином роблячи шлях до глобалізації більш безпечним і перспективним. Успішне просування економічних інтересів держави може бути досягнуто тільки завдяки трансформації соціально-економічних і політичних систем, спираючись на прийняті системи цінностей. Як показали останні дослідження, виважене

просування економічних інтересів і переваг держав на міжнародних ринках суттєво зміцнює фінансову безпеку держави.

Не потрібно забувати і те, що у минулому національні уряди намагалися відстоювати свої інтереси на світовому економічному просторі за допомогою автономної системи управління та боротьби за суверенітет за будь-яку ціну. З моменту повноцінного залучення держави у процес глобалізації її суверенна роль буде зменшуватися. Однак жодна держава не захоче „загубитися” у цьому процесі: кожна держава може ефективно відігравати позитивну роль усередині світової спільноти.

Усі глобальні ризики сприймаються лише тоді, коли починають проявлятися їхні економічні наслідки. У зв’язку з процесом глобалізації особливу увагу необхідно приділяти зовнішньоекономічним загрозам. Це зумовлено тим, що сам процес глобалізації відбувається в інтересах і за безпосередньої участі таких сил, як транснаціональні корпорації, фінансові та валютно-кредитні організації. Для своєї вигоди ці сили здатні чинити сильний тиск на національні економіки і не рахуватися з їх інтересами. Транснаціональні корпорації діють як глобальна сила самостійно або разом з іншими суб’єктами. Однак, незважаючи на зростання могутності транснаціональних корпорацій, роль держави в міжнародній політиці зберігається. Водночас транснаціональні корпорації практично не піддаються контролю з боку традиційних державних регуляторів і, відповідно, стають більш уразливі для злочинних дій. Відмінною рисою глобалізації є формування економічного простору, у якому дія національних адміністративно-правових важелів досить ослаблена і спостерігається явне переважання глобальних гравців – транснаціональних структур над офіційними регуляторами. Масштаби володіння інформацією глобальних мережевих структур з їх непрозорістю для зовнішнього контролю підсилює цей процес. У поєднанні із зростаючою щільністю, масштабами і різноманітністю міжнародних економічних потоків

дана обставина створює досить сприятливі умови для розвитку економічної злочинності.

Головною особливістю процесів глобалізації в сучасному світі стає входження всіх держав до системи світового господарства. Швидкість і масштаби цих процесів різні, як і роль окремих держав у світовому поділі праці та відтворенні товарів і послуг. Активне залучення національних економік у глобалізаційні системи передбачає взаємодію систем на різних рівнях. Має місце ситуація, коли світова економіка в цілому отримує набагато більше можливостей для якісного розвитку, ніж економіка окремої держави. Дійсно, більшість винаходів людство здійснило за останні 50 років, тобто під час глобалізації світового суспільства.

Водночас за умов стихійного протікання глобалізаційних процесів в економіці держави без активної участі державного апарату у їх регулюванні в інтересах своїх громадян стають неминучими суперечності більшої системи в масштабах меншої. Наприклад, процеси взаємодії світової та національної систем нашому суспільству доводиться переживати нині в умовах чергової світової фінансової кризи. І справді, у нашій державі досить сильно знизилося виробництво. У зв’язку з цим виникає запитання: які основні причини кризи та її наслідки для України? Для відповіді на нього потрібно проаналізувати системні суперечності світової економіки на сучасному етапі її розвитку і можливості держав використовувати ці суперечності у своїх інтересах.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується якісними структурними змінами, що відбуваються під впливом, з одного боку, поглиблення суперечностей між зростанням інтеграції країн зі світовим співтовариством і прагненням держав зберегти економічну незалежність, з іншого – загострення суперечностей між обсягом світових фінансових ресурсів і обсягами виробленої товарної продукції. Не потрібно забувати і фундаментальну істину, що ресурси планети є обмеженими, а потреби людини безмежні.

Незважаючи на деякі симптоми ослаблення кризових явищ у світовому співтоваристві, не можна з упевненістю стверджувати, що у 2016 році завдяки глобалізаційним процесам покращиться стан вітчизняного сектору реальної економіки. Способи впливу фінансового спекулятивного капіталу постійно вдосконалюються і за формами, і за напрямами. Досить вразливими також є держави Співдружності незалежних держав, частина азіатських та африканські держави. Разом з банками та міжнародними фінансовими інститутами до цих процесів можуть приєднатися транснаціональні виробничі та торговельні компанії, туристичний бізнес.

Названі вище держави привабливі не тільки величезною територією, значними ресурсами, але і своїм не завжди послідовним захистом власних національних інтересів, ігноруванням думки свого населення щодо модернізації та розвитку реального сектору економіки, спираючись на власні знання та інвестиційні можливості. До цього варто додати бюрократизацію політичної системи цих держав.

Таким чином, через глобалізацію стан фінансової безпеки розвинених держав практично не знизився, що не можна сказати про інші держави світу.

Василькова Т. В.,
к.е.н., професор,
професор кафедри аудиту і економічного аналізу
Національного університету ДПС України;
Микитенко Т. В.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри аудиту і економічного аналізу
Національного університету ДПС України

Управління фіскальними ризиками підприємства

Необхідність у реформуванні податкової системи зумовлена перебуванням держави у складній фінансово-економічній ситуації. Суспільно-політичні події 2013–2015 років виявили ряд прихованих економічних проблем, у тому числі й у фіскальній сфері. У зв'язку з цим надзвичайно важливе значення має прозора та ефективна податкова політика, спрямована на перехід від наглядово-каральної функції фіскальних органів до обслуговуючої, що допомагає у нарахуванні та проведенні сплати податків, а не має на меті наповнення бюджету за рахунок фінансових санкцій та переплат [1].

Діяльність платників податків в умовах політичної та економічної нестабільності завжди супроводжується фіскальними ризиками, а податковий тиск значно посилює це явище і разом з іншими чинниками (нестабільністю законодавства тощо) гальмує процес забезпечення інвестиційно-інноваційної активності платників податків, не сприяє їх фінансовій стабільності. Незважаючи на те, що за останній рік Україна піднялася в рейтингу держав за простотою сплати податків „Paying Taxes 2015" з 164-ї на 108-му позицію серед 189 держав, ситуація залишається невтішною, особливо на фоні інших пострадянських країн, податкові системи яких посідають значно вищі місця у рейтингу „Doing Business": Росія – 49, Литва – 44, Латвія – 24, Естонія – 28, Грузія – 38, Казахстан – 17 [2].

Зростання частоти виникнення модифікації та масштабів негативного прояву ризикованих ситуацій в оподаткуванні підприємств вимагає систематичного проведення їх податкового моніторингу.

Податковий моніторинг є формою фіскального контролю, яка полягає у спостереженні, комплексному аналізі, встановленні причинно-наслідкових зв'язків з метою оперативної оцінки фактичного стану діяльності платника щодо відповідності вимогам податкового законодавства, виявлення та запобігання податкових ризиків, причин і умов, які сприяють їх виникненню, без використання повноважень, наданих контролюючим органам для проведення перевірок.

Відповідно до Податкового кодексу України моніторингу підлягають лише контрольовані операції з трансфертного ціноутворення, розрахунки з бюджетом підприємств, акціонерних, холдингових компаній, інших суб'єктів господарювання з часткою державної власності [3].

Подібна форма податкового контролю широко застосовується в міжнародній практиці та є ефективним інструментом протидії тіньовій економіці. ОЕСР одним з етапів розширеної взаємодії податкових органів та платників податків вважає горизонтальний моніторинг, що реалізується шляхом укладання угоди між податковою адміністрацією і конкретним платником податків, призначеної для задоволення їх потреб [4]. На попередніх етапах складається односторонній припис податкової адміністрації, що охоплює процес зміцнення відносин та його наслідки у разі співпраці або відмови від неї, та декларація про взаємодію між податковою адміністрацією, платником податків та податковими посередниками, яка визначає їх наміри співпрацювати, механізми їх взаємодії та наслідки неспроможності виконання взятих зобов'язань.

Уперше податковий моніторинг запроваджено в Нідерландах у 2005 році за участі 20 великих корпоративних платників податків. Позитивні результати набули поширення в Австрії, Австралії, Бельгії, Великобританії, Данії, Ірландії, Іспанії, Німеччині, США, Південній Кореї, Швеції та ін.

Зміст процедури моніторингу полягає в укладанні спеціальної двосторонньої угоди між платником податків і фіскальними органами та у відстеженні в режимі он-лайн фінансово-господарських операцій платника

податків щодо правильності обчислення, повноти та своєчасності сплати платежів і зборів. При цьому добросовісний платник податків інформує фіскальну службу про податкові ризики господарських операцій та тільки після отримання відповіді здійснює необхідні дії або утримується від них. Виявлення податкових ризиків та їх мінімізація відбувається до подання податкової звітності. При цьому погоджені з податковими органами висновки за господарськими операціями є підтвердженням правильності застосування податкового законодавства платником податків при проведенні наступних перевірок або можуть бути підставою для подальшого непроведення (чи зменшення обсягу) перевірок.

На відміну від податкової перевірки, моніторинг дає можливість суб'єктам господарювання виправити порушення, попередити фіскальні ризики та уникнути санкцій. Контролюючий орган, не застосовуючи штрафних санкцій, дає платнику письмові рекомендації щодо усунення порушень та очікує, що надалі у своїй діяльності платник буде керуватися принципом законності.

Особливо актуальним буде запровадження податкового моніторингу у діяльності великих платників податків, що дозволятиме кардинально змінити формат спілкування фіскальних органів, а у перспективі поширити на середній і малий бізнес.

Основна мета горизонтального моніторингу – створення партнерських взаємовідносин податкових органів з платниками податків шляхом своєчасного реагування та попередження ними ризикованих операцій, які можуть призвести до порушень податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за якими здійснюється податковими органами.

Отже, запровадження у практику вітчизняних підприємств податкового моніторингу сприятиме розширенню функцій фіскального контролю від контрольно-ретроспективних до сервісно-консультаційних, клієнтоорієнтованих та прогнозно-профілактичних, стимулюватиме інвестиційно-інноваційну

активність платників податків та забезпечить принципово новий стиль організації праці податкового інспектора.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку „Україна – 2020” : Указ Президента України : від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015
2. PWC. „Paying Taxes 2015” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2015-high-resolution.pdf
3. Податковий кодекс України (із змінами, внесеними згідно із Законом № 72-VIII від 28 грудня 2014 року № 72-VIII) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua

Гужва І. Ю.,
к.е.н., проректор з наукової роботи та міжнародних відносин
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

Досвід Турецької Республіки щодо розвитку торговельно-економічних відносин з ЄС: висновки та рекомендації для України

Глобалізація розвитку світового господарства супроводжується формуванням нових і розширенням діючих торговельних інтеграційних блоків, поглибленням регіональної інтеграції через підписання дво- та багатосторонніх регіональних торговельних угод (далі – РТУ), що розглядаються країнами як додатковий зовнішньоторговельний фактор економічного розвитку.

Регіоналізація міжнародної торгівлі щонайменше викликає занепокоєння серед провідних міжнародних інститутів та дослідницьких центрів, оскільки поки що відсутні фундаментальні дослідження з питань того, чи сприяють регіональні преференційні угоди зростанню добробуту у світовому та національному вимірах, чи може регіоналізм прискорити завершення Доського раунду переговорів СОТ і яку роль відіграватиме система правил СОТ у XXI столітті. Разом з тим при стрімкому поширенні регіоналізації торгівлі на преференційних умовах найважливіший принцип СОТ – режим найбільшого сприяння (далі – РНС) все більше втрачає своє значення як засіб забезпечення недискримінації, а самі РТУ виступають як інструмент, що обмежує конкуренцію на ринках учасників регіональних торговельних угод для виробників тих країн, які в ці угоди не входять. Є підстави говорити про те, що цей найголовніший принцип міжнародної торгівлі починає заміщатися своєю протилежністю – режимом найменшого сприяння для країн, які не є учасниками РТУ. Можна констатувати, що глобальні інтереси, втілені в багатосторонніх угодах СОТ, сьогодні часто відтісняються на задній план інтересами національними та регіональними.

Сучасною тенденцією регіоналізації торгівлі є поява нової хвилі РТУ, в межах яких основна увага приділяється переговорам про укладення

мегарегіональних угод, таких як Транстихоокеанське партнерство (ТТП) і Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (ТТІП), яке за змістом є угодою про зону вільної торгівлі.

Зазначимо, що сторони переговорів щодо створення ТТП відрізняються економічною і демографічною різноманітністю, оскільки в нього входять і такі великі держави, як США, і маленькі, як Сінгапур. У країнах ТТП проживають близько 40 % світового населення, на ці держави припадає до 60 % глобального ВВП [1, с. 5]. Проект ТПП передбачає поліпшення умов для торгівлі та інвестицій, створення механізму вирішення спірних питань, взаємодію у сфері захисту інтелектуальної власності, сфері освіти та інші. На саміті АТЕС у Гонолулу (листопад 2011 року) учасники ТПП (10 країн на чолі із США) задекларували спільне прагнення і далі розвивати обраний ними формат співпраці, позиціонуючи його як зразок для майбутніх торговельних угод не тільки між економіками Азійсько-Тихоокеанського регіону, але й за його межами. Про готовність приєднатися до ТПП уже заявили Канада, Мексика та Японія [2].

Що стосується ТТІП, у яке входять 29 розвинених держав (США і 28 країн-членів ЄС), то обсяг взаємної торгівлі товарами і послугами між ними у 2013 році становив 857 млрд євро, а сукупний обсяг взаємних прямих інвестицій – близько 3 348 млрд євро [3]. У середині липня 2015 року відбувся вже десятий за два роки раунд переговорів між ЄС та США щодо підписання угоди Трансатлантичного партнерства з торгівлі та інвестицій. Якщо згоди буде досягнуто, ця угода стане одним з найбільш масштабних рішень про створення зони вільної торгівлі, зблизивши два ринки, які вже й сьогодні є найбільшими торговельними партнерами у світі.

Відповідною реакцією на створення транстихоокеанського партнерства стала досягнута на саміті країн Східної Азії у Пномпені (листопад 2012 року) домовленість про початок переговорів щодо створення Всебічного регіонального економічного партнерства (Regional Comprehensive Economic

Partnership, RCEP). У дане об'єднання планують увійти країни АСЕАН, Китай, Японія, Південна Корея, Індія, Австралія й Нова Зеландія, що дозволить сформувати найбільшу у світі зону вільної торгівлі [4, с. 78].

Розробка даних проектів у будь-якому випадку прискорюватиме рух світового співтовариства до вдосконалення діючих і впровадження таких норм і правил міжнародної торгівлі, що виходять сьогодні за межі компетенції СОТ. У результаті формування транстихоокеанської та східноазіатської зон вільної торгівлі може сформуватися нова конфігурація світового економічного простору, на якому відбуватиметься міжнародний обмін товарами та послугами.

У контексті створення ТТІП варто зауважити, що внаслідок активізації торговельного співробітництва між Європою і США зросте їхній попит на сировину та інші виробничі ресурси, частину з яких може поставляти Україна. Крім того, підписання ТТІП означатиме також зближення норм та стандартів, що діють у США та ЄС, і якщо ТТІП дозволить таким країнам, як Україна (яка нині гармонізує національне законодавство у сфері технічних бар'єрів у торгівлі та санітарних і фітосанітарних заходів з нормами ЄС), скористатися перевагами визнання еквівалентності в ЄС при виході на ринок США, це буде безперечний виграш вітчизняних експортерів.

Проте потрібно зважати і на певні ризики для вітчизняної економіки від формування ТТІП. Так, створення ЗВТ між США та ЄС означає посилення конкуренції на ринках країн-учасниць угоди, що створює загрозу заміщення товарів та послуг з третіх країн товарами та послугами країн-учасниць ТТІП. Цей ефект може мати значення і для України, особливо у сфері продовольчих товарів, ринок яких на сьогодні у США та ЄС є взаємно захищеним.

Разом з тим існує ряд інших загроз і викликів для України у сфері зовнішньої торгівлі з країнами ЄС та США в разі формування ТТІП. З такими загрозами і викликами вже зіткнулася Туреччина (ця країна має з ЄС угоду про Митний союз) – з літа 2014 року Турецька Республіка ініціює консультації з ЄС щодо подальшого співробітництва у разі укладення ним ТТІП із США. При

цьому високопоставлені чиновники Туреччини заявляють про можливість її виходу з Митного союзу з ЄС, якщо інтереси цієї країни не враховуватимуть під час переговорів між ЄС та США щодо вільної торгівлі. Так, відповідно до цих заяв, при укладенні Угоди про Митний союз Туреччини з ЄС в 1995 році до неї не було включено статтю про те, що угоди між ЄС та іншими державами не поширюються на Туреччину. Отже, країни, які отримують режим вільної торгівлі з ЄС, можуть експортувати в Туреччину товари з нульовою митною ставкою. Таким чином, Зона вільної торгівлі між ЄС та США зробить турецький ринок незахищеним і якщо американські товари будуть потрапляти на турецький ринок без мит, то це може призвести до падіння ВВП Туреччини на 3–4% [5].

Зазначимо, що Митний союз має більш серйозні положення порівняно з угодами про преференційну торгівлю або угодами про вільну торгівлю, тому в контексті утворення ТТІП торговельні відносини України з країнами ЄС у форматі „ЗВТ+” мають менші ризики, ніж формат Митного союзу Туреччини з ЄС. Варто наголосити на тому, що Туреччина і Україна також ведуть активні переговори щодо укладення угоди про вільну торгівлю, тому дослідження проблем торговельного співробітництва нашої держави з країнами ЄС та Туреччиною в умовах функціонування ЗВТ+ та потенційного утворення ТТІП набуває вагомого значення.

У разі, якщо відбудеться підписання угоди про ТТІП, вважаємо доцільним створити спільну експертну робочу групу з представників України та ЄС з метою здійснення оцінки потенційних вигод і можливих втрат від двосторонніх торговельних операцій між нашою державою та країнами-учасниками ТТІП, а також мінімізації загроз для вітчизняної економіки й дослідження питань розвитку подальших двосторонніх торговельно-економічних відносин України з цими країнами.

Щоб скористатися можливостями, які ТТІП створює решті країн світу, для України нині важливою є реалізація зобов’язань у межах Угоди про

асоціацію з ЄС, активізація участі у виробничих ланцюгах ЄС, а також розвиток виробництва всередині країни унікальної продукції, яка зможе користуватися попитом на зовнішніх ринках в умовах постійно зростаючої конкуренції.

Література

1. Мигель Родригес Мендоса. Мегарегиональные соглашения и переговоры раунда Доха: влияние на развивающиеся страны / Мигель Родригес Мендоса // Мосты. – 2015. – № 1. – С. 4–8.
2. Statement Of The Ministers And Heads Of Delegation For The Transacific Partnership Countries. December 10, 2013. Singapore [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ustr.gov/tpp
3. Вероніка Мовчан. Трансатлантична зона вільної торгівлі. Виклики та можливості для України / Офіційний сайт VoxUkraine [Електронний ресурс] / Вероніка Мовчан. – Режим доступу : http://voxukraine.org/2015/07/27/transatlantychna-zona-vilnoi-torgivli
4. Довгаль О. А. Регіональні торговельні угоди як чинник подальшої лібералізації міжнародної торгівлі / О. А. Довгаль // Бізнес Інформ. – 2014. – № 5. – С. 76–80.
5. Туреччина погрожує вийти з митного союзу з ЄС // Офіційний сайт інтернет-видання „Європейська правда” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/11/6/7027509/

Дейнека В. Ф.,
заступник директора
НДІ фінансового права;
Шавло І. А.,
науковий співробітник
НДІ фінансового права

Правовий аспект запобігання корупції в органах фіскальної служби в межах євроінтеграції

Одним з пріоритетних завдань діяльності Державної фіскальної служби України (далі – ДФС України) є зниження рівня та подолання корупції в системі органів і підрозділів служби у процесі реалізації податкової та митної політики. Для вирішення цієї проблеми необхідно реалізувати не тільки довгострокові стратегічні заходи, а й здійснювати термінові конкретні дії.

Утворення нових антикорупційних інституцій зумовило останнім часом докорінні зміни національної системи запобігання та протидії корупції, що, у свою чергу, вимагає врахування цих обставин і в організації діяльності ДФС України, створення нових відомчих ефективних механізмів зниження рівня корупції, забезпечення умов для доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави.

Вжиті в попередні роки організаційно-правові заходи певною мірою створили сприятливе підґрунтя для подальшого вдосконалення, забезпечення комплексного поєднання профілактичних, попереджувальних та правових заходів, спрямованих як на безумовне дотримання норм чинного антикорупційного законодавства, так і на ліквідацію умов, що створюють для скоєння корупційних правопорушень у сфері службової діяльності. На сьогодні боротьба з корупцією в органах ДФС України набуває системного та комплексного характеру й базується на реалізації міжнародних антикорупційних стандартів та вимог чинного законодавства України.

Важливими кроками в цьому напрямі є розробка та впровадження у діяльність підрозділів ДФС України та її територіальних органів наказів ДФС

України від 18.08.2015 р. № 614 „Про затвердження Антикорупційної програми ДФС на 2015–2017 роки” (далі – Антикорупційна програма) [1], від 02.10.2015 р. № 747 „Про організацію роботи, спрямованої на запобігання корупції та забезпечення безпеки в органах Державної фіскальної служби України” [2].

Указані вище відомчі нормативні документи відповідають вимогам міжнародних антикорупційних стандартів з реалізації належних заходів для посилення прозорості державного управління, чинному антикорупційному законодавству України та ратифікованим в Україні міжнародним нормативно-правовим актам, які є правовим фундаментом державної політики з боротьби, запобігання та протидії корупції.

Більш детально зупинимося на Антикорупційній програмі, адже саме вона спрямована на виконання основних завдань діяльності органів і підрозділів ДФС, на підвищення ефективності заходів щодо запобігання та протидії корупції у межах їх компетенції. Програма розроблена на виконання вимог законів України від 14.10.2014 р. № 1700 „Про запобігання корупції” [3], № 1699 „Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки” [4], Постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 265 „Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки” [5] та передбачає:

– правові, організаційно-управлінські заходи щодо запобігання та протидії корупції, які насамперед спрямовані на здійснення оцінки корупційних ризиків за основними напрямами діяльності органів ДФС України, на виявлення причин, що їх породжують, та умов, які їм сприяють;

– взаємодію з правоохоронними органами, що дозволить відпрацювати більш ефективні форми взаємодії з новоствореними органами, які забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері запобігання та протидії корупції в Україні;

– взаємодію з громадськістю, яка дасть змогу більш широко залучати суспільство до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики і сформувати у нього негативне ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища;

– кадрове, матеріально-технічне та фінансове забезпечення антикорупційних заходів, які спрямовані на розробку системи заходів матеріального та нематеріального стимулювання професійної діяльності співробітників органів ДФС України, та запровадження Кодексу етики працівника ДФС з урахуванням міжнародних стандартів;

– наукове та інформаційне забезпечення, яке націлене на проведення дослідження практики застосування та реалізації заходів антикорупційної програми ДФС України;

– міжнародне співробітництво, яке визначатиме взаємодію і обмін інформацією з відповідними органами іноземних держав з питань, пов'язаних з корупцією при обчисленні та сплаті податкових і грошових зобов'язань платників податків, фізичних осіб, та надасть можливість запрошувати представників компетентних органів іноземних держав до участі в інформаційно-аналітичних заходах, присвячених питанням боротьби з корупцією.

Таким чином, упровадження Антикорупційної програми у практичну діяльність підрозділів ДФС України та її територіальних органів значно підвищить якість управління процесами, ефективність і рівень професійної етики, дозволить оперативно мінімізувати ризики, що спричиняють корупційні діяння на основних напрямах діяльності служби.

Література

1. Про затвердження Антикорупційної програми ДФС на 2015–2017 роки : наказ Державної фіскальної служби України : від 18.08.2015 р. № 614 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sfs.gov.ua/search/?query

2. Про організацію роботи, спрямованої на запобігання корупції та забезпечення безпеки в органах Державної фіскальної служби України : наказ Державної фіскальної служби України : від 02.10.2015 р. № 747 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sfs.gov.ua/search/?query
3. Про запобігання корупції : Закон України : від 14.10.2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України : від 14.10.2014 р. № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/
5. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки : Постанова Кабінету Міністрів України : від 28.04.2015 р. № 265 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/

Дерев'янко В. М.,
аспірантка Національного університету ДПС України

Досвід країн Євросоюзу у процесі інституційного регулювання інтелектуального капіталу – шлях для розбудови національної економіки

В умовах глобалізації не тільки і не стільки праця або капітал є джерелом прибутку організації, а вся система, у якій виробляється і споживається продукція. Ідеї, знання, навички, уміння та інформація взаємопов'язані як з процесами виробництва продуктів, так і з процесами організації підприємства, обміну інформацією з клієнтами, постачальниками, конкурентами.

Сьогодні не тільки в бізнесі, а й у політиці, науці та культурі має більший успіх той, хто випереджає конкурентів за обсягом знань, володінням та використанням необхідної інформації, хто випереджає конкурентів за рівнем інтелектуального капіталу, швидкістю обробки відповідних документів, за ефективністю пошуку і синтезу необхідних даних.

Інновації стали домінуючою активністю, при цьому джерела інновацій змістилися від традиційних НДІ та відповідних відділів НДДКР до споживачів продукції, до відділів маркетингу. Сталася справжня революція в інструментах, за допомогою яких відбувається створення знань та технологій.

Останні досягнення у сфері інформаційних технологій свідчать про повсюдний перехід від звичайної комерції до комерції електронної. Більші здобутки в електронній комерції мають США, Англія, Німеччина, Франція та інші розвинені європейські країни. Стає все більш очевидним, що розвиток світової економіки визначається і буде визначатися двома фундаментальними процесами: розвитком інформаційних технологій, посиленням конкуренції на фінансових ринках у зв'язку з посиленням ролі інтелектуальних послуг.

Таким чином, розвиток світової економіки пов'язаний насамперед із сукупним суспільним інтелектом, світовою фінансовою системою, знаннями та інформаційними ресурсами. Очевидно, що ці складові повинні також бути

незалежними і збалансованими, а правовідносини, які виникають при цьому, повинні регулюватися міжнародними нормами, конвенціями й актами.

У цьому сенсі важливе місце посідає саме інституційний режим економіки, що описує умови, у яких розвивається економіка та суспільство в цілому. Даний напрям розглядає правила гри, формальні і неформальні. Для економіки, що базується на знаннях, головним питанням є те, наскільки економічне і правове середовище сприяє створенню, розподілу та застосуванню знання в його різних проявах. Зокрема, наскільки просто можна отримати фінансування для інноваційного проекту, наскільки заохочується освіта, як дотримуються права на інтелектуальну власність [1].

Інституційне регулювання процесів формування та використання інтелектуального капіталу представлено взаємодією впливу основних інституційних факторів, до яких відносять правові, фінансові та організаційні інститути. Інституціональні фактори регулюють усі основні стадії формування і використання інтелектуального капіталу: створення виробництв на інтелектуальній основі, відбір і виведення на ринок створених інтелектуальних продуктів, отримання інтелектуальних доходів та ін. Найбільш вагомим з них є регулювання комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності дослідницьких університетів з використанням бюджетних коштів.

Важливою характеристикою використання інтелектуального капіталу в економіці інноваційного типу країн Європейського Союзу є те, що стратегічне управління інтелектуальною власністю науково-дослідних структур виступає однією з цілей державної політики, поряд з утворенням та науковими дослідженнями, і має на меті такі моменти: встановлення протоколу обмежень на поширення результатів досліджень, досягнення незалежності в дослідженнях, вирішення фінансових конфліктів інтересів сторін, управління зростаючими диспропорціями у фінансуванні галузей, вирішення питань власності та розподілення доходів від досліджень, що фінансуються державою. У зв’язку з цим процеси формування і використання інтелектуального капіталу

в такій економіці характеризуються достатністю та більшою ефективністю, базуючись на виконанні стимулювальної функції державної політики у цій галузі.

Інституційне регулювання може сприяти розвитку інтелектуального капіталу країни чи обмежити його, тому дане середовище є основою для покращання функціонування будь-якого напряму діяльності держави. Якщо аналізувати ситуацію в Європі раніше, то можна було б виявити обмежувальний характер законодавства, що проявляється більшою мірою, ніж стимулювальний. Це є досить важливим, оскільки в Україні на сьогодні спостерігається ситуація, коли пропонуються рішення, що на практиці стримують розвиток інтелектуального капіталу. Для зміни ситуації необхідно проаналізувати досвід розвинених європейських країн та подолати такий самий нелегкий шлях і нашій державі. Лише тоді можна буде побудувати такі правові інститути, які будуть забезпечувати та стимулювати ефективне використання інтелектуального капіталу.

Основна тенденція в законодавстві останніх двох десятиліть, яка спостерігається у розвинених в технологічному плані країнах, полягає у домінуванні ідеї закріплення виключних прав на результати інтелектуальної діяльності за виконавцями, оскільки вони найбільш здатні ввести їх в економічний обіг на основі дотримання балансу інтересів усіх сторін: авторів, інших правовласників, замовників та виконавців.

Вважається, що початок такої тенденції було покладено Законом Бей-Доула, прийнятим у США в 1980 році. Згідно з цим Законом створений результат інтелектуальної діяльності належить виконавцю-організації-роботодавцю. Потрібно зазначити, що США мають сумний досвід моделі „патенти – державі”, що реалізувалася в 60–70-ті рр. XX ст. під впливом поглядів державної бюрократії. Порівняно нетривале використання такої моделі призвело до того, що кількість патентів в урядових відомствах США зросла, але обсяг їх використання знизився до 5 %. При цьому масштабне зростання результатів інтелектуальної

діяльності, що належать державі, супроводжувалося зниженням рівня інноваційності американської національної промисловості [2].

Після прийняття у США Закону Бей-Доула аналогічні заходи було вжито і в ряді європейських країн на початку XX ст. У даних законах говорилося про те, що автори будь-якого наукового результату є єдиними власниками прав на нього незалежно від охороноздатності. Причиною відмови від „професорської привілеї” виявилося відставання держав, які заохочують їх у частині комерціалізації технологій та кількості об’єктів інтелектуальної власності, відносно держав, які не практикують такі привілеї. На сьогодні багато європейських країн – Австрія, Бельгія, Данія, Швеція, Франція, Німеччина, Португалія, Іспанія та Великобританія – закріпили правову модель, відповідно до якої виключні права належать організації-роботодавцю.

Водночас у таких країнах, як Швеція, Фінляндія, Італія, Греція, виключне право на відповідні результати інтелектуальної діяльності надавалося автору, але тепер в результаті змін введена в дію змішана модель (права можуть належати і автору, і організації-роботодавцю). У цілому, у Європі законодавчі норми в різних країнах помітно відрізняються, і деякі правові положення перебувають на стадії розгляду або зміни. Однак основна правова тенденція в досліджуваній сфері спрямована на вирішення проблеми оптимізації розподілу прав на результати інтелектуальної діяльності, повністю або частково отримані з використанням публічних коштів.

Таким чином, у більшості країн ЄС права на результати таких наукових досліджень розділяються між державними дослідницькими організаціями, куди входять університети, інститути, факультети-лабораторії і т. д., і авторами-дослідниками, яким відповідають у країнах від 15 до 60 % ліцензійних платежів.

Законодавчі інститути забезпечення процесів, пов’язаних з використанням інтелектуального капіталу в інноваційній економіці, діють у тісному зв’язку з

фінансовими інститутами, що спираються на механізми державного і приватного фінансування. Зокрема, до таких механізмів відносять:

– методи державної фінансової підтримки НДДКР, представлені грантовим фінансуванням, проведенням контрактних наукових досліджень, державним кредитуванням, державними гарантіями для отримання банківських кредитів, пайовою участю в наукових дослідженнях (до 50 %), експортно-імпортними квотами для підтримки національного наукомісткого продукту;

– приватні механізми фінансування, представлені приватними інвестиціями, створенням патентних і венчурних компаній, бізнес-ангелів [3].

У багатьох європейських країнах відзначається тенденція до зростання ролі приватно-державного партнерства у сфері комерціалізації технологій, що відображається у витратах бюджету, законодавчих ініціативах і виробленні нових програм. У зв’язку з цим використання інтелектуального капіталу у країнах ЄС забезпечено фінансовими інститутами державного та приватного фінансування і фінансового стимулювання дослідників (компенсаційні виплати та зниження податків) і фірм (податкові преференції).

До стимулювання розвитку інтелектуального капіталу в Європі існують різноманітні підходи, які охоплюють визначення законодавчих меж і фінансових можливостей для участі та роботи дослідників-авторів і власників інтелектуального капіталу в них, серед яких виділяють:

– пайову участь – акціонерна форма вкладу в капітал (в Ірландії, Германії), яка може супроводжуватися граничним рівнем чи іншими обмеженнями, установленими законодавством (наприклад, у Франції дослідник – державний службовець – може володіти тільки 15 % від акціонерного капіталу підприємства, у Німеччині наукові інститути мають право на 25 % акцій протягом восьми років), і правилами, що не допускають упередженості при переговорах між інститутом та підприємством;

– участь у компаніях на основі правил про другу роботу;

– участь у компаніях на основі дослідницьких відпусток із збереженням окладу і статусу вченого або на певний термін [4].

На підставі наведеного можна зробити висновок про те, що фінансові та правові інститути економіки інноваційного типу країн Європейського Союзу забезпечують і стимулюють розвиток наукових й прикладних досліджень та промислових виробництв на базі створених інтелектуальних продуктів, сприяють ефективному використанню інтелектуального капіталу як для людини на основі отримання фінансових коштів, так і для фірми на підставі отримання своєї частини доходу. У зв'язку з тим, що система економіки інноваційного типу ґрунтується на злагодженому функціонуванні всього ланцюга інноваційного процесу, особливого значення набувають організаційні інститути.

Література

1. Ваганян О. Г. Интерактивный инструмент сбалансированного измерения и управления человеческим капиталом / О. Г. Ваганян // Управление социально-экономическими комплексами : сб. статей / общ. ред. А. Л. Гапоненко. – М. : Изд-во РАГС, 2008.
2. Михайлов А. М. Экономические и институциональные отношения в системе хозяйственных отношений / А. М. Михайлов // Экономические науки. – 2003. – № 5. – С. 48.
3. Левченко Л. В. Международный опыт в сфере использования интеллектуального капитала / Л. В. Левченко // Экономические науки. – 2012. – № 6. – С. 19–25.
4. Карпенко О. А. Институциональное регулирование процессов формирования и использования интеллектуального капитала в экономике инновационного типа / О. А. Карпенко // Теория и история экономики, государства и права. – 2011. – № 1. – С. 67–74.

Долгий О. А.,
д.держ.упр., професор
Національного університету ДПС України;
Долгий О. О.,
к.ю.н., старший науковий співробітник
НДІ Національної академії прокуратури України

Заходи ООН з кодифікації поведінки посадових осіб, задіяних у сфері охорони правопорядку, та напрями їх реалізації в Україні: антикорупційний аспект

Актуальність дослідження за антикорупційною тематикою визначається насамперед низькою результативністю протидії корупції та негативними міжнародними оцінками щодо її поширеності в Україні. Корупція вважається сьогодні чи не головною перепоною інтеграції України з європейським економічним і правовим простором.

У зазначеному контексті цікавим є міжнародний досвід з кодифікації антикорупційної поведінки посадових осіб, задіяних у сфері охорони правопорядку, де, на наш погляд, чільне місце належить Кодексу поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку, що був прийнятий Генеральною асамблеєю ООН 17 грудня 1979 року [1] (далі – Кодекс поведінки).

За своєю структурою, крім резолюції Генеральної асамблеї ООН, Кодекс поведінки складається з восьми статей з коментарями до них. У контексті предмета цього дослідження нас найбільше цікавлять статті 7 і 8 Кодексу поведінки.

У статті 7 містяться положення, які вказують на таке:

− посадові особи з підтримки правопорядку не вчиняють будь-які акти корупції, що є прямою забороною на скоєння корупційних діянь;

− посадові особи з підтримки правопорядку всебічно перешкоджають будь-яким актам корупції та борються з ними. Це положення зобов’язує вказаних посадових осіб протидіяти корупції.

Стаття 8 Кодексу поведінки привертає увагу покладанням на посадових осіб з підтримки правопорядку обов’язків щодо:

− поваги до закону й зазначеного Кодексу;

− використання своїх можливостей для запобігання та перешкоджання порушенням закону і Кодексу поведінки;

− повідомлення про порушення або наміри порушення цього Кодексу вищих, а в разі необхідності – інших інстанцій чи органів, що мають повноваження з нагляду чи правового контролю.

Генеральна асамблея ООН рекомендувала урядам країн використовувати положення Кодексу поведінки в національних законодавствах як звід принципів, яких повинні дотримуватися в діяльності посадові особи, задіяні у сфері охорони правопорядку.

Зазначимо, більшість ідей Кодексу поведінки знайшли відображення в українських кодексах професійної етики, рекомендаціях з етики поведінки державних службовців, осіб, задіяних у сфері охорони правопорядку тощо. Інша річ – як виконуються ці документи посадовими особами, наскільки ефективними є контроль і нагляд у цій сфері та міра відповідальності й покарання винних.

На наш погляд, теперішня ситуація в державі, поширення корупції серед державних службовців, в органах місцевого самоврядування, державної влади, охорони правопорядку, інших сферах вимагають більш широкого використання в Україні ідей і принципів Кодексу поведінки.

Серед іншого потрібно було б сформулювати антикорупційну складову Присяги державних службовців, Присяги осіб начальницького складу податкової міліції, присяг інших підрозділів і органів охорони правопорядку.

У загальному сенсі на безсумнівну підтримку заслуговують пропозиції щодо скасування грошової застави при обранні судом особі запобіжного заходу у кримінальних провадженнях про корупційні злочини, а також – щодо внесення змін у Кримінальний кодекс України і скасування статті 370 „Провокація підкупу”. Останнє значно б розширило оперативно-розшукові можливості сил охорони правопорядку у сфері протидії кримінально караній

корупції. У контексті євроінтеграційних намірів України потрібно зважити на те, що законодавство більшості країн Заходу не передбачає такого складу злочину (кримінального правопорушення).

Досить сумнівною ми вважаємо практику організації протидії корупції на внутрішньовідомчому рівні. За останніми міжнародними оцінками, наша держава вважається тотально корумпованою. Важко знайти відомство, не вражене корупцією.

Зокрема, про наявність корупціогенних факторів у сфері діяльності органів фіскальної служби переконливо свідчать останні наукові дослідження [2].

Між тим підрозділи власної безпеки центральних органів виконавчої влади (ЦОВ), їх регіональних структур, що виконують завдання з протидії корупції (відділи, управління, головні управління), зазвичай підпорядковані керівнику органу, який навряд чи зацікавлений „виносити сміття з хати”. Тим більше, що в роботі з персоналом в Україні останніми роками при доборі й розстановці кадрів, насамперед – керівних, превалює так званий „командний” принцип і реакція керівника органу влади (він також і лідер так званої „команди”) – зазвичай куратора підрозділу власної безпеки, на інформацію про корупцію з боку члена його „команди” може бути неоднозначною.

Тому, на наш погляд, у безпековій сфері варто розділити напрями діяльності: на забезпечення власне безпеки співробітників того чи іншого відомства, що залишити в їх компетенції, і на боротьбу з корупцією – це повинен здійснювати міжвідомчий антикорупційний орган. При цьому обов’язком кожної посадової особи будь-якого рівня і будь-якого відомства залишається формування власної антикорупційної поведінки та протидія корупції в підрозділі, органі, відомстві, де працює. Нагадаємо, за Кодексом поведінки (стаття 7), щодо актів корупції всі без винятку посадові особи „… всебічно перешкоджають будь-яким актам корупції і борються з ними”. Це положення-обов’язок потрібно реально поширити на практику роботи

посадових осіб усіх органів державної влади та місцевого самоврядування України, передбачивши сувору відповідальність за його порушення на законодавчому рівні.

Визнаючи суттєву роль, яку відіграють у суспільстві українські засоби масової інформації, варто також ретельно вивчити можливість запровадження у нас положень статті 8 Кодексу поведінки щодо надання вітчизняним ЗМІ повноважень з розгляду скарг про корупційні діяння, доцільність закріплення таких повноважень нормою права. У будь-якому випадку це мають бути тільки ті ЗМІ, яким повністю довіряють громадяни.

Насамкінець зазначимо, що в комплексі з іншими заходами з протидії корупції внесені пропозиції могли б сприяти підвищенню результативності боротьби з цим негативним явищем в органах влади України, у сфері охорони правопорядку.

Література

1. Code of Conduct for Law Enforcement Officials: UN General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/disarmament
2. Практичні аспекти оцінки схильності працівників органів доходів і зборів України до корупційних діянь у розрізі галузей національної економіки, притаманних відповідним регіонам : звіт про науково-дослідну роботу / [О. А. Долгий, О. М. Сидоренко, О. О. Долгий та ін.]. – Ірпінь : НДЦ з проблем оподаткування НУ ДПС України. – 2014. – 208 с. (державний реєстраційний № 0114U002297).

Євсєєва І. О.,
науковий співробітник
НДІ фінансового права

Реформування акцизного податку в межах виконання Угоди про асоціацію

Всебічне входження України у європейський політичний, економічний та правовий простір є тривалий процес, що супроводжується насамперед гармонізацією законодавства України з правом Європейського Союзу. Визначальним документом для проведення гармонізації виступає Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію). Сторони Угоди про асоціацію взяли на себе зобов'язання щодо застосування принципів належного управління у сфері оподаткування, що має на меті встановлення фіскальної нейтральності, спрощення умов торгівлі для зовнішніх і внутрішніх агентів та створення умов для ефективного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Крім того, в Угоді задекларовано розвиток заходів ефективної імплементації директив у сфері непрямого оподаткування.

Загальні питання акцизного оподаткування посідають досить вагоме місце у працях учених різних країн. Проте у своїх дослідженнях та публікаціях О. Данилов, А. Дрига, В. Опарін, О. Резніченко, А. Соколовська, В. Федосов та ін. визнають неефективність чинної системи акцизного оподаткування і необхідність у її реформуванні та вдосконаленні.

Серед проблем акцизного оподаткування невирішеними і досі залишаються питання, що стосуються розміру ставок та механізму сплати, а також імплементації чинних директив про гармонізацію акцизних зборів у податкове законодавство України.

Незважаючи на те, що більшість положень вітчизняного податкового законодавства розроблені з урахуванням європейських правових норм, існує ряд принципових розбіжностей, наприклад з акцизного податку. Згідно з

Додатком 28 до Угоди про асоціацію з ЄС, положення Директиви Ради 92/83/ЄС про гармонізацію структур акцизних зборів на алкоголь та алкогольні напої від 19.10.1992 р. [1] містить визначення термінів та класифікацію алкогольних напоїв, а також порядок нарахування акцизних зборів на алкогольні напої, що відрізняється від положень Податкового кодексу України [2].

Насамперед розглянемо відмінності у термінології алкогольних напоїв. У преамбулі Директиви Ради 92/83/ЄЕС зазначається, що для відповідного функціонування внутрішнього ринку важливо встановити спільні визначення для всіх відповідних продуктів. Так, стаття 2 Директиви Ради 92/83/ЄЕС наводить визначення пива як будь-якого продукту, що належить до CN коду 2203, або будь-якого продукту, що містить суміш пива з неалкогольними напоями, які відносять до CN коду 2206 з фактичною алкогольною міцністю 0,5 % об'єму. У Податковому кодексі України категорія продуктів, що містить суміш пива з неалкогольними напоями, які належать до коду 2206 товарної групи УКТ ЗЕД, не віднесена до категорії „пиво". Такі відмінності класифікації алкогольний напоїв тягнуть за собою для певної категорії товарів невідповідності у визначенні ставок податку, що перешкоджає вільному руху товарів.

Для цілей оподаткування Директива Ради 92/83/ЄЕС дає визначення поняття „неігристе вино". Цей термін застосовується до всіх продуктів, які підпадають під CN товарний код 2204 та 2205, за винятком ігристого вина, за умови, що спирт, який міститься у кінцевому продукті, має повністю ферментне походження. Тобто термін „неігристе вино" застосовується до вина без збагачення спиртом етиловим з фактичною алкогольною міцністю від 1,2 до 18 % об'єму. Податковий кодекс України у підпункті 215.3.1 пункту 215.3 статті 215 при встановленні ставок акцизного податку визначає такі категорії: вина виноградні натуральні, вина натуральні з додаванням спирту та міцні, вина ігристі і вина газовані, і вермути та інші вина виноградні натуральні з

додаванням рослинних або ароматизуючих екстрактів. У статті 1 Закону України „Про виноград та виноградне вино” від 16.06.2005 р. № 2662-IV [3] закріплено визначення вина як алкогольного напою, виробленого з винограду, міцність якого набувається внаслідок спиртового бродіння розчавлених ягід або соку, а в разі виготовлення вин кріплених – підвищується шляхом додавання спирту етилового. Відповідно до визначення міцність вин може становити від 9 до 20 %. Такий підхід не відповідає положенням Директиви Ради 92/83/ЄЕС, згідно з якою вина міцні (кріплені), що виготовляються з додаванням спирту етилового ректифікованого, та вина натуральні з додаванням спирту взагалі не належать до категорії неігристих (тихих) вин, вони підпадають під визначення проміжних продуктів, що мають міцність не більше 22 %.

Законодавство Європейського Союзу в оподаткуванні пива особливу увагу приділяє саме врахуванню міцності кінцевого продукту. Ставка податку встановлюється на кожен градус Плато або градус міцності алкоголю. У підсумку виходить, що чим міцніше пиво – тим вищий акцизний збір на такий вид товару. Податковий кодекс України встановлює ставку акцизного податку у гривнях за 1 літр пива, не враховуючи міцність продукту. Якщо застосовувати порядок нарахування податку для продуктів категорії „пиво”, наведений у Директиві Ради 92/83/ЄЕС, сума сплаченого податку для пива з меншою міцністю зменшиться, тоді як для пива з більшою міцністю відповідно збільшиться. Тому для реалізації положень Угоди про асоціацію та адаптації положень Директиви Ради 92/83/ЄЕС необхідно внести зміни до підпункту 215.3.1 пункту 215.3 статті 215 ПК України та встановити одиницею виміру для категорії „пиво із солоду (солодове)” за кодм УКТ ЗЕД 2203 та категорії „суміші із зброджених напоїв (а саме пива) та суміші зброджених напоїв з безалкогольними напоями, в іншому місці не зазначені, ігристі інші, ніж сидр та перрі”, за кодом УКТ ЗЕД 2206 00 39 00 – гривню за 1 літр 100 % спирту.

Усунення зазначених відмінностей у термінах та порядку нарахування податку не має на меті необґрунтованого підвищення акцизного податку.

Потрібно зазначити, що такі зміни у податковому законодавстві приведуть до певного підвищення акцизного податку для окремих категорій товарів, а для певних категорій, навпаки, зниження. Імплементації підлягають насамперед норми, що регулюють механізм справляння акцизних зборів, тобто порядок нарахування акцизних зборів, прийнятий у Європейському Союзі. Але основний результат полягає у єдиному підході до встановлення бази оподаткування акцизного податку та спрощенні ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Література

1. Council Directive 92/83/EEC of 19 October 1992 on the harmonization of the structures of excise duties on alcohol and alcoholic beverages // Official Journal. – № L 316. – 1992. – P. 21–27.
2. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 13–17. – Ст. 112.
3. Про виноград та виноградне вино : Закон України : від 16.06.2005 р. № 2662-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

Забучинська Т. В.,
старший викладач кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України

Вплив євроінтеграції на функціонування вітчизняної системи державного регулювання фондового ринку

Європейський Союз – це надзвичайно потужний суб'єкт господарювання у світовому економічному середовищі. Підґрунтям успішної діяльності країн-членів ЄС є саме євроінтеграція, якій притаманне створення єдиного європейського ринку, а також спільних інституцій і структур для вдосконалення ефективності взаємодії у процесі господарювання та управління.

Як зазначає Поліщук Є. А., євроінтеграція потрібна Україні з огляду на: 1) зростання міжнародного товарообороту з випереджальним зростанням обсягів експорту; 2) зростання обсягів іноземних інвестицій; 3) зростання обсягів операцій з гривнею на світовому валютному ринку; 4) мінімізацію рівня кореляції між негативними тенденціями розвитку європейської економіки та економіки національної [1].

Дійсно, розвиток фондового ринку України та залучення іноземних інвестицій є одним із основних факторів економічного зміцнення нашої держави та має сприяти успішній інтеграції з Європейським співтовариством. У свою чергу, запорукою сталого розвитку ринку цінних паперів та важливою умовою стабільності економіки України в цілому є його державне регулювання з урахуванням пріоритетності курсу на євроінтеграцію.

Взаємозалежність зазначених вище факторів і встановлює напрям формування державної регуляторної політики у сфері фондового ринку. Так, відповідно до ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво України та ЄС наша держава взяла на себе зобов'язання поступово привести національне законодавство у відповідність до законодавства ЄС у визначених сферах, зокрема цінних паперів [2].

Підкреслимо, що досвід Європейської комісії у процесі регулювання ринків цінних паперів характеризується системністю та послідовністю дій. Зокрема її законотворча діяльність спрямована на узгодження чинного законодавства і підтримку нових законодавчих ініціатив у тісній співпраці з наглядовими органами, учасниками ринків та їх об'єднаннями.

На сьогодні група профільних спеціалістів – представників НБУ, Мінфіну, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг, НАБУ та ФГВФО, які входять до Цільового комітету реформ, розробила проект Комплексної програми розвитку фінансового ринку України на 2015–2020 роки. Її головною метою є забезпечення сталого розвитку фінансового ринку, у тому числі шляхом досягнення відповідності вимогам Європейського Союзу.

Програма розроблена згідно зі Стратегією сталого розвитку „Україна-2020", Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Меморандумом про співпрацю з Міжнародним валютним фондом, Угодою про коаліцію депутатських фракцій „Європейська Україна".

Досягнення мети Програми забезпечуватиметься шляхом реалізації ряду взаємопов'язаних заходів, спрямованих на комплексне реформування фінансового ринку. При формуванні переліку заходів було взято за основу такі принципи: лібералізація фінансового ринку та стимулювання рівної конкуренції; подолання наслідків кризи, консолідація ринків та їх інфраструктури; розвиток незалежних та ефективних регуляторів, що здійснюють нагляд виходячи з оцінки ризиків; підвищення прозорості та стандартів розкриття інформації як регуляторами, так і учасниками ринку; ефективний захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів фінансового ринку [3].

Тобто подальше вдосконалення функціонування ринку цінних паперів України з урахуванням євроінтеграції потребує таких заходів:

– удосконалення нормативно-правової бази та адаптація вітчизняного законодавства, які повинні ґрунтуватися на принципі доцільності, тобто

враховувати наслідки впровадження вимог Acquis communautaire, з огляду на їх вплив на економічну, політичну та соціальну ситуацію в Україні;

– підвищення змістовності форм та методів державного регулювання та забезпечення достатнього контролю за застосуванням уже наявних норм;

– імплементація досвіду національних та наднаціональних регуляторів ЄС (хоча здійснення імплементації законодавчих норм, що регулюють діяльність ринку цінних паперів, вимагає багато ресурсів);

– упровадження системи захисту прав споживачів та інвесторів фінансового ринку з одночасним стимулюванням розвитку їх фінансової грамотності.

Наголосимо, що євроінтеграційні реформи потрібно проводити в усіх сегментах фінансового ринку – банківській системі, на ринку небанківських фінансових послуг і безпосередньо фондовому ринку. Для ефективності реформ необхідне проведення комплексних змін, зокрема: зміцнення інституційної спроможності регуляторів фінансового ринку та створення відповідних умов щодо посилення регуляторного впливу, зміцнення стійкості фінансової системи країни, а також зростання її кредитного й інвестиційного потенціалу.

Таким чином, саме європейська модель, у контексті сучасного етапу вдосконалення системи державного регулювання фондового ринку, дасть змогу сформувати передумови стабільного розвитку економіки країни та перетворити вітчизняний ринок цінних паперів у конкурентоспроможне середовище із привабливим інвестиційно-інноваційним кліматом.

Література

1. Поліщук Є. Роль євроінтеграційних процесів у розвитку небанківських фінансових установ в Україні / Є. А. Поліщук // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 2 (17). – С. 177–184.
2. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та їх державами-членами та Україною // Офіц. журн. ЄС L 049,19/02/1998 P.0003 – 0046.
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.securities.org.ua

Завадська Ю. С.,
к.е.н., спеціаліст відділу Інтернет-технологій рекламних кампаній
New Wave Media Ukraine LLC

Формування екологічної політики України в умовах європейської інтеграції

Посилення міжнародних економічних зв'язків та конвергенції національних господарств на сьогодні є одними з домінуючих процесів у розвитку світової економіки, що створює нові виклики для формування системи господарського механізму та побудови політики розвитку держави. У межах зазначених тенденцій визначальною подією для України стало нещодавнє підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Ураховуючи те, що екологічна політика позиціонується як один із пріоритетних напрямів діяльності ЄС, головним завданням України є швидке адаптування вітчизняної господарської системи до міжнародних вимог і стандартів та сприяння розробці і впровадженню заходів переходу держави до функціонування на засадах сталого розвитку. При цьому питаннями, які потребують нагального вирішення, є структурна перебудова і оздоровлення економіки, гармонізація національної інституційної бази з міжнародною, створення ефективної системи моніторингу за станом навколишнього середовища тощо. Ці аспекти зумовлюють актуальність теми дослідження.

Вагомий внесок у вивчення питань формування економічного механізму реалізації екологічної політики зробили такі зарубіжні й вітчизняні дослідники, як О. Балацький, Е. Вайцзекер, О. Веклич, В. Міщенко, Є. Хлобистов та ін. Проте деякі положення щодо формування екологічної політики України в умовах європейської інтеграції вивчені не повною мірою та потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є визначення особливостей формування екологічної політики України в умовах європейської інтеграції.

Європейський Союз має одні з найвищих екологічних стандартів у світі, що спрямовані на побудову „зеленої” економіки, захист навколишнього природного середовища та гарантування підвищення рівня життя та здоров’я людей. Сучасна європейська екологічна політика пройшла у своєму розвитку ряд етапів і сьогодні є тісно інтегрованою з іншими, а саме з економічною, соціальною, науковою тощо.

Відповідно до Маастрихтського договору [3] та Договору про заснування Європейської Спільноти [2] встановлено, що ЄС у галузі охорони навколишнього середовища повинен проводити політику, націлену на збереження і поліпшення якості довкілля, захист здоров’я людини, а також сприяти розумному та раціональному використанню природних ресурсів. Зазначені нормативно-правові акти регламентують повноваження ЄС як учасника міжнародних природоохоронних відносин, визначають можливість адаптації результатів переговорів на багатосторонньому рівні до законодавства Союзу, передбачають потребу в узгодженні торговельних домовленостей з наявною екологічною політикою тощо.

Європейський Союз наділений широким колом повноважень та володіє значним інструментарієм з вирішення екологічних питань. Однак, незважаючи на це, екологічна політика є сферою спільної компетенції зазначених об’єднань та держав-членів. Відповідно до принципу субсидіарності, залежно від масштабів екологічних проблем їх вирішення може відбуватися як на національному (регіональному, місцевому), так і на міжнаціональному рівні, якщо врегулювання певного питання вимагає залучення інститутів, які представляють інтереси Союзу. Необхідно зазначити, що таке спільне розроблення рішень з екологічної проблематики сприяє формуванню рівних та справедливих умов конкуренції у межах єдиного економічного європейського простору.

Крім субсидіарності, екологічний вектор функціонування Європейського Союзу ґрунтується на принципах превентивності; обережності; відшкодування

збитку навколишньому середовищу шляхом усунення шкоди на початковому етапі її виникнення; екологічної орієнтованості, коли будь-яка діяльність здійснюється з урахуванням потреб навколишнього середовища; принципі „забруднювач платить”, суттєво підкріпленому у 2004 році Директивою 2004/35/ЄС про цивільну відповідальність за забруднення довкілля; упровадження екологічної політики у розробку і проведення іншої політики [1]. Зазначені принципи було реалізовано у Стратегії ЄС „Європа 2020” („Europe 2020”), із подальшим розвитком у Сьомій програмі дій з навколишнього середовища до 2020 року „Жити добре, у межах можливостей нашої планети” („Living well, within the limits of our planet”). Відповідно до останньої програми визначено дев’ять пріоритетних цілей ЄС у сфері охорони навколишнього середовища до 2020 року, а саме: захист, збереження та збагачення природного капіталу ЄС; побудова ресурсозберігаючої, зеленої, конкурентоспроможної, низьковуглецевої економіки; захист громадян ЄС від негативного впливу навколишнього середовища, пов’язаного з ризиками для здоров’я і благополуччя; максимізація переваг екологічного законодавства; підвищення наукового рівня у сфері охорони навколишного середовища; забезпечення припливу екоінвестицій; поліпшення екологічної інтеграції та узгодженості політики; сприяння сталому розвитку міст ЄС; максимізація ефективності міжнародного співробітництва щодо регіональних та глобальних екологічних викликів [7]. Отже, міжнаціональний аспект екологічної політики ЄС передбачає інтеграцію та кооперацію держав-членів та країн партнерів для вирішення нагальних проблем у сфері еколого-економічних відносин.

Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС зумовлює формування якісно нових відносин між зазначеними сторонами. Зокрема, ратифікація цієї Угоди продукує зобов’язання у напрямі розробки та реалізації національної екологічної політики відповідно до вимог Європейського Союзу. Важливим напрацюванням у цьому векторі стало прийняття Закону України „Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” від 21 грудня 2010 року (далі – Стратегія). Підготовка Стратегії відбувалася, як на

загальнодержавному, так і на регіональному рівні. З цією метою протягом 2013–2015 рр. було проведено семінари у Львові, Одесі, Києві, Запоріжжі, Ужгороді, Херсоні, Кіровограді та інших містах, у ході яких було напрацьовано ряд організаційних, правових, інституційних, економічних, фінансових та інших пропозицій з гармонізації екологічних норм і стандартів ЄС до вітчизняних реалій.

У результаті проведеної роботи, у межах Стратегії, було визначено набір основних цілей зі здійснення екологічної політики, а саме: оптимізація функціонування енергетичного сектору національної економіки за рахунок збільшення використання джерел енергії з низьким рівнем викидів двоокису вуглецю до 2015 року на 10 %, а до 2020 року на 20 %; формування базової політики щодо проблематики зміни клімату до 2015 року, розвитку та поетапного впровадження національного плану дій з пом'якшення зміни клімату на період до 2030 року; підвищення енергоефективності на 25 % до 2015 року і на 50 % до 2020 року відносно базового року з реалізацією збереження енергії і ресурсів у енергоємних секторах; збільшення використання відновлювальних та альтернативних джерел енергії тощо. Крім того, ратифіковано Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на період з 2011 до 2015 року від 20 травня 2011 року (далі – НПД), загальний обсяг фінансування якого становить 4,2 млрд грн [4; 5]. На основі звітів Міністерства екології та природних ресурсів України із виконання Стратегії та НПД за період 2011–2014 рр. [6] можна зробити висновок, що зазначені програми виконуються лише на 30–60 %. Градацію виконання окремих цілей, встановлених Стратегією, подано у таблиці. Наведені відносні оцінки було отримано як інтегральний показник виконання сукупності підцілей зазначеної програми.

При цьому діагностика потреб і можливостей фінансування Стратегії засвідчила, що у разі збереження обсягів фінансових надходжень на нинішньому рівні виконання більшості завдань Стратегії відбудеться із затримкою у 10 років, тобто її реалізація відкладається щонайменше до 2030 року. Такий низький показник виконання програм зумовлений рядом

факторів, з-поміж яких варто виокремити неузгодженість цілей нормативно-правових актів у досліджуваній сфері; низьку координацію виконавчих органів між собою та значне бюрократичне навантаження, необхідність у значних ресурсах (зокрема фінансових) для реалізації природоохоронних заходів тощо. Незважаючи на те, що формування національної екологічної політики владними структурами України відбувається значною мірою під впливом міжнародного співтовариства і вітчизняної громадськості та існування ряду стримуючих факторів, на сьогодні реформування державної діяльності у сфері охорони навколишнього середовища можна охарактеризувати як задовільне.

Таблиця

Основні результати оцінки виконання екологічної Стратегії

Ціль	Зміст цілі	Оцінка виконання заходів
1	Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості	30 %, але перебуває нижче 60 %
2	Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки	30 %, але перебуває нижче 60 %
3	Досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища	нижче ніж 30 %
4	Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління	30 %, але перебуває нижче 60 %
5	Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі	30 %, але перебуває нижче 60 %
6	Забезпечення екологічно збалансованого природокористування, результативність їх виконання	нижче ніж 30 %
7	Удосконалення регіональної екологічної політики	більше ніж на 60 %

Джерело: [6].

Розвиток сучасних міжнародних економічних відносин характеризується посиленням інтеграційних процесів. Відповідно до вимог сучасності формування конкурентоспроможної вітчизняної економічної системи має відбуватися з урахуванням існуючих вимог міжнародного економічного середовища, а особливо норм Європейського Союзу. Зважаючи на наявні міжнародні зобов'язання та європейські принципи з питань захисту навколишнього природного середовища, вітчизняна екологічна політика потребує розробки та впровадження нових ефективних важелів екологічної політики на загальнодержавному, регіональному

та місцевому рівнях. Певні кроки у цьому напрямі вже здійснені. Зокрема, важливим здобутком є ратифікація ряду нормативно-правових актів з урегулювання відносин у сфері природокористування. Однак їх реалізація сповільнюється та ускладнюється наявністю ряду стримуючих факторів, вирішення яких на сьогодні є нагальним завданням.

Література

1. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/840/
2. Договір про заснування Європейської Спільноти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017
3. Договор о Европейском Союзе [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17
5. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на період з 2011 до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80
6. Процес підготовки та громадського обговорення змін та доповнень до Закону України „Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eco.ck.ua/docs/Bulletin_FINAL.pdf
7. Living well, within the limits of our planet [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua

Карманіта М. В.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії права та держави
Національного університету ДПС України

Аналітична складова процесу апроксимації законодавства України до законодавства ЄС

Європейський вибір України зумовив нову стратегію її суспільного розвитку. Тому зміна орієнтації вітчизняної юридичної науки і практики та прагнення України до правового простору Європи є обов'язковими умовами інтеграції нашої держави. Євроінтеграційні процеси вимагають перегляду арсеналу методологічної бази для осмислення соціальної та правової дійсності, унаслідок чого на новий рівень виходить дослідницька та нормотворча діяльність.

Відомо, що взаємодія Ради Європи та України неможлива за відсутності правового механізму та її складових – визначення правових засобів взаємодії правових систем Ради Європи та України, створення нормативно-правової бази щодо впровадження правових актів Ради Європи, формування механізму реалізації їхніх положень у юридичній практиці України; узгодження змісту джерел права з правовими стандартами Ради Європи; загальне визнання принципів і норм міжнародного права [1]. Таким чином, можна констатувати, що розкриття потенціалу правової доктрини неможливе без кожного з перерахованих елементів українсько-європейського співробітництва.

Прояв правової доктрини в сучасних євроінтеграційних процесах має багатогранний характер. Перш за все, потрібно зазначити те, що функціонування європейського правового простору відбувається на основі загальновизнаних цивілізованими державами доктринальних ідей та принципів демократії, невід'ємності основних прав і свобод людини та громадянина, верховенства права тощо. Сама реалізація європейської ідеї була б неможливою за відсутності ґрунтовної її розробки на доктринальному рівні такими видатними особистостями, як У. Пенн, І. Кант, Сен-Сімон, К. Краузе, Карло

Каттанео, В. Гюго, А. Леруа-Бол'є та багатьох інших [2, с. 196]. Сприйняття цієї ідеї національними державно-правовими інституціями відбувається завдяки процесам гармонізації, уніфікації, адаптації, апроксимації та транспозиції відповідних законодавств до законодавства ЄС з урахуванням здобутків юридичної науки, що пропонує оптимальні шляхи досягнення поставлених цілей.

Зважаючи на те, що правова доктрина має похідний характер щодо юридичної науки, її виникнення та розвиток тісно пов'язані зі становленням Європи як цивілізованої спільноти, формуванням романо-германської правової сім'ї [2, с. 189]. А особливістю теорій європейської інтеграції є те, що вони слідують за швидкими та розвиненими процесами її здійснення в об'єднаннях, а не навпаки [3, с. 11]. Теоретики європейської інтеграції слідували за практикою, намагаючись інтерпретувати її в категоріях політичних, економічних, соціологічних учень.

Активно відбувається процес формування Судом Європейського Союзу щодо тлумачення права ЄС загальних принципів і правових доктрин, як елементів acquis communautaire, наприклад: доктрини верховенства права Співтовариства над правом країн-членів; доктрини прямої дії права Співтовариства; принципу захисту фундаментальних прав людини; принципу рівності й недискримінації; принципу правової визначеності [4, с. 103]. Ці процеси не можуть не знайти свого відображення і у вітчизняному судочинстві.

Процес адаптації законодавства вимагає посилення аналітичної складової. Цьому сприятиме максимальне використання потенціалу науково-дослідних інституцій та неурядових аналітичних центрів. Органи державної влади повинні співпрацювати з ними для отримання допомоги при вирішенні суперечливих питань, розробки практичних рекомендацій з урахуванням інтересів та особливостей України, прийнятті рішень політичного значення.

Ефективність правової інтеграції багато в чому залежить від заходів і способів, які використовуються державами на цьому шляху. Варто наголосити

на актуальності правової герменевтики у євроінтеграційних процесах України. Остання з її теоретичними надбаннями щодо державно-правової дійсності є необхідною умовою практичної реалізації завдань з гармонізації національного законодавства України із правом ЄС. Дослідницька робота аналітичних колективів з метою підготовки об'єктивно якісного і змістовного матеріалу має проводитися на основі практичного інструментарію правової герменевтики.

В Україні активна роль правової науки, усіх її складових – як фундаментальних, так і галузевих та прикладних – зумовлена процесами становлення демократичної, соціальної, правової держави, завданнями національної правової системи, яка б відповідала стандартам верховенства права, забезпечення і захисту прав та свобод людини і громадянина.

Література

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України : від 18 березня 2004 року № 1629-III // Урядовий кур'єр. – 2004. – 20 квітня.
2. Семеніхін І. В. Роль правової доктрини у формуванні європейського правового простору / І. В. Семеніхін // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2012. – Вип. 24. – С. 187–198.
3. Костюченко Я. М. Правове регулювання співробітництва України та Європейського Союзу : [монографія] / Костюченко Я. М. – К. : LAT&K, 2011. – 205 с.
4. Черновол Д. А. Роль окремих правових механізмів інтеграції національного права України до системи права Європейського Союзу / Д. А. Черновол // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – № 3. – С. 97–105.

Касьяненко Л. М.,
д.ю.н., професор,
завідувач кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України;
Аністратенко Ю. І.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України

Роль спрощеної системи оподаткування в умовах стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні на сучасному етапі

Стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва на сьогодні є одним з найбільш ефективних напрямів економічного зростання України. Ураховуючи показники ВВП за останні два роки, а також звітність відповідних контролюючих органів, необхідно зазначити, що саме малий та середній бізнес може стати основою підняття реального сектору економіки України. Проте не потрібно забувати і про ті податкові важелі, що є нині. Беручи до уваги досвід зарубіжних країн у даній сфері (Німеччина, Франція, Польща та ін.), у нормальній ринковій економіці значна, якщо не більша, кількість малих фірм завжди викликає зацікавленість у великих компаній (за рахунок злиття і створення відповідних корпорацій вони збільшують надходження до відповідних бюджетів).

Якщо ми пригадаємо історію, то завжди малий бізнес називали „роздрібною торгівлею”, і, ураховуючи економічні показники, можна констатувати, що понад 50 % надходжень надавали саме дані підприємства. Проте інтенсивний податковий тиск на цю категорію платників стимулював створення для них спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності (єдиного податку), що дало змогу підняти даний сектор економіки.

Суб’єкти господарювання, застосовуючи спрощену систему, відповідно до Податкового кодексу України [1; 2], мають певні переваги порівняно з іншими платниками, що перебувають на загальній системі оподаткування (це й зручність сплати одним платежем декількох основних податків, можливість подання електронної звітності, самостійність нарахування, у певних випадках – ведення

відповідної книги обліку доходів). Проте поруч з перевагами завжди є і недоліки, особливо це стосується реформування категорій платників.

Проте недосконалість вітчизняного законодавства в даній сфері, а також необхідний комплексний аналіз цієї проблематики зумовлює потребу у дослідженні міжнародного досвіду.

Особливу увагу при вивченні питань адаптації зарубіжного досвіду до українських економіко-правових реалій необхідно приділити досвіду Європейського Союзу (адже однією з умов обраного курсу є досягнення відповідного значного розвитку законодавства в даній сфері).

Наприклад, в Австрії всі види господарюючих суб'єктів, незалежно від їх юридичного статусу, обкладаються податком на підприємницьку діяльність, який складається з двох частин – податку на прибуток підприємства та податку на фонд заробітної плати [3, с. 62–62]. У Нідерландах з фізичних осіб справляється єдиний (комбінований) податок, до складу якого входять прибутковий податок і податок на соціальне страхування [3, с. 135–136]. У Японії на рівні місцевих податків справляється корпоративний муніципальний податок, до складу якого входять префектурний і міський або міський (як у випадку з Токіо) і районний [3, с. 95]. А деякі провінції Канади (Нью Брансуїк, Нова Шотландія, Ньюфаундленд) об'єднали свої місцеві податки з продажу з федеральним податком на товари і послуги, що вказує на появу об'єднаного непрямого податку, який входить до роздрібних цін [3, с. 30]. Цікавим є досвід Швейцарії, у якій податок, що сплачується „у джерела" на рівні конфедерації за єдиною ставкою, замінює прибутковий податок, а в деяких кантонах – і податок на власність [3, с. 49].

Єдиному податку властиві фіскальна та стимулювальна функції. Фіскальна функція проявляється у розподільних відносинах між державою та суб'єктами малого підприємництва. Стимулювальна функція визначається метою введення єдиного податку, якою є стимулювання розвитку малого підприємництва шляхом створення сприятливих умов його оподаткування, що є своєрідним проявом захисту прав суб'єктів малого підприємництва з боку держави.

Якщо суб'єкти господарювання мають право вибору щодо переходу на спрощену систему оподаткування, то важливим завданням є визначення пріоритетних переваг щодо розміру податкових платежів, обсяг яких не перевищуватиме, а в деяких випадках буде меншим, що сприятиме ефективному розвитку малого підприємництва, налагодженню господарських зв'язків та зменшенню відповідних витрат. Вибір системи оподаткування повинен враховувати категорію податкових пільг, вид діяльності певного підприємства, специфіку контрагентів, кількість господарських операцій за звітній період та перспективи розвитку відповідного суб'єкта господарювання.

Усі ці питання на сьогодні викликають значний науковий та практичний інтерес – вони актуальні для фізичних осіб-підприємців (без створення юридичної особи), керівників відповідних підприємств, бухгалтерів, а також законодавця.

Отже, протягом усієї історії становлення малого та середнього бізнесу в Україні держава та відповідні контролюючі органи завжди були зацікавлені в стимулюванні розвитку даної сфери, а тому спрощена система оподаткування, обліку та звітності є на сьогодні найбільш ефективним механізмом реалізації цього завдання.

Література

1. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, з останніми змінами і доповненнями від 15.09.2015 р. № 422-VII.
2. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України : в 3 т. Т. 3 / [Колесніков Б. В., Єфименко Т. І., Копилов В. А. та ін.] ; заг. ред. М. Я. Азаров; кер. авт. кол. Ф. О. Ярошенко. – К. : Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. – 662 с.
3. Крисоватий А. І. Податкові системи зарубіжних країн / Крисоватий А. І. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 257 с.

Касьяненко Л. М.,
д.ю.н., професор,
завідувач кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України;
Чайка В. В.,
к.ю.н., докторант,
доцент кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України

Сучасна податкова система України: теоретико-правовий аспект

Податкові системи країн світу є досить різноманітними. Серед них є такі, що добре виконують покладені на них функції, та очевидні аутсайдери. Наприклад, ті податкові системи, що діють нині у колишніх республіках СРСР (Росії, Україні, Білорусі) та підводять підсумки майже двадцятип'ятирічного природного експерименту з ринкової трансформації планової економіки – далеко не найкращі варіанти [1, с. 25].

На жаль, коли Україна в 90-ті рр. XX ст. скопіювала ряд західноєвропейських податкових норм, це не перетворило її автоматично на частину західноєвропейської податкової популяції [1, с. 37]. У зв'язку з цим спробуємо з'ясувати причини такої ситуації та знайти шляхи подолання вітчизняних хронічних податкових проблем.

Основними недоліками податкової системи України на сьогодні є:

– відсутність обґрунтованої податкової політики;

– високе податкове навантаження, що призвело до згортання ділової активності та тінізації економіки, які, у свою чергу, стали однією з причин загальної криміналізації держави і суспільства;

– нестабільність податкового законодавства, невідповідність законодавчих і підзаконних актів (часті зміни податкового законодавства та ставок оподаткування не сприяють довгостроковому вкладенню капіталів і розвитку економіки);

– відсутність незалежної правової експертизи проектів нових законів і підзаконних актів;

– необґрунтовані перешкоди, обмеження, заборони на здійснення підприємницької діяльності, складний процес реєстрації підприємницьких структур і їх звітності в контролюючих органах;

– недосконалість механізму притягнення до персональної відповідальності посадових осіб контролюючих органів за прийняття рішень, що суперечать закону;

– закритий характер роботи контролюючих органів, відсутність ефективної системи звітності Державної фіскальної служби і контролю з боку суспільства;

– корумпованість державних органів;

– наділення Державної фіскальної служби функціями, не властивими такому органу.

Недосконалість, незбалансованість податкової системи нашої держави значною мірою залежить від правосвідомості суспільства, від розвиненості (або навпаки – нерозвиненості) демократичних інститутів.

На наш погляд, однією з причин суб'єктивного порядку, що лежить в основі чинної податкової системи, є бездуховність і, як наслідок – правовий нігілізм, що сформував моральність цієї системи і принципи, за якими вона розвивається та функціонує.

Особливості формування та розвитку українського менталітету та правосвідомості вказують на нескінченне борсання між двома протилежними полюсами, взаємовиключними крайнощами: високою духовністю та абсолютним цинізмом (бездуховністю). Щодо податкової сфери, то це означає поділ суб'єктів податкових відносин на тих, які схильні до альтруїстичного типу поведінки (кооперації з суспільними органами влади, виконання податкових зобов'язань та неприйняття корупції), і тих, що схильні до егоїстичного типу поведінки (відмови від кооперації з суспільними органами влади, ухилення від сплати податків та участі в корупційних транзакціях). Разом з тим кооператори можуть формувати кластери, що підвищують

вірогідність співробітництва з іншими кооператорами, втручання у простір егоїстів і розширення своєї присутність у ньому [1, с. 26].

Загальновідомим є факт, що на сьогодні в Україні зберігається високий рівень корупції: у сфері контролюючих органів хабар залишається основним аргументом при вирішенні питань про порушення чи припинення кримінальних справ. Робота в державних органах для більшості посадових осіб являє собою певний „бізнес”, спрямований на власне збагачення, що свідчить про деформацію правосвідомості чиновників та негативно впливає на повсякденну податкову правосвідомість.

Потрібно також звернути увагу на інші чинники, що впливають на сучасний стан податкової системи України, – податкову політику та податкове законодавство. Податкова політика – це важливий фінансовий інструмент мобілізації грошових коштів для виконання загальнодержавних функцій і здійснення макроекономічного регулювання економіки [2, с. 77].

На сьогодні податкову політику держави визначає Кабінет Міністрів України в особі Міністерства фінансів і Державної фіскальної служби. Проте, на жаль, не завжди діям уряду притаманні ознаки цивілізованої економічної політики, важливим елементом якої є її податкова складова.

Останніми роками всі громадяни України, незалежно від того, ким вони є – представниками органів влади, просто платниками податків або лише „споживачами” суспільних благ, неминуче стикаються з двома проблемами: зниженням фінансових можливостей держави, а також нестабільністю і нечіткістю податкового законодавства.

Право „мстить” за вільне маніпулювання юридичною матерією соціальними видатками, втратами. В Україні з 1991 р. і дотепер „зроблено” досить багато для того, щоб зронити престиж закону. Законодавець приймає безліч „законів”, у яких регулюються приватні питання господарського життя. Ставлення до закону як до рядового акта, на який можна не зважати, глибоко увійшло у правосвідомість нашого суспільства. Непоодинокими є випадки,

коли посадові особи контролюючих органів у своїй діяльності керуються внутрішніми наказами та інструкціями, які не відповідають нормам законів або значно звужують рамки дозволеного законом, обмежуючи суб'єктивні права господарюючих суб'єктів.

Однією з первісних цілей прийняття Податкового кодексу України [3] було убезпечення юридичної конструкції податків (абсолютно повна характеристика податку, його структури, обов'язкова до визначення в податковому законі) від хаотичного розвитку. На жаль, на сьогодні цієї мети не досягнуто. Разом з тим виконання зазначених вимог передбачає не лише формальне впорядкування податкової термінології, а й політичну нейтральність оподаткування, тобто формування податкової системи, що відповідає певним критеріям економічної ефективності (а не короткостроковим „пріоритетним" завданням).

Повертаючись до особливостей юридичного інструментарію, потрібно зазначити, що коли податкове право розглядається як „регулятор" в економічній сфері, застосуємо підхід, пов'язаний з теорією систем. У цьому випадку все суспільство та його підрозділи науково інтерпретуються як складні соціальні системи. Зокрема, Р. О. Гаврилюк стверджує, що „податкове право належить до нелінійних, тобто ієрархічно організованих систем, що воно, у свою чергу, складається з безлічі підсистем, що піддаються випадковим флуктаціям. Останнє означає, що спостережувані параметри таких систем піддаються не лише прогнозованим закономірним змінам, а й численним випадковим відхиленням від своїх нормальних станів… такі флуктації юридичних конструкцій відповідних податків нерідко закінчуються саморуйнуванням тієї чи іншої такої конструкції. Завдання ефективного законодавця… у тому і полягає, щоб передбачити, своєрідно „вирахувати" цей момент саморуйнування відповідної юридичної конструкції податку і вчасно замінити її на іншу, яка б більш адекватно враховувала цілі, що змінилися,

відповідної юридичної конструкції податку, а також інший стан зовнішнього середовища, тобто відповідної частини соціальної дійсності” [4, с. 277].

Тому є достатні підстави вважати, що податкове право, органічно пов’язане з податковою системою, разом з іншими інститутами людської культури є механізмом відтворення соціальної системи. Найбільш потужним соціальним регулятором його роблять такі властивості, як нормативність, можливість суворо регламентувати можливу та належну поведінку в діяльності, що спрямована на отримання прибутку, використовуючи при цьому державний примус. Усе це призначено для того, щоб в державі формувалися відносини, які будуть сприяти еволюції не лише окремого індивіда, а й усього суспільства.

Нині в Україні склалася ситуація, за якої масштаби розвитку такого економічного явища, як тіньова економіка, не можуть не враховуватися при формуванні економічної політики, прийнятті нормативно-правових актів і управлінських рішень. Тіньові принципи підприємництва перетворилися на реальний чинник економічного розвитку. Очевидно, що сформувався найгірший різновид підприємництва, який існує за умови наявності корупції та неповаги до закону. Держава наблизилася до того бар’єру, за яким економіка вже не реагує на рекомендації науки, а розвивається згідно з власними законами, що не відповідають цивілізованим нормам.

На підставі вивчення та правового аналізу окремих негативних трендів, які мають вплив на розвиток вітчизняної податкової системи, можна зробити висновок, що остання має бути не просто сукупністю податків і зборів, а саме системою. Це означає, що її підґрунтям повинна виступати сукупність взаємно збалансованих податкових платежів. Звичайно, досягти цього непросто, але це єдиний можливий шлях перетворити податкову систему України з набору платежів і зборів на дієву та впорядковану систему.

На сучасному етапі функціонування податкової системи досі не створено необхідних умов для реалізації таких важливих принципів, як гнучкість, стабільність і багатосуб’єктність присвоєння. Це, зокрема, зумовлено тим, що

значна частина податків і зборів, як і раніше, акумулюється у державному бюджеті. Іншими словами, перерозподіл більшої частини фінансових ресурсів держави проводиться в централізованому порядку, що істотно знижує ініціативу органів місцевого самоврядування у формуванні локальної податкової політики.

Отже, передумовою для реалізації на практиці найважливіших принципів податкової системи повинен стати раціональний розподіл системи податків і зборів між державним бюджетом і місцевими бюджетами. Стабільність податкової системи має бути забезпечена стабільністю законодавчої бази, за допомогою якої відбувається регулювання елементів оподаткування, ресурсів, що впливають на розподіл і перерозподіл, не лише між економічними суб'єктами і державою, але й між бюджетами різних рівнів.

Література

1. Экономика налоговых реформ : монография / [под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова, Л. Л. Тарангул]. – К. : Алерта, 2013. – 432 с.
2. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи : монографія / [Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Варналій З. С. та ін.] ; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2008. – 675 с.
3. Податковий кодекс України : станом на 1 вересня 2015 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Т. 1. – Ст. 3248.
4. Гаврилюк Р. А. Антропосоциокультурный код налогового права : [монография] / Гаврилюк Р. А. – Черновцы : Черновицкий нац. ун-т, 2014. – Кн. 2. – 804 с.

Коробкіна Н. Г.,
аспірантка кафедри фінансів
Національного університету ДПС України

Оцінка впливу податкових пільг на розподіл доходів населення у країнах ЄС

Загальновідомо, що значна диференціація доходів різних верств населення може спричиняти небажані наслідки як економічного, так і соціального характеру, а тому досягнення оптимального рівня перерозподілу доходів у країні є важливим завданням. Згладжування нерівності активно здійснюється і за допомогою пільгового інструментарію податкової системи. Зважаючи на те, що податкові пільги зменшують кінцевий розмір податкових зобов'язань для певних категорій осіб, чим у підсумку звужують податкову базу, постає запитання: наскільки цей ефект є різним для різних категорій платників?

Для визначення важливого соціально-економічного ефекту застосування податкових пільг порівняємо рівень їх доступності та фінансові аспекти для населення різних квантильних груп за доходом у Чехії, Данії, Німеччині, Франції, Італії та Іспанії. Зокрема, оцінимо перерозподільні властивості та ступінь прогресивності на прикладі податкових знижок та заліків (кредитів), які у цих країнах обліковуються як податкові витрати з індивідуального прибуткового податку [1]. Зосередження уваги тільки на цих двох видах податкових пільг дозволить провести адекватні міжнародні порівняння, беручи до уваги різноплановість конструкції податку у різних країнах. З цією самою метою не враховано вплив поведінкових ефектів населення, а деякі відстрочені в оподаткуванні зобов'язання (наприклад, пенсійні внески) оцінено як податкові знижки.

Можливість отримати надійні кінцеві показники забезпечує симуляційна модель *EUROMOD* (версія F6.36), яка імітує індивідуальні податкові зобов'язання та податкові зобов'язання домогосподарств відповідно до заходів

податкової політики для всіх європейських країн. Однак потрібно зауважити, що в основі моделі лежать статистичні дані, отримані зі звітів про оцінку доходів та рівня життя домогосподарств (*European Union-Survey of Income and Living Conditions* (EU-SILC), які є менш вичерпним джерелом інформації, ніж, наприклад, податкові декларації платників. Проте у більшості країн отримати дані з декларацій проблематично, а у решти країн – об'єктивно неможливо [2].

Змоделюємо рівень охоплення податковими пільгами, зокрема податковими знижками та заліками, усього населення та у розрізі квантильних груп за розміром особистого доходу у кожній з обраних країн (див. рис. 1 та 2).

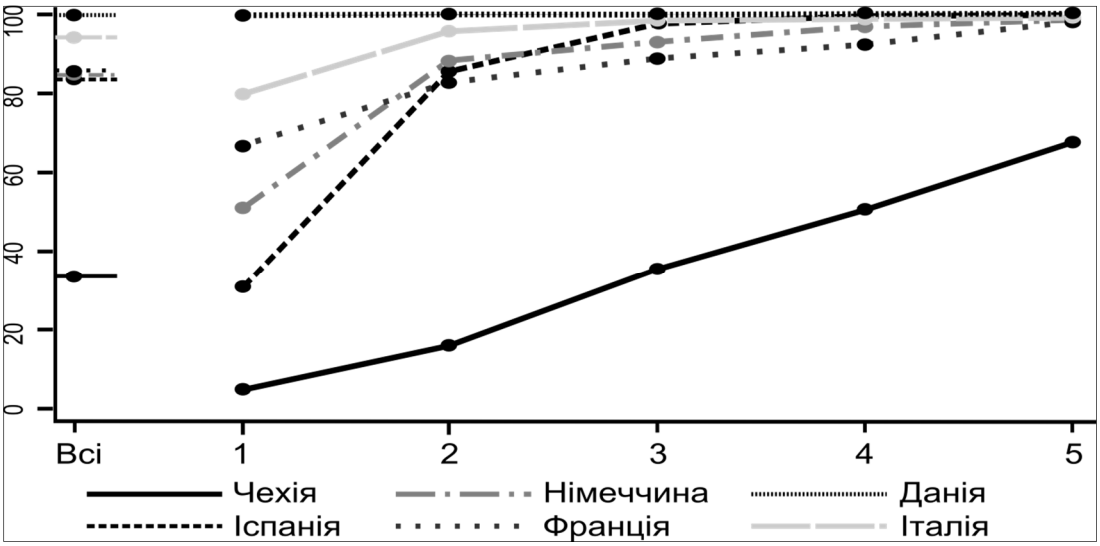

Рис. 1. Відсоток осіб, що мають право на користування податковими знижками залежно від квантильної групи за доходом, % [1]

Якщо орієнтуватися на загальний показник, то, як видно з рис. 1, майже кожне домогосподарство в Данії має право на отримання тих чи інших форм податкових знижок. Широкий доступ до них є і у Німеччині, Італії, Іспанії та Франції, оскільки вигоду від податкових знижок отримує до 80 % населення. Винятком є Чехія, де даний вид податкових пільг не є квазіуніверсальним.

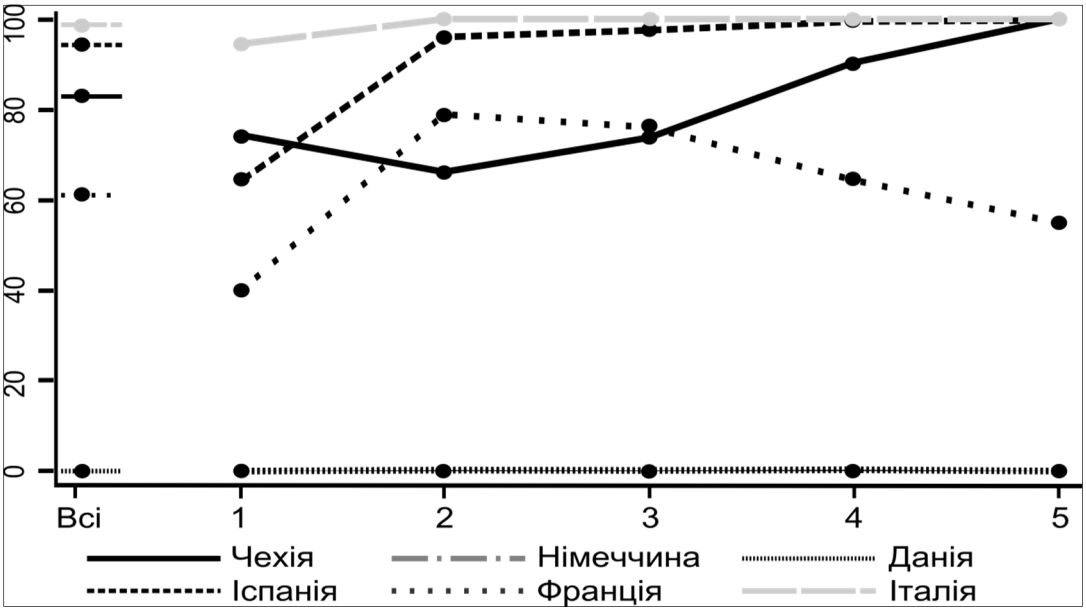

Рис. 2. Відсоток осіб, що мають право на користування податковими заліками (кредитами) залежно від квантильної групи за доходом, % [1]

Щодо податкових заліків, то рис. 2 демонструє, що у Німеччині та Данії такий вид податкових пільг відсутній, а в Італії, Іспанії та Чехії ними користується понад 80 % населення. Виходячи з цього, можна припустити, що податкові знижки та заліки є близькими до універсальних інструментів перерозподілу доходу, оскільки доступ до них мають широкі верстви населення. Однак деталізація у розрізі квантильних груп демонструє значну асиметрію щодо отримувачів за розміром доходів.

Так, за винятком Данії, де кількість отримувачів податкових знижок наближається до 100 % у всіх квантильних групах, у Німеччині, Італії, Іспанії, Франції та Чехії ймовірність отримання податкових знижок зростає із зростанням рівня доходу (див. рис. 1). Найбільша градація є у Чехії: доступ до знижок подвоюється для кожного з квантилів, починаючи з першого. У чотирьох інших країнах ситуація дещо інша – у правах на податкові пільги спостерігається значний розрив між першим квантилем та іншими.

У випадку з податковими кредитами (див. рис. 2) аналогічна картина спостерігається в Іспанії та меншою мірою в Італії: можливість отримання податкових заліків для представників першого квантиля є вужчою, ніж для

інших груп. У Франції представники нижнього та верхнього квантилів програють другому та третьому квантилям, що отримують найбільшу кількість податкових пільг. Однак при цьому населення, яке згруповано у верхній квантиль за рівнем доходу, користується податковими заліками більшою мірою, ніж населення нижнього квантиля. І, нарешті, у Чехії є розрив між трьома нижніми квантилями та верхніми двома, але найбільші переваги мають право отримувати представники верхньої групи.

Отже, проаналізувавши роль податкових знижок та заліків, вбудованих у конструкцію персонального прибуткового податку у шести європейських країнах, на основі даних, змодельованих EUROMOD, можемо зробити такі висновки. По-перше, навіть дані податкові пільги є досить суттєвою статтею податкових витрат у всіх країнах, незважаючи на національні особливості. Це пов'язано з тим, що в цілому вони є доступними для широких верств населення. Тобто висновок, що податкові пільги призначені переважно для заможних осіб, буде помилковим, хоча їх розподільним властивостям не вистачає належної прогресивності. Зважаючи на це, можна підсумувати, що податкові знижки тяжіють до регресивності або пропорційності.

По-друге, результати моделювання дозволяють стверджувати, що перерозподільний ефект від упровадження податкових знижок та заліків будь-якого дизайну є складним та важкопередбачуваним, а тому використання податкових пільг для зменшення нерівності у суспільстві є досить проблематичним завданням.

Література

1. Silvia Avram (2014), The distributional effects of personal income tax expenditure / EUROMOD Working Paper Series. – 42 p.
2. Holly Sutherland and Francesco Figari (2013), EUROMOD: the European Union tax-benefit microsimulation model / International Journal of Microsimulation. – № 6(1). – pp. 4–26.

Лисецька Н. М.,
к.е.н., заступник завідувача науково-дослідної лабораторії
НДІ фінансового права

Соціально-економічні аспекти європейської інтеграції України

На сучасному етапі глобалізації кожна країна повинна інтегруватися зі світовим економічним простором для ефективної розбудови державності та економіки. Процес економічної інтеграції відбувається тоді, коли країни об'єднуються разом для створення ширшого економічного простору, з метою забезпечення кращих умов торгівлі, збільшення розмірів ринку, використання ефекту масштабу виробництва (для країн з малою місткістю національного ринку), розширення торгівлі паралельно з поліпшенням інфраструктури, поширення передових технологій, стимулювання конкуренції, а також забезпечення національної безпеки країни. Тому євроінтеграція для України на сучасному етапі є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом, основою стратегії економічного і соціального розвитку. Для успішної інтеграції України необхідне наближення та адаптація соціально-економічних аспектів до спільних стандартів європейських країн. Створення спільних стандартів та синхронного розвитку є основною умовою ефективного функціонування регіонального об'єднання, але говорити про якусь економічну та духовну однорідність країн ЄС на сьогодні, а тим більше однорідність розвитку окремих учасників Європейського Союзу, не доводиться, про це зауважують і європейські експерти.

До складу ЄС входять країни з різноманітними рівнями розвитку, це створило певну ієрархію в даному регіональному союзі. На високому рівні розвитку перебувають країни технологічного ядра – Німеччина Франція, Великобританія та скандинавські країни які, хоча і не є членами ЄС (Швецарія, Норвегія, Ісландія), але входять до Великої Європи, тому що вони мають достатньо високі показники інноваційної діяльності та є конкурентоспроможними на світовій арені. У цих країнах продовжує за

інерцією існувати спосіб життя, що відповідає моделі соціальної держави: більшість населення (т. з. середній клас) живе за стандартами суспільства масового споживання в умовах гарантованого соціального захисту [1].

До другої групи країн („напівпериферії”) відносять країни, які протягом останніх років намагаються підвищувати конкурентоспроможність євроінтеграційного угруповання, – це Чехія, Ірландія, Іспанія, Естонія, Словенія, Австрія, але в них на сучасному етапі відчувається суттєве зниження рівня життя і, відповідно, політична та соціальна нестабільність. Та країни-аутсайдери, які, можна сказати, погіршують позиції ЄС на світовій арені, – Болгарія, Греція, Кіпр, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Румунія, у них спостерігається досить слабка економіка та невисокі показники соціального забезпечення населення. Зауважимо, що неоднорідний тип розвитку неможливо оцінювати однозначно як негативний фактор, але все-таки ЄС повинен намагатися згладжувати неоднорідність розвитку таким чином, щоб посідати одне з лідируючих місць на світовій арені щодо науково-технічного та соціально-економічного аспектів.

У якомусь сенсі соціальна та економічна неоднорідність розвитку країн ЄС призвела до виникнення негативних явищ, зокрема таких, як євроскептицизм – це критичне ставлення до Євросоюзу та загальноєвропейської політики країн-членів ЄС. Ця проблема потребує вирішення, тим більше, що у 2015 році в таких країнах, як Польща, Іспанія, Великобританія, Греція, на виборах у Європарламент перемогли партії євроскептиків. Це викликає стурбованість у світової спільноти, особливо у країн-кандидатів, які всіма силами намагаються стати членами Європейського Союзу, зокрема в України.

Прихильники євроскептицизму в економічно слабших країнах ЄС вважають, що загальний ринок призвів до кризи їх національних економік, що в ЄС недостатньо захищені права робітників, мігрантів. Водночас у більш розвинених країнах вважають несправедливим, що їм доводиться вносити до

бюджету ЄС набагато більше грошей, ніж відстаючим країнам. А також у зв'язку з відкриттям кордонів виникає проблема тотального безробіття, хоча ця проблема існує в усіх країнах ЄС через нелегальних мігрантів. Сьогодні у країнах ЄС перебуває близько 35 млн іноземців, що становить майже 7 % населення. Причому 75 % усіх іноземців осіли у великих містах найпотужніших економічно розвинених країн Євросоюзу: Німеччині, Франції, Великобританії, Іспанії, Італії. Нелегальних мігрантів у країнах ЄС близько 120 тис. І при цьому у Великій Європі тільки кожний другий громадянин ЄС у віці 15–24 років має роботу, а в таких країнах, як Іспанія і Греція, працевлаштована лише кожна третя молода людина. Це пояснює неухильне зростання євроскептичних настроїв у так званій Великій Європі [1]. Із-за цієї проблеми та через ряд інших причин деякі країни ЄС проти подальшої активної інтеграції економічно слабших країн, а також надання безвізового режиму цим країнам, зокрема Україні. Наприклад, уряди Великобританії та Франції хочуть посилити свою позицію з питань імміграції та розширення ЄС, це позначиться на шансах України, а також Грузії щодо надання їх громадянам безвізового в'їзду.

Незважаючи на негативні нюанси, більшість населення Європи виступає за те, щоб залишатися частиною спільного європейського ринку. Тобто йдеться насамперед про бажання реформувати відносини, переосмислити соціально-економічні та духовні стосунки в середині ЄС та враховувати інтереси всіх членів. Адже в Угоді про асоціацію зазначено, що в межах об'єднання одна країна або група країн не може постійно нав'язувати свою волю іншим. В інтеграції немає місця як диктату, так і утриманству. Слабкішим країнам, звичайно, може надаватися допомога з колективних фондів, що відповідає принципам міжнародної солідарності, однак ці кошти мають спрямовуватися на чітко визначені цілі, а не на латання дір у бюджеті. Загалом обсяг такої допомоги обмежується не фінансовими можливостями благополучних учасників угруповання, а їх готовністю витрачати кошти на реалізацію власних цілей, пов'язаних із соціальним і економічним згуртуванням спільноти. Інакше

кажучи, вони платитимуть за розвиток слабких партнерів тоді, коли переконаються, що це сприятиме консолідації й що вони від цього виграють. Зокрема, ідеться про поліпшення інвестиційного клімату, розширення ринків збуту, соціальну й політичну стабільність. Якщо благополучні держави не бачать вигоди від такої солідарності, то примушувати їх до таких виплат немає сенсу [2].

Україні необхідно залучити всі ресурси для проведення ефективних реформ, які позитивно вплинуть на соціально-економічний розвиток нашої країни та наблизять її до членства в ЄС. Адже більшість країн ЄС повністю ратифікувало Угоду про асоціацію, а це означає, що країни ЄС підтримують Україну і готові надалі допомагати. ЄС привабливий для України і з того погляду, що підготовка до членства сприятиме утвердженню норм демократії, верховенства закону, людських свобод і прав в Україні, а також прискореному економічному розвитку.

Література

1. Економічна і духовна неоднорідність в ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dialogs.org.ua/ru/dialog/page174-2710.html.
2. Чинники та мотиви європейської інтеграції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.nbuv.gov.ua

Малишкін О. І.,
д.е.н, завідувач кафедри обліку і аудиту
Київської державної академії водного транспорту

Вимоги Директив ЄС щодо бази податку на прибуток

1. **Загальні вимоги.** Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами від 21.03.2014 р. (далі – Угода), в частині оподаткування прибутку підприємств, застосовується до таких видів податків: податків на дохід або прибуток; податків на приріст капіталу, які справляються окремо від податку на дохід або прибуток; податків на чисті активи; податків на дохід, прибуток, приріст капіталу або на чисті активи, які справляються від імені державних органів або органів місцевого самоврядування.

Виходячи з Угоди, положення Директиви Ради 2005/19/ЄС від 17.02.2005 р. будуть імплементовані поступово, виходячи з майбутніх потреб України. Зазначена Директива вносить зміни до Директиви 90/434/ЄЕС 1990 року про загальну систему оподаткування, яка застосовується до об’єднання, поділу, переведення активів та обміну акцій щодо компаній різних держав-членів ЄС.

Метою Директиви 90/434/ЄЕС є відстрочення зі сплати податків на доходи, прибутки, доходи з капіталу через реорганізацію бізнесу та захист податкових прав держав-членів. Також однією з цілей Директиви 90/434/ЄЕС є усунення перепон функціонування внутрішнього ринку, зокрема подвійного оподаткування. Настільки, наскільки це не повністю досягнуто положеннями зазначеної Директиви, держави-члени повинні застосувати заходи для досягнення цієї мети.

В Угоді відзначається, що рішення компанії реорганізувати свій бізнес шляхом переміщення свого зареєстрованого офісу не повинне супроводжуватися дискримінаційними принципами оподаткування (податковими нормами) або обмеженнями, перепонами або змінами (викривленнями) у національному податковому законодавстві, що суперечить праву Європейського Співтовариства.

Важливою є така норма: коли акціонери компанії здійснюють трансакції, передбачені Директивою 90/434/ЄЕС, вони вважаються фіскально відкритими, і

особа, яка зацікавлена в акціонері, не повинна зазнавати оподаткування у випадку реструктуризації трансакції.

2. **Порядок регулювання складових податку на прибуток**. Ступінь регулювання складових податку на прибуток підприємств Директивою 2005/19/ЄС 2005 року та Директивою 90/434/ЄЕС 1990 року можна подати так:

Складові податку	Чи регулюється директивами ЄС
1. Вид податку: корпоративний; на доходи; на прибуток	Ні
2. База оподаткування: дохід, прибуток	Ні
3. Ставка податку	Ні
4. Форма сплати податкового зобов'язання: передоплата, постоплата	Ні
5. Наявність пільг	Ні
6. Особливий порядок оподаткування дивідендів, процентів	Так. Коли акціонери компанії здійснюють трансакції, передбачені Директивою 90/434/ЄЕС, вони вважаються фіскально відкритими, і особа, яка зацікавлена в акціонері, не повинна зазнавати оподаткування у разі реструктуризації трансакції

3. **Метод обрахунку прибутку**. Директивами ЄС також не регулюється метод обрахунку прибутку (доходу) до оподаткування – бухгалтерський чи податковий. Отже, вибір такого методу лежить у площині національного законодавства. Тому можна зробити висновок про те, які б норми не були закладені в Податковому кодексі України щодо методики обрахунку бази оподаткування прибутку (на базі бухгалтерського обліку чи окремих податкових розрахунків), вони не будуть суперечити вимогам директив ЄС.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами : від 21.03.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : comeuroint.rada.gov.ua/komevroint/doccatalog/document?id=5.
2. Величко О. Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. – К. : Арт-Медіа, 2005. – С. 576–584.
3. Малишкін О. І. Європейський вектор розвитку обліку податків: основні підходи до тлумачення податку на прибуток / О. Малишкін // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2014. – № 2. – С. 10–18.

Нікітіна Л. О.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України

Проблеми та перспективи євроінтеграційних процесів в Україні

Термін „європейська інтеграція” означає створення європейських інститутів та політики, які еволюціонують у напрямі формування певного наднаціонального центру, навколо якого має конституюватися спільний європейський простір. Оскільки держави Європейського Союзу (далі – ЄС) створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень так, що рішення в певних сферах загальних інтересів можливо ухвалювати демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні, термін „європейська інтеграція” інколи коротко тлумачать як „усуспільнення суверенітетів”. У цьому сенсі європейську інтеграцію прийнято визначати як зближення на добровільній і мирній основі суспільств, держав і економік, яке виходить за межі існуючих до цього часу національних, політичних та економічних кордонів. Асоціація між Україною та ЄС чітко визначає дві її основні цілі – поглиблення політичної асоціації та поступова економічна інтеграція [1, с. 123–124].

Досягнення мети поступової економічної інтеграції України з ЄС – це запровадження умов для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступового входження України у внутрішній ринок ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Чітка і пріоритетна орієнтація України на ЄС повинна розглядатися як основа стратегії економічного і соціального розвитку нашої держави на наступні десять років і більш віддалену перспективу. Підписавши угоду з ЄС, Україна стане частиною європейського політичного простору.

Перший етап асоціації України з ЄС – формування повноцінної зони вільної торгівлі – ЗВТ. Це також не справа одного дня, вона буде створюватися

поступово протягом перехідного періоду, щонайбільше десять років, починаючи з дати набрання чинності угодою про асоціацію.

Що може дати Україні ЗВТ з ЄС, і які ризики матиме зона для економіки?

Під вільною торгівлею традиційно розуміють скасування імпортних тарифів та квот на торгівлю товарами. Угода про вільну торгівлю з державами ЄАВТ – Ісландією, Ліхтенштейном, Норвегією, Швейцарією, що набула чинності 1 червня 2012 року, заклала основи для формування великого економічного простору. Цим документом передбачено встановлення нульових ставок митних платежів і прирівняних до них податків або їх значне зменшення на велику групу товарів українського походження при експорті до країн-членів ЄАВТ, особливо щодо експорту продукції хімічної промисловості, інгредієнтів для косметичних виробів.

За договором про ЗВТ між Україною та ЄС, її складовими стануть: збереження квот на безмитний експорт з України в ЄС більшості видів аграрної та промислової продукції, безмитний імпорт більшості видів продукції АПК в Україну з ЄС, скасування в ЄС субсидій на експорт аграрної продукції в Україну, перехідні періоди для лібералізації ввізних мит та лібералізація торгівлі послугами в Україні, перехід на європейські стандарти і сертифікати. На сьогодні є різні експертні оцінки щодо можливих вигод і втрат від упровадження угоди про ЗВТ між ЄС та Україною. Однак можна говорити, що Україна однозначно покращить інвестиційний клімат унаслідок пристосування національного законодавства до норм і правил ЄС.

Крім того, зросте експорт української продукції в ЄС, розшириться доступ на ринки третіх країн завдяки гармонізації стандартів з ЄС, буде скасовано субсидування експорту сільськогосподарської продукції з ЄС до України. За оцінками українських учених, у результаті підписання угоди про ЗВТ Україна зможе безмитно постачати в країни ЄС 1,6 млн тонн зерна. Передбачено поступове збільшення обсягів квот протягом п’яти років до 2 млн тонн. Квота на ввезення в ЄС пшениці буде встановлена в розмірі 950 тис. тонн,

після чого вона буде збільшена до 1 млн тонн, ячменю – 250 тис. тонн із збільшенням до 350 тис. тонн, кукурудзи – 400 тис. тонн і 650 тис. тонн через п'ять років [2, с. 235–237].

За сукупними оцінками вітчизняних експертів, для безболісного вступу до ЄС Україні бажано збільшити ВВП до 300 млрд дол. США, а сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій має сягнути майже 80 млрд дол. США. Для подолання відчутного розриву в обсягах ВВП на душу населення між Україною та членами ЄС щорічні темпи зростання ВВП повинні бути на рівні не менше 6–7 %, а товарообіг має становити не 33, як нині, а щонайменше 60 %. Приблизні розрахунки ВВП на майбутній період розвитку України показують, що за збереження наявної тенденції необхідного рівня обсягу ВВП на рік буде досягнуто лише у 2019–2020 роках. На жаль, економічні й фінансові кризи, сплески яких цілком імовірні протягом наступних років, можуть віддалити цей термін на невизначений час. Це також указує на необхідність у поетапній інтеграції України з ЄС. Можна спрогнозувати такі її етапи, спираючись на тенденції економічного розвитку країни: створення зони вільної торгівлі – 2009–2010 рр.; асоційоване членство в ЄС і подання заявки на повноправне членство – 2011–2013 рр.; 2013–2015 рр. – набуття статусу країни – кандидата на членство в ЄС; 2019–2020 рр. – вступ до ЄС за умов отримання необхідних макроекономічних показників [3, с. 97–99].

Подальший розвиток відносин України з ЄС потребує досягнення відповідних якісних характеристик, макроекономічної стабілізації та підвищення ефективності економіки нашої держави; дотримання умов, необхідних для вступу до ЄС; упровадження європейських норм і стандартів в економіку, соціальну політику, освіту, науку та техніку; адаптації українського законодавства до правових норм ЄС; розвитку та поглиблення регіональної інтеграції, встановлення та поглиблення прямих контактів із державами-членами та кандидатами в члени ЄС.

Основними шляхами розв'язання проблеми входження до єдиного європейського ринку виступають такі: диверсифікація українського експорту; отримання статусу країни з ринковою економікою від ЄС; гармонізація законодавства України з європейськими нормами як необхідна умова створення зони вільної торгівлі.

Література

1. Артьомов І. В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз / Артьомов І. В. – Ужгород: Ліра, 2007. – 384 с.
2. Копійка В. В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна / Копійка В. В. – К. : Юридична думка, 2005. – 445 с.
3. Україна на шляху до європейської інтеграції: економічна безпека, переваги вибору / [ра ред. В. М. Нижника]. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 307 с.

Огороднікова І. І.,
к.ю.н., старший науковий співробітник
НДІ фінансового права;
Колосов О. О.,
студент КФЕК
Національного університету ДПС України

Досвід Грузії щодо адаптації податкового законодавства до права ЄС: показовий досвід для України

Однією з обов'язкових умов співпраці ЄС з Грузією була вимога реформування державної політики у сфері оподаткування. При цьому основна концепція була спрямована на розвиток малого бізнесу. Значний поштовх у цей процес додало поєднання Митного та Податкового кодексів. Це значно зменшило технічні бар'єри в торгівлі та унеможливило виникнення колізій надалі. З метою створення сприятливого бізнес-клімату та зниження рівня корупції урядом було значно зменшено кількість податків і зборів, а також спрощено правила та процедури обов'язкового обліку й звітності [1].

У листопаді 2013 року Грузія ініціювала Угоду про асоціацію, охоплюючи глибоку і всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA), унаслідок чого була прискорена економічна інтеграція з Європою, а також зміцнено співробітництво з Європою у політичній, соціальній сферах і в галузі безпеки [2]. Як наслідок, 12 грудня 2013 року ЄС і Грузія підписали Протокол про партнерство та Угоду про співпрацю до рамкової угоди про загальні принципи щодо участі Грузії в програмах ЄС.

Конкретні вимоги щодо адаптації податкового законодавства з актуальних напрямів у межах домовленостей, закріплені в Додатку 22 до Угоди про асоціацію, згідно з положенням якого „Грузія зобов'язується поступово наблизити своє законодавство до положень законодавства ЄС та міжнародних документів у встановлені терміни" [2].

Щодо конкретних напрямів, то в Додатку виділено „Непряме оподаткування", регулювання якого передбачається привести у відповідність до

положень базового документа щодо врегулювання оподаткування ПДВ у ЄС – Директиви Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року „Про спільну систему податку на додану вартість” [3] та Тринадцятої Директиви Ради 86/560/ЄЕС від 17 листопада 1986 року „Щодо гармонізації законодавства держав-членів стосовно податків з обороту (Правила відшкодування податку на додану вартість платникам податку, які не мають постійного місця здійснення підприємницької діяльності на території Співтовариства)” [4].

У сучасних умовах Грузії вдалося зміцнити економіку та закріпити успішний курс для вступу в ЄС. Каталізатором цього процесу стали реформи в різних сферах суспільних відносин, що дозволили покращити рівень надання публічних послуг та викорінити такі негативні явища, як корупція і бюрократизм.

Порівнюючи вимоги, встановлені ЄС для Грузії, що закріплені в згаданому вище Додатку 22, з ідентичними положеннями, окресленими для України, можна виявити ряд відмінностей. Так, наприклад, можна згадати про положення статті 143(d) Директиви Ради ЄС № 2006/112/ЄС щодо спеціальних режимів оподаткування ПДВ, яке закріплює для України вимогу запровадження положення про звільнення від оподаткування операцій імпорту товарів, що пересилаються або перевозяться із третьої території або третьої країни в іншу. Такий стан справ спричинений, по-перше, тим, що відображає індивідуальний підхід до кожної держави-претендента на вступ до Євроспільноти, залежно від економіко-політичної ситуації; по-друге, відмінною ситуацією щодо стану підготовки до підписання відповідної Угоди про асоціацію.

На підставі проведеного аналізу практики законодавчих змін у межах виконання Угоди про асоціацію в Грузії можна зробити висновок, що досвід саме даної країни є найбільш прийнятним та показовим для України. На підтримку зазначеної тези свідчать дані узагальнення системи законодавчих реформ, що вказують на рішучі кроки досліджуваної країни у напрямі запровадження ратифікованих домовленостей. А тому вважаємо за доцільне

використовувати досвід Грузії у напрямі адаптації законодавства щодо оподаткування операції ПДВ, а також акцизами.

Література

1. Georgia : 2015 Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.heritage.org/index/pdf/2015/countries/georgia.pdf
2. Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part : Official Journal of the European Union 30.8.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/georgia/pdf/eu-ge_aa-dcfta_en.pdf
3. Про спільну систему податку на додану вартість : Директива Ради 2006/112/ЄС : від 28 листопада 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minjust.gov.ua/45885
4. Щодо гармонізації законодавства держав-членів стосовно податків з обороту – Правила відшкодування податку на додану вартість платникам податку, які не мають постійного місця здійснення підприємницької діяльності на території Співтовариства : Директива Ради 86/560/ЄЕС : від 17 листопада 1986 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minjust.gov.ua/45885

Олійник А. О.,
провідний фахівець НДІ фінансового права

Проблеми та наслідки інтеграції України до Європейського Союзу

Україна на сьогодні перебуває у стані жорсткої економіко-технологічної та соціально-політичної кризи, яка продовжується вже майже 6 років. Ускладнює становище той факт, що 5 0013,1 км^2 (8,29 % усієї території країни) [1] стали непідконтрольними і на повернення яких, на думку Міністра фінансів Н. Яресько, тільки прямим фінансуванням щоденно витрачається від 5 до 7 млн доларів [2]. Останні події фактично підірвали економіку країни. І підводять до рішучих дій, таких як вступ до Євросоюзу.

Питання євроінтеграції розглядалося у працях таких учених, як А. Аблов, О. Волкова, С. Головіна, С. Кривенко, О. Крушельницька, А. Колот, П. Мазурок, С. Мочерний, Г. Осовська, В. Пухлій та інші. Проте воно і надалі потребує детального дослідження та коригування, з урахуванням поточної ситуації в країні.

На сьогодні вибір між Митним союзом та Євросоюзом відпав сам собою, а зберігати нейтралітет стало неможливо. В України залишився єдиний шлях збереження та відновлення своєї економіки – інтеграція з Євросоюзом.

Однак для України це буде тривалий процес. Той факт, що країна фактично стала місцем військових дій, фактично віддаляє наше членство. Але більш значною є проблема неможливості нині стати членом ЄС через економічні проблеми, серед яких варто виділити такі:

– низьку конкурентоспроможність вітчизняного виробника;

– економічну нестабільність, викликану самою моделлю української економіки;

– відсутність замкненого циклу цілих сегментів економіки;

– морально застаріле обладнання провідних економічних галузей;

– наявність великої кількості економічно необґрунтованих суб’єктів;

– бюрократичну тяганину та корупцію в державному секторі.

Для вирішення даних проблем потрібно провести ряд непопулярних, проте необхідних реформ, які дадуть результати лише в довгостроковій перспективі.

Проте навіть вступ України до Європейського Союзу в найближчий термін через прецеденти, які мали місце у 2014–2015 рр., не гарантуватиме Україні „економічний трамплін”, навпаки, це може створити додаткові проблеми для розвитку. Тому потрібно зважити всі основі наслідки для країни та використати їх якщо не на користь, то хоча б на мінімізацію втрат.

До позитивних наслідків вступу України в ЄС можна віднести такі:

– політичні вигоди: забезпечення політичної спрямованості; можливість залучення програм колективної безпеки в разі виникнення загроз; стабільність політичної системи та адаптація національного законодавства до законодавства ЄС; реформування недієздатного національного судочинства; реорганізація державного менеджменту.

– економічні вигоди: створення фундаменту для макроекономічного зростання; формування нових гарантованих ринків збуту українських товарів та послуг; формування сприятливого інвестиційного клімату для європейського інвестора; реорганізація моделі виробництва та структури виробництва окремих галузей до більш продуктивних форм; зменшення митних тарифів; забезпечення розвитку середнього та великого бізнесу; упровадження стандартів ЄС у виробництві, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств; підвищення загальної кваліфікації населення через зростання конкуренції.

Серед негативних наслідків вступу України в ЄС можна назвати такі:

– політичні загрози: небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом; часткова втрата суверенітету; невизначеність стратегії розвитку ЄС; погіршення відносин з країнами СНД та іншими країнами; збільшення кількості нелегальних мігрантів

на території країни; можливість виникнення та загострення конфліктів з членами ЄС.

– економічні загрози: можливе переміщення до України шкідливих виробництв; втрата конкурентоспроможності певних галузей економіки; складність переходу на європейський рівень цін; скорочення представників вітчизняного середнього бізнесу; відплив висококваліфікованих кадрів; скорочення попиту на працівників певної галузі; введення режиму вільної торгівлі; конфліктність макроекономічних систем управління економікою; відплив ресурсів.

Наведені наслідки не обов'язково будуть мати місце, проте, відповідно до них можна провести оцінку інтеграції економіки з регіональною структурою, згідно з якою наша країна на даному етапі не готова вступати до Європейського Союзу, оскільки це не сприятиме розвитку економіки, а створить додаткову залежність від зовнішніх та внутрішніх партнерів. Торговельна дифузія призведе до знищення великої кількості підприємств та подальшого укрупнення національного виробника з утворенням олігополій. Водночас зарубіжні ринки збуту для більшості компаній резидентів залишаться закритими на технічній основі (неможливості конкурувати на такому ринку). Євроінтеграція фактично знищить значну частину середнього бізнесу, змушуючи його до злиття, виходу з ринку чи створення іншої моделі поведінки для ведення своєї діяльності. Створення реформаторського поля спричинить додаткові труднощі для економіки і ще більше ослабить її за умови відсутності додаткових інвесторів. Реформи будуть здебільшого спрямовані на довгострокову перспективу. Відбудеться здешевлення робочої сили серед некваліфікованих та напівкваліфікованих працівників та одночасне здорожчання висококваліфікованих фахівців у зв'язку із зростанням міграції. Це, у свою чергу, призведе до проблем у наукомістких галузях (зростання стартового капіталу та фонду заробітної плати). Ситуація в банківській сфері буде повністю залежати від політики уряду щодо національної валюти та

внесення змін до законодавства у зв'язку з інтеграцією, найбільшим ризиком для сектору виступає витіснення з ринку українського капіталу за рахунок краще підготовлених до такої конкуренції іноземних банківських та парабанківських компаній.

Отже, для України євроінтеграція створить нову систему економічних зв'язків, в основі якої будуть лежати інтереси конкретних суб'єктів господарювання, а не держави в цілому. На сьогодні економіка не готова до конкурентної боротьби в регіоні. А створення економіко-соціального шоку має надто непередбачувані наслідки та високі ризики втрати Україною частини її незалежності. У зв'язку з цим Україні потрібно в найближчі кілька років сконцентруватися на зміцненні своєї економіки.

Література

1. Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України : від 07.11.2014 р. № 1085, редакція від 05.05.2015 р. № 428-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua
2. Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/news/2015/05/13/7067798/?attempt=1

Пустовіт Ю. Ю.,
к.ю.н., молодший науковий співробітник
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України

Податки − основні елементи формування фінансових ресурсів держави

Сьогодні перед світовим співтовариством гостро постають проблеми фінансової стабільності й безпеки, соціалізації фінансової політики. Фахівці шукають науково обґрунтовані стратегії економічного розвитку, спрямовані на забезпечення гідного рівня життя, підкріплені якісним правовим середовищем.

Для України ця сфера суспільних відносин є досить складною і не втрачає актуальності, відколи держава здобула незалежність. Реформування національної економіки тісно пов'язане з інтеграційними процесами, у яких перебуває країна, вимагає створення на всіх рівнях ефективних систем управління. При цьому одним із базових інструментів управління змінами в економіці є фінанси [1, с. 9].

Центральною ланкою фінансів системи держави є бюджетна система, що складається з державного та місцевих бюджетів. Роль бюджетів у забезпеченні функціонування держави та територіальних громад важко переоцінити. Саме за рахунок бюджетних надходжень формуються відповідні грошові фонди, якими фінансово забезпечується виконання державних завдань та функцій, функціонування органів державної влади.

Для виконання завдань і функцій держава повинна мати у своєму розпорядженні достатню кількість коштів, тобто мобілізувати необхідні фінансові ресурси для забезпечення фінансової діяльності. Основним джерелом доходів держави є внутрішній валовий продукт (далі – ВВП), частина якого йде на покриття власних видатків. Це відбувається шляхом переходу до державної власності у вигляді різних видів платежів [1, с. 366]. З огляду на їх значення, державою закріплено на рівні Конституції України (у ст. 92) те, що лише

закони встановлюють систему оподаткування, податки і збори, порядок утворення і погашення державного внутрішнього та зовнішнього боргів [2].

У статті 2 Бюджетного кодексу України міститься таке визначення: „… доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ)” [3].

Із змісту зазначеної статті можна зробити висновок, що доходи бюджету поділяються на податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом і трансферти. Податковими надходженнями визнають передбачені податковим законодавством України загальнодержавні й місцеві податки, збори та інші обов’язкові платежі. Неподатковими надходженнями – доходи від власності й підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного й побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій; інші неподаткові надходження. Важливе значення для формування державного бюджету має обґрунтоване планування його доходів, у системі яких провідну роль відіграють обов’язкові платежі, що становлять майже 60 % доходів державного бюджету.

Податки є одним із основних джерел надходження коштів до бюджету, а принципи оподаткування є базовими ідеями, фундаментальними положеннями, нормативно-правовими засадами, які становлять основний зміст податкового права, характеризуються імперативністю і визначають загальну спрямованість правового регулювання суспільних відносин, пов’язаних з оподаткуванням.

Основоположником наукової теорії оподаткування вважається філософ-економіст А. Сміт, який у роботі „Дослідження про природу і причини багатства народів” ще у XVIII ст. уперше розкрив зміст поняття податку, сформулював основні принципи оподаткування, окреслив їх місце у фінансовій системі держави. Він виділив такі основні принципи оподаткування:

– справедливість (загальність і рівномірність оподаткування залежно від доходу, отриманого під захистом держави);

– визначеність (термін сплати, спосіб і сума платежу мають бути чітко і заздалегідь визначені й відомі платникові);

– зручність (час і спосіб сплати податків мають бути якнайзручнішими для платника);

– економія (мінімізація витрат на стягнення податків і раціоналізація системи оподаткування) [4].

Названі історичні принципи оподаткування є актуальними й донині завдяки їх простоті, бо не вимагають ніяких інших роз'яснень та ілюстрацій, крім тих, що містяться в них самих. Вони стали „аксіомами" податкової політики у всіх країнах, і на них базуються сучасні принципи оподаткування у світовій практиці [5, с. 13].

Виходячи з фундаментальної класифікації принципів оподаткування, сформульованих А. Смітом, М. Кучерявенко виділяє такі:

а) принципи податкового права;

б) принципи побудови податкової системи;

в) принципи податку;

г) принципи податкового закону [6, с. 9].

На нашу думку, доцільно побудувати дослідження принципів формування фінансових ресурсів України таким чином: по-перше, проаналізуємо принципи, закріплені в Конституції України, по-друге – принципи, закріплені в Податковому кодексі України.

Конституція України має найвищу юридичну силу, пряму дію і застосовується на всій території України (ст. 8) [2]. Ця обставина спонукає звертатися до норм Конституції України незалежно від урегульованості чинним законодавством питань, що стосуються оподаткування. Конституція України, як основоположне джерело права, містить правові принципи, що визначають нормативне регулювання загальнодержавних і місцевих податків та є базовими

для матеріального і процесуального податкового законодавства. Нею встановлено правові засади податкової діяльності держави й компетенцію центральних та місцевих органів у сфері податкових відносин, тому досліджувати принципи оподаткування, на нашу думку, неможливо без звернення до норм Конституції.

У положеннях Конституції України не визначено поняття податку, тим більше не деталізовано, які види податків діють. Це зумовлено тим, що конституційне регулювання спрямоване на вирішення основних питань життєдіяльності держави, до яких відносять тільки загальні принципи права, які також стосуються податкової сфери, оскільки розвиток податкового права та його інститутів прямо залежать від норм Конституції. Принципи оподаткування є частиною системи загальних принципів права.

Сучасна система законодавчо встановлених принципів оподаткування закріплена у статті 4 Податкового кодексу України [7].

Отже, дослідивши принципи формування фінансових ресурсів в Україні, можна зробити такі висновки:

– основним елементом формування фінансових ресурсів держави є податки;

– принципи податкового права закріплені в Конституції України та у Податковому кодексі України;

– принцип збалансованості (пропорційності) формування фінансових ресурсів України є законодавчо закріпленим принципом податкового права України і має назву „принцип фіскальної достатності”;

– усі принципи податкового права спрямовані на реалізацію і бюджетних принципів повноти й ефективності. До бюджету входять усі надходження (у т. ч. і податкові), які акумулюються на бюджетних рахунках. У свою чергу, учасники бюджетного процесу, з урахуванням тенденції податкових надходжень до бюджету, спрямовують свої зусилля на складання бюджету на наступний рік.

Література

1. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс : [підручник] / Орлюк О. П. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : portal.rada.gov.ua.
3. Бюджетний кодекс України : від 08.07.2010 р. № 2456-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : portal.rada.gov.ua.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Смит А. – М. : Соцэкгиз, 1935. – 605 с.
5. Ежов Ю. А. Налоговое право : [учебное пособие] / Ежов Ю. А. – М. : Изд.-книготорг. центр „Маркетинг”, 2001. – 172 с.
6. Кучерявенко М. П. Теоретичні проблеми правового регулювання податків та зборів в Україні : автореф. дис. … доктора юрид. наук / Кучерявенко М. П. – Харків, 1997. – 35 с.
7. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : portal.rada.gov.ua.

Раскалєй М. О.,
к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права
Національного університету ДПС України

Україна – ЄС: реалії та перспективи

Вступ України до Європейського Союзу (далі – ЄС) був і залишається стратегічною метою зовнішньої політики України. Про такий стан свідчать кроки, зроблені в даному напрямі. Так, у 1994 році була підписана Угода про партнерство і співробітництво, яка набула чинності у 1998 році. У 2008 році Україна стає членом Світової організації торгівлі (СОТ). Того самого року відбувається офіційне відкриття переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі як складової Угоди про асоціацію визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС [1]. Починаючи з 2009 року, Україна стає учасником програми ЄС „Східне партнерство”, а вже у 2014 році між Україною та ЄС підписується Угода про асоціацію. Безперечно, членство в ЄС має для України певні позитивні моменти, відкриваючи нові стратегічні перспективи та додаткові можливості, оскільки безпосереднє межування довжиною приблизно 1 400 км не може не вплинути на подальше співіснування обох сторін, на характер їх взаємовідносин та перспективи подальшого розвитку.

На думку Президента України Петра Порошенка, подання заявки на членство в ЄС має відбутися через 5–6 років, проте експерти вважають, що для цього необхідно набагато більше часу [2].

Так, процес вступу до ЄС складається з багатьох етапів, які мають бути погоджені з усіма країнами-членами ЄС, проте їх можна об’єднати у п’ять основних. До них належать: консультативний, оціночний, переговорний, ратифікаційний та імплементаційний. Для того, щоб більш чітко уявити те, на

якій стадії перебуває Україна, та оцінити її перспективи, розглянемо, що являє собою консультативний етап. На цьому етапі країни-претенденти на вступ укладають одну з трьох типів асоціативних угод (Європейську угоду (European Agreement), Угоду про асоціацію (Association Agreement), Угоду про стабілізацію і асоціацію (Stabilization and Association Agreement). Його тривалість обмежується поданням такою країною заяви про вступ. Другий, оціночний етап триває до початку переговорів про вступ. На цьому етапі країни намагаються досягнути критеріїв членства в ЄС. У Договорі про заснування Європейського Союзу зазначається, що кожна європейська країна має право подати заявку на членство у ЄС, якщо вона поважає демократичні цінності та сприяє їхньому поширенню. Більш конкретні вимоги щодо членства у ЄС визначаються так званими „Копенгагенськими критеріями". Згідно з ними країна може приєднатися до ЄС після виконання ряду вимог за такими критеріями: політичні критерії (країна має стабільні інститути, які гарантують демократичний порядок, верховенство права і повагу до прав людини); економічні критерії (країна має дієву ринкову економіку, а також здатна протистояти тиску, що виникає внаслідок конкуренції та тривалих ринкових процесів всередині ЄС); юридичні критерії (країна приймає встановлене право ЄС та його практику, зокрема головні принципи політичного, економічного та валютного союзів) [3]. На цьому етапі держава офіційно стає країною-кандидатом на вступ до ЄС. Проте інколи ці два етапи об'єднують. Так, наприклад, можна зустріти таке тлумачення консультативного (оціночного) етапу: „Можливість прийняття певної країни до складу Європейських Співтовариств передбачена у статті 49 Договору про ЄС. Теоретично кожна країна може подати заявку на вступ до ЄС. Практика показує, що зацікавлена країна робить це після того, як Європейська Рада дає цій країні „політичний імпульс". Однак кандидат повинен виконати для цього ряд вимог. Першим критерієм є географічний критерій і випливає зі ст. 49 Договору про ЄС, яка проголошує, що „кожна європейська країна може подати заявку про вступ до

ЄС”. Однак, як показує практика, виконання цього критерію не є настільки обов’язковим, що яскраво показує приклад із Туреччиною” [4]. Тривалість переговорного етапу, який має міжурядовий характер, залежить від багатьох чинників, серед яких окремо можна виділити такі: прогрес кандидата в імплементації права співтовариств у національне законодавство, можливості для інституційного пристосування, пристосування національних структур кандидата до функціонування на єдиному європейському ринку; позиції сторін щодо якоїсь проблеми в одній сфері не впливають на позиції сторін в інших сферах; часткові досягнення під час переговорів не є остаточними, поки не буде затверджено текст Договору про вступ або поки цей Договір не буде погоджений загалом [4]. Ратифікаційний та імплементаційний (перехідний) етапи мають місце вже після підписання угоди, а тому на сьогодні вони для України не є достатньо актуальними. Адже Україна перебуває лише на першому етапі складного процесу вступу до ЄС, про що було зазначено вище.

Водночас, якщо розглядати прагнення та перспективи України в контексті подій сьогодення, то їх положення може значно змінитися. Уже тривалий час центральне місце у світових ЗМІ відводиться репортажам та аналітичним оглядам з Японії, Близького Сходу і країн Магрибу. Усе, що відбувається сьогодні у світі, залишає передчуття глобальних змін катастрофічного характеру, що насуваються. Складається враження, що на нашій планеті завершується період „глобальної стабільності”, а це означає, що попереду – смуга різких змін, які можуть значно вплинути на пріоритети держав. Так, Пітер Шварц і Дуглас Рендолл у своїй доповіді зауважили: „…якщо зазначений прогноз стане реальністю, то про „глобалізацію”, у всякому випадку в тому вигляді, якому вона уявляється нині, схоже, доведеться забути” [5]. На цей вислів можна було б не звернути уваги, проте Папа Римський у своєму виступі зазначив: „Багато сьогодні конфліктів у світі нагадують щось на кшталт третьої світової війни, яка розгортається поетапно, і в контексті глобальних комунікацій ми відчуваємо атмосферу війни” [6]. За

таких обставин, прогнозуючи майбутнє України, необхідно враховувати не тільки теоретичні аспекти соціального, економічного та політичного розвитку держави, а й не настільки райдужні „реалії”. Держава, щоб бути сильною, має бути незалежною та самодостатньою, і за таких умов позитивні перспективи її розвитку значно підвищуються.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=224167817
2. Порошенко: Украина надеется подать заявку на членство в ЕС через 5–6 лет [Електронный ресурс]. – Режим доступа : http://rian.com.ua/politics/20150703/369952915.html
3. Політика розширення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/key_eu_policies/enlargement/index_uk.htm
4. Процедура прийняття до ЄС нових членів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://evrounion.narod.ru/html/kordon1.htm
5. Геофізика і геополітика. Можливі сценарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fondsk.ru
6. Папа Римський відчуває „атмосферу війни” у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rbc.ua/ukr/news/papa-rimskiy-chuvstvuet-atmosferu-voyny-mire-1433592746.html

Романенко В. В.,
молодший науковий співробітник
НДІ фінансового права

Передові інструменти державного податкового ризик-менеджменту країн Європейського Союзу: досвід, корисний для України

Інтеграція України з Європейським Союзом є одним із пріоритетів зовнішньої політики нашої країни, закріпленим у статті 11 Закону України „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” [5]. Із 30 держав – лідерів рейтингу якості інституційного забезпечення податкової політики „Paying Taxes”, що є розділом найбільш відомого рейтингу якості інституційного забезпечення державної політики з підтримки підприємництва „Doing Business”, 10 є членам Європейського Союзу [3]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що набуття членства у податковому та митному союзі європейських країн має позитивно вплинути на стан податкової системи України.

З метою підвищення рівня законності у справлянні податків доцільно розробити та запровадити в роботу українських фіскальних органів спеціальну систему податкового ризик-менеджменту, що є одним із найбільш актуальних завдань з удосконалення податкової політики України. Етапами функціонування цієї системи мають бути такі:

– виявлення ризиків;

– оцінювання імовірності та важливості настання негативних наслідків податкових ризиків держави;

– розподіл виявлених та оцінених ризиків за пріоритетом;

– опрацювання ризиків – визначення та застосування контрзаходів;

– оцінка отриманих результатів і за необхідності внесення змін у власну роботу на попередніх етапах для її вдосконалення.

Податковий ризик держави може бути визначений як імовірність зниження обсягів податкових надходжень коштів до державного та місцевих

бюджетів унаслідок можливого впливу на процеси справляння податків ряду об'єктивних та суб'єктивних зовнішніх і внутрішніх факторів, неефективного адміністрування податків та порушень податкового законодавства, а також уведення в дію неефективного законодавства. Державним податковим ризик-менеджментом є діяльність державних органів (зокрема, податкових), спрямована на зниження до припустимого рівня можливих негативних наслідків усіх внутрішніх і зовнішніх джерел податкових ризиків держави.

Визначення поняття „податковий ризик держави" у чинних нині в Україні нормативно-правових актах зазвичай зводиться до ймовірності порушення податкового законодавства платником. Хоча прагнення суб'єктів підприємницької діяльності й може бути назване основним джерелом ризиків втрати державою податкових надходжень, але далеко не є єдиним. Адже мають місце законодавчі, політико-економічні, кримінальні, військові та геополітичні фактори ризику втрат податкових надходжень. Застосовуючи інструменти державного податкового ризик-менеджменту, не варто обмежуватися лише тими, які допомагають знайти несумлінних платників і виявити порушення.

На досвіді Європейського Союзу перевірені два комплексні, стратегічні інструменти державного податкового ризик-менеджменту, завданням яких є виявлення та класифікація джерел податкових ризиків для держави з метою їх якнайшвидшого й ефективного опрацювання. Цими інструментами є голландська „Національна база даних ризиків" („National Risk Database") та шведська „Карта податкового розриву" („Tax Gap Map").

„Національна база даних ризиків" – комп'ютеризований інструмент запису і врахування податкових ризиків. Ризики до цієї бази може вносити кожен співробітник-податківець Голландської адміністрації з податків та мита (Dutch Tax and Customs Administration). Кожен запис має структуру, у якій є така інформація: назва, характер та опис ризику, пов'язане з ним законодавство, джерело, з якого службовцю стало відомо про ризик, наявність ознак частого повторення цього ризику, сектор, у якому виявлений ризик, імовірність і

фінансове значення, а також способи найкращого виявлення та найкращого покриття ризику [1, с. 64–65]. Ця база даних полегшує роботу службовцям адміністрації через класифікацію та відпрацювання засобів роботи з ризиками. В Україні до 2010 року працював аналог Національної бази даних ризиків. Від його використання керівництво Державної податкової адміністрації відмовилося через те, що співробітники вносили інформацію не про ризики втрати податкових надходжень, а про порушення законодавства. Через це мало місце просто формування бази порушень податкового законодавства, користь якої в управлінні ризиками була мінімальною. Описаний інструмент гарно себе зарекомендував у Нідерландах, у цьому можна пересвідчитися, аналізуючи місце цієї держави в розділі „Paying Taxes" міжнародного рейтингу „Doing Business", де за 2013 рік містяться дані щодо 189 країн. Нідерланди входять до 50 лідерів цього розділу, посідаючи в ньому 23 місце [3].

Шведська „Карта податкового розриву" є інструментом державного податкового ризик-менеджменту, основним завданням якого є виявлення груп економічних відносин, що не оподатковуються, обсягів недоотриманих податків та причин такого недоотримання. За допомогою цього інструменту виявляють:

– недоліки законодавства, які сприяють втраті податкових надходжень – як через ухилення від оподаткування, так і через інші причини;

– випадки застосування неефективної економічної політики щодо окремих секторів чи галузей;

– типи господарських відносин, контроль за якими неврегульований законодавством (наприклад, здавання в оренду житла без повідомлення контролюючих органів).

Швеція також належить до 50 лідерів розділу „Paying Taxes" рейтингу „Doing Business", посідаючи в ньому 35 місце серед 189 країн [3]. Застосування цього інструменту управління податковими ризиками держави корисне при цілісному вдосконаленні податкової політики – починаючи від законодавства і

закінчуючи економічною та правоохоронною діяльністю органів державної влади.

Інтеграція України з Європейським Союзом є бажаною в контексті вдосконалення державної податкової політики. Одним із найбільш пріоритетних кроків з удосконалення податкової системи нашої держави є запровадження в роботу Державної фіскальної служби України передових інструментів державного податкового ризик-менеджменту. Двома з таких інструментів, націлених на комплексне вдосконалення системи оподаткування в державі, є Національна база даних ризиків, що успішно застосовується в Нідерландах протягом близько 10 років, і „Карта податкового розриву", використовувана у Швеції з 2007 року. Робота українських аналогів зазначених інструментів сприятиме підвищенню рівня одержуваних державою податкових надходжень.

Література

1. Compliance risk management guide for tax administrations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/info_docs/taxation/risk_managt_guide_en.pdf
2. Tax Gap Map for Sweden [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.skatteverket.se/download/18.225c96e811ae46c823f800014872/Report_2008_1B.pdf
3. World Bank Group. Doing Business. Paying Taxes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/paying-taxes
4. Методи визначення та класифікація податкових ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2010-povidomlenia/59484.html
5. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України : від 01.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua
6. Романенко В. В. Програмно-цільові підходи до оцінювання ефективності податкової політики України / В. В. Романенко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2015. – № 2. – С. 94–104.

Селезень П. О.,
к.ю.н., с.н.с.,
заступник завідувача науково-дослідної лабораторії № 1
НДІ фінансового права

Концепція належного урядування у сфері оподаткування та можливості її використання в Україні

Концепція належного урядування у сфері оподаткування почала активно обговорюватися у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зумовлено це тим, що ст.ст. 349 та 350 безпосередньо містять посилання на зобов'язання сторін дотримуватися принципів належного управління у сфері оподаткування. Виходячи з цього, доцільним є визначення сучасних тенденцій розвитку цієї концепції в межах acquis ЄС та їх урахування в Україні.

Активізація дискусій навколо концепції „належного управління" у контексті перспектив економічного розвитку датується другою половиною 1980-х років. Її активними захисниками виступали насамперед Світовий банк і Комісія зі сприяння розвитку ОЕСР. Вони стверджували, що належне фінансове управління та адміністративна дієвість є необхідними передумовами для стійкого розвитку [1, с. 91]. На рівні ООН ідея „належного управління" отримала своє безпосереднє закріплення в Монтеррейському консенсусі, прийнятому за результатами Міжнародної конференції з фінансування розвитку (18–22.03.2002 р.): „Належне управління є істотним для стійкого розвитку" (п. 11) [2, с. 7].

Заклик ООН до утвердження концепції „належного управління" на рівні ЄС знайшов своє відображення у Повідомленні Європейської комісії „Сприяючи належному управлінню в сфері оподаткування", оприлюдненому 28.04.2009 р. У ньому Європейська комісія чітко вказує на те, що питанню належного управління у сфері оподаткування надаватиметься політичний пріоритет у діалозі з третіми державами [3, с. 10].

Європейська комісія також декларувала намір:

– внесення положення про належне управління у сфері оподаткування в загальні договори з третіми державами, що мало наслідком закріплення вже не рекомендаційних, а зобов'язальних норм;

– здійснити прив'язку рівня дотримання третьою державою вимог належного управління у сфері оподаткування до можливостей отримання нею фінансової підтримки та доступу до ринків ЄС;

– розробка уніфікованого підходу щодо держав, які уникали дотримання вимог належного управління у сфері оподаткування.

Концентрація уваги Європейської комісії у контексті імплементації концепції належного управління у сфері оподаткування як на державах-членах ЄС, так і на третіх державах актуалізує необхідність у встановленні чітких вимог відповідного концептуального підходу. Основні засади належного управління у сфері оподаткування зводяться до принципів прозорості, обміну інформацією та добросовісної податкової конкуренції [3, с. 5].

У грудні 2012 року Європейська комісія прийняла дві рекомендації, спрямовані на конкретизацію вимог щодо належного управління у сфері оподаткування, – щодо податкового планування та щодо заходів, спрямованих на сприяння третім державам в утвердженні мінімальних стандартів належного управління у сфері оподаткування [4; 5].

У першій з них як інструмент боротьби з агресивним податковим плануванням державам-членам ЄС рекомендувалося вносити в договори про уникнення подвійного оподаткування положення про можливість звільнення доходу від оподаткування в державі джерела лише за умови його фактичного оподаткування в державі резидентства отримувача (далі – положення про обов'язкове оподаткування). Крім того, державам-членам ЄС пропонувалося запровадити загальну норму про запобігання уникненню оподаткування.

Друга рекомендація Європейської комісії стосувалася не стільки „внутрішніх" інструментів безпосередньої протидії уникненню оподаткування в межах ЄС, скільки посиленню впливу вимог належного управління у сфері

оподаткування щодо третіх держав через чітке визначення його вимог. Негативним стимулом для третіх держав щодо дотримання вимог таких мінімальних стандартів є внесення їх до національних „чорних” списків, що зумовлюватиме погіршення умов економічного співробітництва цих держав з європейськими партнерами, зокрема через можливість розірвання укладених раніше договорів про уникнення подвійного оподаткування з державами-членами ЄС.

Оскільки про внесення України до „чорного” списку ЄС, представленого вперше Європейською комісією у червні 2015 року, поки не йдеться, то з цієї причини друга зі згаданих рекомендацій може виступати в ролі лише перестороги для вітчизняних урядовців. З іншого боку, Рекомендація щодо податкового планування передбачає здійснення конкретних кроків щодо, по-перше, включення в договори про уникнення подвійного оподаткування положення про обов’язкове оподаткування, по-друге, запровадження загальної норми про запобігання уникненню оподаткування. На нашу думку, такі пропозиції можуть бути розглянуті як перспективні кроки вдосконалення нормативно-правового забезпечення оподаткування і в Україні, оскільки проблема агресивного податкового планування є надзвичайно актуальною.

Положення про обов’язкове оподаткування Європейська комісія формулює так: „Якщо ця конвенція передбачає, що дохід повинен оподатковуватися лише в одній з договірних держав чи що він може оподатковуватися в одній з договірних держав, інша договірна держава утримується від оподаткування такого доходу лише у тому випадку, якщо відповідний дохід підпадає під оподаткування в першій з договірних держав” [4, с. 4].

Використання такого положення не є новим у світовій практиці. Його рекомендують як інструмент попередження боротьби з уникненням оподаткування у випадку використання „компаній-поштових ящиків” („conduit companies”), наприклад експерти ОЕСР (параграфи 15–16 коментаря до ст. 1

Модельної податкової конвенції ОЕСР). Вони уточнюють: „Підхід, який передбачає обов'язкове оподаткування, як вважається, має певні переваги. Його можна використовувати щодо держав з розвиненою економічною структурою та складним податковим законодавством". Разом з тим ті самі експерти вважають, що такий підхід не забезпечує повний захист від складних схем уникнення оподаткування, таких як „покрокова стратегія" („stepping stone strategy") [6, с. 65]. Аналогічну позицію щодо доцільності використання положення про обов'язкове оподаткування висловлюють і експерти Комітету ООН з міжнародного співробітництва у сфері оподаткування [7, с. 64–65].

Незважаючи на існування очевидних переваг у використанні норми про обов'язкове оподаткування в договорах про уникнення подвійного оподаткування, Україна поки утримується від практики широкого і системного використання згаданої норми. Підтвердженням цього є те, що останні за часом договори про уникнення подвійного оподаткування з державами-членами ЄС (Ірландія та Кіпр) не містять норми про обов'язкове оподаткування.

Поряд з нормою про обов'язкове оподаткування Європейська комісія в контексті зміцнення належного урядування у сфері оподаткування також рекомендує запровадження загальної норми про запобігання уникненню оподаткування (general anti-avoidance rule) у такому формулюванні: „Штучна операція чи серія таких операцій, які здійснювалися з виключною метою уникнення оподаткування та призводять до утворення податкової вигоди, не повинні братися до уваги. Компетентні національні органи повинні розглядати такі операції для цілей оподаткування через урахування їх економічної сутності" [4, с. 4–5].

З держав-членів ЄС лише Австрія, Данія, Нідерланди та Польща не мають взагалі загальної норми про запобігання уникненню оподаткування [8, с. 4]. Примітно, що Данія та Польща розглядають можливість запровадження такої норми у найближчому майбутньому. В Україні загального правила про запобігання уникненню оподаткування не існує, але є судова доктрина ділової

мети. Така ситуація зумовлена тим, що законодавець визначив поняття „розумна економічна причина (ділова мета)” у підп. 14.1.231 п. 14.1 ст. 14 ПК України, але не встановив механізм реалізації відповідного положення податкового законодавства.

Доктрина ділової мети часто піддається критиці. По-перше, на думку А. Гринчука, застосування судової концепції ділової мети є порушенням вимоги п. 2 ст. 19 Конституції України через відсутність чіткого алгоритму застосування положень ПК України щодо ділової мети з боку контролюючих органів [9]. По-друге, Д. Рева вказує на те, що податкове законодавство не дає також відповіді на запитання: у який спосіб платник податків має вчиняти свої дії, щоб його поведінка не була оцінена як така, що не має ділової мети? До того ж представники органів доходів і зборів та судді не спромоглися дати чітку відповідь на запитання: що саме має право робити платник податків для того, щоб його поведінка не була кваліфікованою як така, що має ознаки зловживання податковими правами, має на меті мінімізацію податків, а його дії – як прояв належної обачності при виборі контрагента тощо? [10, с. 86–87]. Наявність таких критичних зауважень указує на доцільність заміни судової доктрини ділової мети на загальну норму про запобігання уникненню оподаткування, яка дасть змогу усунути відповідні критичні зауваження.

Таким чином, з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, сучасних тенденцій розвитку концепції належного управління у сфері оподаткування у межах acquis ЄС та необхідності у підвищенні ефективності боротьби з неналежною поведінкою платників вважаємо за доцільне ініціювати механізм удосконалення існуючого нормативного забезпечення оподаткування в Україні через запровадження в договори про уникнення подвійного оподаткування норми про обов’язкове оподаткування в державі президентства отримувача доходу (subject-to-tax) та у внутрішнє законодавство – загального правила про запобігання уникненню оподаткування

(general anti-avoidance rule). Разом з тим подібні ініціативи потребують оцінки з погляду їх можливих економічних та правових наслідків у практичній площині.

Література

1. Ling, J. The EU's New Approach to Global Governance / J. Ling // China International Studies. – 2013. – March/April. – Pp. 90–108.
2. Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development (Monterrey, 18–22 March 2002) – UN, 2003. – 23 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org
3. Promoting Good Governance in Tax Matters: Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee, COM(2009) 201, 28.04.2009 – 14 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri= CELEX:52009DC0201
4. EU Commission Recommendation of 06.12.2012 on aggressive tax planning, C(2012) 8806 – 6 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_fraud_evasion/c_2012_8806_en.pdf
5. EU Commission Recommendation of 06.12.2012 regarding measures intended to encourage third to apply minimum standards of good governance in tax matters, C(2012) 8805 – 8 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_fraud_evasion/c_2012_8805_en.pdf
6. Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2014 – Paris : OECD Publishing, 2014. – 493 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation
7. Типовая конвенция ООН об избежании двойного налогообложения в отношениях между развитыми и развивающимися странами : пересмотренное издание 2011 года. – Нью-Йорк : ООН, 2013. – 562 с.
8. Discussion Paper on General Anti-Avoidance Rules (GAAR): Platform for tax good governance, Meeting of 19 December 2014 – 6 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/good_governance_matters/platform
9. Гринчук А. Цивілістично-податковий коктейль в податкових спорах або останній раз про нікчем / А. Гринчук // Матеріали III Західноукраїнського юридичного форуму (м. Львів, 17.05.2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uba.ua/documents/doc/a_grynchuk.pdf
10. Рева Д. М. Окремі питання застосування доктрини ділової мети / Д. М. Рева // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту фінансового права / НДІ фінансового права. – К. : Алерта, 2012. – С. 86.

Розум О. М.,
к.ю.н., доцент,
головний науковий співробітник
НДІ фінансового права;
Шкуренко Н. Г.,
науковий співробітник
НДІ фінансового права

Особливості протидії корупції в органах ДФС у контексті євроінтеграції

Реалізуючи пріоритетний напрям України щодо європейської інтеграції, виникає необхідність у вирішенні проблемних питань, зокрема щодо запобігання та протидії корупції в органах державної виконавчої влади. Крім того, ефективне реформування антикорупційної політики створить передумови для зростання економічного потенціалу, формування у суспільстві довіри до влади, покращання добробуту громадян. Тому на сьогодні першочерговим завданням є боротьба з проявами корупції в державних органах, зокрема у Державній фіскальній службі України.

Аналізуючи статті Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) щодо врегулювання питання боротьби з корупцією, потрібно взяти до уваги такі норми [1].

Так, в Угоді визначено, що одним із головних принципів посилення взаємодії є боротьба з корупцією. Зокрема, визначено, що сторони зобов'язуються співпрацювати у боротьбі з корупцією в державному секторі та ефективно виконувати Конвенцію ООН проти корупції 2003 року. Здійснювати обмін ефективними практичними навичками та за потреби залучати фахівців по боротьбі з корупційними правопорушеннями [1].

Разом з тим Угодою визначено співпрацю щодо обміну інформацією та досвідом, а також удосконалення методів, спрямованих на припинення та запобігання корупції [1].

Відзначимо, що міжнародною спільнотою впроваджено багатосторонні документи щодо боротьби з корупцією. Так, Конвенція Організації Об'єднаних

Націй проти корупції визначає, що кожна держава-учасниця відповідних міжнародних об'єднань, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє та проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності [2].

Крім того, міжнародними антикорупційними стандартами встановлюється, що кожна держава має забезпечити рівність усіх перед законом, добропорядність державних службовців, отже, на законодавчому рівні повинна сприяти формуванню культури неприйнятності корупції.

Потрібно підкреслити, що Положенням про Державну фіскальну службу України, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 236, визначено, що Державна фіскальна служба реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску. Також з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті фіскальної служби та її територіальних органах [3]. Проте не зазначено про державну політику з боротьби та запобігання корупції під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Таким чином, з метою реалізації міжнародних антикорупційних стандартів щодо впровадження належних заходів для посилення прозорості у діяльності фіскальних органів, у тому числі щодо організації, функціонування та процесів прийняття рішень, необхідно вирішити такі питання:

– прийняття процедур або правил, які дозволяють членам суспільства отримувати у певних випадках інформацію про організацію, функціонування та ухвалення рішень у державному управлінні;

– спрощення адміністративних процедур;

– опублікування інформації, яка може містити періодичні звіти про ризики корупції у діяльності фіскальних органів;

– сприяння розробці стандартів і процедур, призначених для забезпечення добросовісності в роботі працівників фіскальних органів, у тому числі кодексів поведінки для правильного, добросовісного та належного здійснення своєї діяльності.

Крім того, відповідно до міжнародних антикорупційних стандартів передумовою подолання корупції є заохочення співробітників державних органів до непідкупності, чесності і відповідальності. Зокрема, застосовувати у межах своїх інституціональних і правових систем кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного й належного виконання своїх функцій.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish.
2. Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.
3. Про затвердження положення про Державну фіскальну службу України : Указ Президента України : від 21.05.2014 р. № 236 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.

Сльозко О. О.,
к.е.н., с.н.с.,
провідний науковий співробітник
Інституту економіки та прогнозування НАН України

Геоекономічні зміни на фінансовому ринку України на шляху інтеграції з ЄС

Важливою особливістю сучасної геоекономіки є тенденція до інтеграції грошового, кредитного, валютного, фондового, страхового секторів і формування єдиного національного фінансового ринку. Це зумовлюється потребою економіки в різноманітних джерелах фінансування і фінансових інструментах. Швидкими темпами зростають обсяги операцій, що відбуваються на всіх секторах фінансового ринку. Підвищується його роль як механізму акумулювання і перерозподілу фінансових ресурсів.

У сучасних умовах світовою тенденцією стала поява фінансових продуктів, запропонованих одночасно на декількох сегментах фінансового ринку. Так, продавцями кредитних деривативів сьогодні виступають, крім комерційних банків, страхові компанії, пенсійні фонди і фонди спільного фінансування, а покупцями цих інструментів є комерційні банки, хедж-фонди та нефінансові компанії. Характерною особливістю сучасного фінансового ринку є міжсекторний перерозподіл фінансових ризиків. Він визначає стійкість конкретних сегментів, але одночасно може призводити до збільшення ризику функціонування фінансової системи в цілому.

У сучасному глобалізованому світі національні економіки, вплетені в складну систему геоекономічної конкуренції, виборюють для себе стратегічно вигідні, перспективні позиції. Це спонукає бачити геоекономічний простір у поєднанні різноманітних інтересів, протистоянь, можливостей і ризиків. За таких умов особливого значення набуває сформований у межах сценарного аналізу теоретичний, методологічний, прикладний інструментарій прогнозування імовірності та передумов досягнення бажаних результатів, запобігання негативним впливам геоекономічних процесів на національний

господарський поступ. Процеси, які відбуваються на світовому фінансовому ринку, впливають на український фінансовий ринок, зумовлюють основні напрями його розвитку. Ускладнення процесів, що мають місце на фінансовому ринку України, зумовлює необхідність у збільшенні набору фінансових інструментів та їх застосуванні на декількох сегментах ринку і розвитку системи його регулювання. Важливим є дослідження зарубіжного досвіду в цій сфері. У ряді країн створені особливі інститути управління – мегарегулятори, які здійснюють нагляд відразу за декількома сегментами фінансового ринку. Альтернативним є продуктово-секторіальний нагляд за фінансовим ринком, при якому чітко розділяються функції регулювання банківського та інших сегментів ринку, а нагляд за фінансовими інструментами здійснюється на основі їх класифікації на традиційні та інтегровані.

Сьогодні відбувається інтенсифікація процесу інтеграції українського та світового фінансових ринків. У зв'язку з цим набуває особливої ваги формування на території нашої країни міжнародного фінансового центру, здатного створити широкі можливості для активної присутності українських компаній на світовому фінансовому ринку.

На рубежі XX–XXI століть фінансовий ринок у всьому світі виходить на новий етап функціонування, що характеризується зростанням значущості фінансового сектору в економіці, на тлі якого відбувається відрив фінансового сектору від обслуговування реального сектору економіки, зростання частки спекулятивних операцій на фінансовому ринку, а також фінансовий ринок стає значущим джерелом коливань ділової активності. У цих ознаках і проявляється деформація економічної ролі фінансового ринку, яка також має на увазі трансформацію фінансового ринку з інфраструктурного елемента економічної системи в той, який здатний впливати на кон'юнктуру ринків товарів і послуг та на стійкість усієї економічної системи в цілому.

Український фінансовий ринок сформувався відносно недавно і інтенсивно розвивався протягом останніх 10–15 років. Світові тенденції

розвитку фінансових ринків відображаються на вітчизняному фінансовому ринку як елементи глобального фінансового ринку. Вони проявляються у зростанні обсягів операцій на фондових біржах порівняно з обсягами торгівлі товарами і послугами, значному прирості прибутку від фінансової діяльності на тлі інших видів діяльності, зростанні внутрішнього боргу, вираженого номінальним обсягом облігацій, збільшенні обсягів торгівлі похідними фінансовими інструментами. Крім проблем, що транслюються зі світових фінансових ринків, український фінансовий ринок стикається і з іншими труднощами. Так, незважаючи на прискорений розвиток, фінансовий ринок нашої країни відстає від багатьох країн за такими показниками, як співвідношення виданих кредитів до ВВП, співвідношення капіталізації ринку акцій до ВВП і кількість компаній, акції яких котируються на фондовій біржі. Дана обставина дозволяє говорити про подвійну деформації економічної ролі вітчизняного фінансового ринку. Для українського фінансового ринку актуальна проблема вивезення капіталу за кордон, що призводить до втрати потенційних ресурсів для інвестування реального сектору. У сформованих умовах необхідно розвивати потенціал фінансового ринку, пов’язаний з можливістю фінансування інвестицій та інновацій і сприяння економічному зростанню.

За загальним визнанням, фінансовий ринок являє собою сукупність ринкових відносин з купівлі-продажу фінансових ресурсів, що забезпечують їх переміщення від кредиторів до позичальників і сприяють тим самим створенню інвестицій. Центральне місце у визначенні сутності фінансового ринку посідає особливий об’єкт купівлі-продажу – фінансові ресурси, які створюються в процесі розподілу і перерозподілу національного доходу у грошовій формі на всіх рівнях господарювання і потрапляють до економічних агентів: фірм, домашніх господарств і держав. Усі економічні агенти можуть ставати як інвесторами, так і позичальниками на фінансовому ринку, формуючи тим самим попит і пропозицію фінансових ресурсів.

Ціною фінансових ресурсів є процентна ставка, що являє собою плату за користування фінансовими ресурсами, яка також визначається ризиком, що виникає на різних сегментах фінансового ринку. Під ризиком розуміється імовірність неотримання очікуваного доходу від інвестицій (або додаткові витрати із залученням фінансових ресурсів) у зв'язку з відхиленням процентної ставки в несприятливому напрямі. Саме ймовірність відхилення ціни від рівноважної породжує спекуляції на фінансовому ринку, тобто є причиною деформації економічної ролі фінансового ринку. Рівновага на фінансовому ринку проявляється у вигляді сукупності сполучень процентних ставок, що відображають прибутковість різних фінансових інструментів і відповідних їм ризиків. Рівновага, таким чином, забезпечується завдяки наявності різних фінансових інструментів і сегментів фінансового ринку.

На українському фінансовому ринку можна виділити такі сегменти, які безпосередньо беруть участь у процесі алокації та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів: ринок дорогоцінних металів, кредитний ринок, валютний ринок, ринок акцій, ринок корпоративних облігацій, ринок державних цінних паперів. Усі названі сегменти забезпечують акумуляцію фінансових ресурсів, формуючи тим самим їх пропозицію, і задовольняють попит економічних агентів на фінансові ресурси.

Смірнова О. М.,
к.е.н., завідувач відділу
НДІ фінансового права;
Стадник М. В.,
молодший науковий співробітник
НДІ фінансового права

Європейська практика використання реверсивного механізму сплати ПДВ

Відповідно до Директиви Ради 2006/112/ЄС про спільну систему ПДВ від 28.11.2006 р. (далі – Директива 2006/112/ЄС), у ЄС для визначеного кола операцій (товарів) діє зворотний механізм нарахування зобов'язань щодо ПДВ (*'Reverse Charge Mechanism' within the EU VAT system*), який полягає у тому, що ПДВ стягується на місці споживання товару замість місця виробництва (рис. 1).

Компанія А
1. Купує товар в іншій країні ЄС.
ПДВ при торгівлі між країнам ЄС не сплачується.
2. Продає товар компанії В.
ПДВ не нараховується, оскільки застосовується режим реверсивного нарахування ПДВ.
3. Надає інформацію щодо транзакції (купівлі) податковим органам

↓

Компанія В
1. Купує товар у компанії А.
ПДВ не сплачується, оскільки застосовується режим реверсивного нарахування ПДВ, проте компанія В відповідає за сплату ПДВ.
2. Продає товар компанії С.
ПДВ не нараховується, оскільки застосовується режим реверсивного нарахування ПДВ.
3. Надає інформацію щодо транзакцій (купівлі та продажу) податковим органам

↓

Компанія С
1. Купує товар у компанії В.
ПДВ не сплачується, оскільки застосовується режим реверсивного нарахування ПДВ, проте компанія С відповідає за сплату ПДВ.
2. Продає товар споживачу.
Виникає зобов'язання щодо сплати ПДВ при продажу.
3. Сплачує ПДВ у бюджет та надає інформацію щодо транзакцій (купівлі та продажу) податковим органам

Рис. 1. Схема застосування реверсивного механізму сплати ПДВ [1, с. 10–11]

Основною метою застосування наведеного на рис. 1 механізму є боротьба з шахрайством, коли продавець зникає, не заплативши ПДВ, а покупець-експортер отримує з бюджету відшкодування. При новому механізмі сума ПДВ на рахунки продавця не потрапляє взагалі, а залишається у покупця, тому зникнення продавця ніяк не впливає на сплату ПДВ.

Відповідно до ст. 199 Директива 2006/112/ЄС країни-члени можуть за власним вибором застосовувати реверсивний ПДВ до таких операцій [2]:

– постачання будівельних робіт, включаючи послуги з ремонту, прибирання, технічного обслуговування, перебудови та знесення;

– постачання робочої сили, залученої до діяльності, що підпадає під попередній підпункт;

– постачання нерухомого майна, зазначеного у підпунктах „j” та „k” ч. 1 ст. 135, якщо постачальник скористався з можливості оподаткування поставки за ст. 137 Директиви 2006/112/ЄС;

– постачання вживаних матеріалів, вживаних матеріалів, що не можуть бути повторно використані в незмінному вигляді, брухту, промислових і непромислових відходів, відходів до утилізації, частково перероблених відходів, і певних товарів та послуг за переліком, наведеним у Додатку VI Директиви 2006/112/ЄС;

– постачання товарів, наданих у заставу одним платником податку іншому в разі звернення стягнення на заставлене майно;

– постачання товарів після переуступлення права вимоги правонаступникові і використання цього права правонаступником;

– постачання нерухомого майна, що продається боржником за постановою суду в межах процедури примусового відчуження.

Відповідно до ст. 199а Директиви 2006/112/ЄС країни-члени до 31.12.2018 р. з мінімальним терміном у 2 роки можуть також за власним вибором застосовувати реверсивний ПДВ до таких операцій, як [2]:

– надання грошової допомоги на зменшення викидів парникових газів;

– інші трансфери, що можуть бути використані в межах Директиви 2006/112/ЄС;

– постачання мобільних телефонів або інших пристроїв, які використовуються для зв'язку у ліцензованих мережах;

– постачання пристроїв та інтегральних схем, таких як мікропроцесори й центральні блоки для виробництва кінцевого продукту;

– постачання газу та електроенергії продавцю, що є платником податку відповідно до ст. 38 (2) Директиви 2006/112/ЄС;

– постачання сертифікатів на газ та електроенергію;

– постачання послуг електрозв'язку відповідно до ст. 24(2) Директиви 2006/112/ЄС;

– постачання ігрових приставок, планшетів і ноутбуків;

– постачання зернових та технічних культур, включаючи насіння олійних культур та цукрового буряка;

– постачання сировини, напівфабрикатів з металів, у т. ч. дорогоцінного; спеціальний режим для товарів секонд-хенд, робіт мистецтва, колекціонування та антиквару відповідно до ст.ст. 311–343, а також придбання золота згідно з ст.ст. 344–356 Директиви 2006/112/ЄС.

Зазначимо, що на сьогодні операціями, до яких найбільше країн-членів ЄС за власним вибором використовують реверсивний ПДВ, є:

– постачання будівельних робіт, включаючи послуги з ремонту, прибирання, технічного обслуговування, перебудови та знесення (17 країн);

– постачання вживаних матеріалів, брухту, промислових і непромислових відходів (23 країни);

– надання грошової допомоги на зменшення викидів парникових газів (21 країна).

Що стосується всіх інших операцій, то даний механізм застосовує менше половини досліджуваних країн.

Потрібно сказати, що гранична межа щодо вартості товарів та послуг, яка надалі враховується при розрахунку суми реверсивного ПДВ, як правило, у

країнах ЄС не встановлюється, а рівень складності даної системи оподаткування у більшості країн оцінюється як низький, що може говорити про простоту, ефективність та прозорість її функціонування. Також не менш важливим є той факт, що реверсивний ПДВ є обов'язковим (за винятком Мальти) для використання у країнах-членах ЄС [3, с. 8].

Разом з тим реверсивний механізм нарахування ПДВ має ряд недоліків, зокрема: ускладнюється податковий облік, зростають витрати на дотримання податкового законодавства, виникають проблеми з класифікацією видів економічної діяльності тощо.

У підсумку зауважимо, що реверсивний ПДВ може значно зменшити рівень податкового шахрайства, однак це не означає, що використання незаконних схем буде повністю усунено, адже вони можуть виникати, наприклад, на етапі роздрібної торгівлі чи внаслідок фіктивної перекваліфікації діяльності. Тому використання в ЄС реверсивного механізму сплати ПДВ не можна вважати панацеєю для вирішення проблем, що виникають за умови ухилення платників податку від виконання своїх податкових зобов'язань.

Література

1. Lúðvíksson L. (2012), VAT Frauds in the EU : The Reverse Charge Mechanism, Joint and Several Liability and the „Knowledge Test" / Faculty of Law, University of Lund. – 46 p.
2. Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax : of 28/11/2006 [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri= OJ:L:2006: 347:0001:0118:en:PDF
3. Серебрянський Д. М. Аналіз реверсивного механізму сплати ПДВ : науково-аналітична доповідь / Серебрянський Д. М., Соколовська О. В., Стадник М. В. – Ірпінь : НДІ фінансового права, 2015. – 54 с.

Sokolovska Olena,
Cand. Sci. (Econ.), Senior Researcher,
Research Institute of Financial Law

Current EU law in the area of customs enforcement of intellectual property rights protection

An effective system to manage and protect intellectual property rights is one of the main steps aimed to foster innovation and competitiveness and job creation in the country. Now foreign policy of Ukraine is principally oriented to the integration in European Economic Community. In order to create the most favorable legislative, organizational and economic conditions in sphere of intellectual property rights protection, national legislation of Ukraine should be in line with the EU legislation in this area. Customs authorities play an important role in prevention of violation of intellectual property rights. This makes necessary an analysis of current European law in the area of customs enforcement of intellectual property rights protection.

So, in order to ensure in the best possible way the implementation of mentioned norms of Association Agreement, it is reasonable to analyze briefly the current European law, notably in the area of customs enforcement of intellectual property rights protection.

On March 2009 the European Council adopted an EU Customs Action Plan to Combat IPR Infringements for the Years 2009–2012. It focused on:

– improving and where necessary modifying, existing IPR legislation;

– improving cooperation with right holders;

– strengthening operational cooperation between customs in the EU and with third countries;

– developing further international cooperation on IPR enforcement;

– improving publicity and awareness;

– responding to the problem of Internet sales and delivering ad hoc training to customs officers.

On May 2011 the European Commission adopted a strategy on intellectual property rights. This strategy set out a blueprint for a number of initiatives the EU aimed to foster innovation and growth in various areas.

Notably, in customs area of the main goal was to strengthen customs enforcement of Intellectual Property Rights and create conditions for effective action, while streamlining procedures.

In October 2012 the European Commission prepared a report on the implementation of the EU Customs Action Plan to Combat Intellectual Property Right Infringements for the Years 2009 to 2012.

Among other issues it contained recommendations in different areas of customs activities, notably

On legislation: actions to support the successful implementation of the new customs Regulation on intellectual property rights enforcement by providing guidance documents, training, review, etc.

On operational performance:

– work together on intelligence, risk analysis and joint operations;

– exploit the opportunities offered by the C2013 programme to facilitate work (e.g. working visits, training and exchange of officials);

– maximize the future use of COPIS (anti-Counterfeit and anti-Piracy Information System) for trend analysis.

On business cooperation: collaborate with business to improve enforcement.

Training on the new regulation: cooperation with stakeholders regarding China.

On international cooperation:

– develop a strategic approach to priority countries and international organizations;

– the continuation of cooperation with key partners such as China and seeking new forms of international collaboration.

On raising awareness and communication: develop an EU-wide customs communication strategy including common actions on awareness-raising.

Those recommendations were implemented in appropriate documents.

Thus, on December 2012 the European Council adopted an EU Customs Action Plan to combat intellectual property rights infringements (2013–2017).

The strategic goals of this Action Plan are presented on Fig. 1.

Fig.1. Strategic objectives of EU Customs Action Plan aimed to combat intellectual property rights infringements (2013–2017)

The Regulation of June 2013 concerning customs enforcement of intellectual property rights came into force on January 1st 2014. This Regulation sets out the conditions and procedures for action by customs authorities where goods suspected of infringing an intellectual property right are, or should have been, subject to customs supervision or customs control within the customs territory of the EU.

So, we can conclude that the European Law related to customs enforcement of intellectual property rights protection improves and keeps up to date permanently. In Ukraine despite of delay of implementation of Association Agreement a number of actions by enforcement authorities should be increased, notably the development and adoption of certain clauses of EU Customs Action Plan to combat intellectual property rights infringements. Above all it should concern piracy and counterfeiting, ensuring effective enforcement of IPR rights in this area, since now in Eastern Europe, Ukraine has emerged as the leading producer of illegal optical disc pirated products, exporting pirated CDs for distribution throughout the world. Thus in customs area it can be reasonable to adopt clear rules concerning the destruction of counterfeit and pirated goods and of equipment used for their production; give a possibility to customs authorities to take action against intellectual property rights infringing goods in transit; reduce cost of customs procedure for registering protected goods.

Трубін І. О.,
к.ю.н.,
в.о. завідувача науково-дослідної лабораторії
НДІ фінансового права

Наукова складова процесу адаптації вітчизняного законодавства до умов ЄС

У сучасних умовах в Україні завдяки зміні державної влади та переорієнтації суспільних відносин у європейський простір задекларовано початок процесу реформування основних державних інститутів, політичної, правової та економічних систем.

Головним пріоритетом відповідної державної політики є зближення з європейськими країнами, що стало можливим завдяки підписанню 27 червня 2014 року Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Основна ідеологія згаданого правового документа пов'язана з визнанням України європейською країною, зі спільною історією та спільними цінностями, що притаманні державам-членам Європейського Союзу. Практична складова цього процесу пов'язана з досягненням визначених в Угоді цілей, серед яких особливе місце належить створенню умов для вдосконалення економічних та торговельних відносин, які приведуть до поступової інтеграції України зі внутрішнім ринком ЄС. У цьому контексті серед широкого спектра умов, які згадані в документі, значна роль відведена вдосконаленню суспільних відносин у сфері оподаткування. Зокрема, уточнюються напрями й визначаються основні нормативно-правові акти ЄС, до змісту яких Україна зобов'язалася наблизити своє законодавство.

Варто зазначити, що комплексний характер розробки проектів рішень уповноважених органів державної влади, а подекуди дублювання їх функцій, потребує застосування універсального інструменту вирішення практичних проблем – науки.

Беззаперечним є твердження, що основним елементом організації суспільних відносин є наукове осмислення наявних проблем та подальша

розробка теоретичних положень, спрямованих на вдосконалення відповідних відносин через реалізацію у спеціальних законах та підзаконних актах.

Наукове пізнання у разі потреби у дослідженні прогалин у вітчизняному праві та формулюванні напрямів наближення його до права ЄС націлене насамперед на отримання об'єктивного, істинного знання та не допускає упередженого і тенденційного ставлення до них.

Наявність проблем правового регулювання суспільних відносин у сфері оподаткування, що пов'язані з реалізацію основних положень Угоди про асоціацію, безпосередньо стосується діяльності Державної фіскальної служби України. Адже, незважаючи на зміни у правовому статусі, у сучасних умовах Державна фіскальна служба України (далі – ДФС України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи. Крім того, ДФС України відповідно до покладених на неї завдань:

– узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

– розробляє проекти законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну з питань, що належать до сфери діяльності ДФС України;

– проводить дослідження та експертну діяльність у податковій і митній сферах;

– організовує науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, є засновником навчальних закладів та науково-дослідних установ.

Зазначене є передумовою використання ресурсів та інтелектуального потенціалу при розробці шляхів і методів упровадження у практику досягнень

сучасної прикладної науки, зокрема при розробці науково обґрунтованих пропозицій з наближення вітчизняного податкового законодавства до визначених в Угоді про асоціацію нормативно-правових актів. При цьому серед основних цілей наукової діяльності у ДФС України визначається:

– одержання наукових і науково-прикладних результатів для вдосконалення податкової та митної сфер України;

– розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо реалізації державної податкової та митної політики, спрямованої на забезпечення умов соціально-економічного розвитку України;

– наукове забезпечення державного управління у податково-митній сфері;

– розв’язання комплексних завдань у сфері забезпечення розвитку ДФС;

– упровадження та використання отриманих наукових і науково-прикладних результатів у діяльності ДФС України.

Реалізація згаданих вище елементів сукупності повноважень ДФС України втілилася в організації цим державним органом у 2014 році наукового дослідження „Економіко-правові наслідки адаптації податкового законодавства в умовах корегування плану дій Угоди про асоціацію між Україною та ЄС”, виконавцем якого став Науково-дослідний інститут фінансового права.

Сформованому під брендом відомчої наукової установи авторському колективу було поставлено завдання:

– проаналізувати основні аспекти нормативно-правових та інституційних змін в окремих європейських країнах щодо інтеграційних перетворень;

– узагальнити напрями наближення вітчизняного законодавства у сфері оподаткування ПДВ;

– здійснювати оподаткування акцизним податком відповідно до законодавства Європейського Союзу;

– сформулювати Концептуальні положення, пов’язані з удосконаленням вітчизняного законодавства у сфері непрямого оподаткування в межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

У кінцевому підсумку як наукову новизну було запропоновано концептуальний підхід щодо формування правових засад наближення вітчизняного законодавства у сфері непрямого оподаткування в межах Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Сутність його полягає в обґрунтуванні потреби у зміні, як конструкції окремих правових норм вітчизняного податкового законодавства, так і сутності закріплених у них положень щодо непрямих податків. Крім того, саме в запропонованій авторській позиції (концепції) втілено ідеї, як продукт мислення, форму відображення дійсності та перспектив отримання вірогідних результатів дослідження, їх практичного значення. Серед них можна виділити:

1) теоретико-правові засади наближення окремих елементів правового механізму ПДВ, зокрема:

– застосування європейських принципів формулювання об’єкта оподаткування.

– розробка уніфікованого підходу до правового регулювання бази оподаткування;

– гармонізація структури ставок;

– імплементація європейського підходу до застосування спеціальних режимів оподаткування ПДВ;

2) теоретико-правові засади наближення окремих елементів акцизного податку, які передбачають:

– уникнення диспропорції в оподаткуванні вітчизняних та імпортованих товарів:

– гармонізація класифікації підакцизних товарів шляхом встановлення спільних термінологічних визначень для всіх підакцизних продуктів;

– наближення ставок акцизного податку за рахунок встановлення мінімальної ставки;

– заохочення малого бізнесу – встановлення пільгових ставок для невеликих підприємств, що виробляють підакцизні товари;

– збільшення ставок з метою зниження вживання підакцизних товарів.

Щодо прикладних результатів дослідження, то вони виражені в розробці:

– концептуальних положень адаптації податкового законодавства у сфері непрямого оподаткування в межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;

– концепції належного управління у сфері оподаткування в контексті відносин асоціації між Україною та ЄС;

– порівняльних таблиць положень директив ЕС та Податкового кодексу України з акцизного податку;

– порівняльних таблиць положень директив ЕС та Податкового кодексу України з ПДВ;

– проекту Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів” (щодо вдосконалення справляння непрямих податків) та порівняльної таблиці);

– проекту Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України” (щодо виконання Угоди про асоціацію) та порівняльної таблиці.

Достовірність результатів підтверджена шляхом апробації у вигляді 4 науково-аналітичних доповідей; участі авторів-дослідників у 15 науково-комунікативних заходах та опублікованих 12 наукових статтях.

Трубіна М. В.,
к.ю.н.,
старший науковий співробітник
НДІ фінансового права

Правове регулювання виникнення податкового зобов'язання в Україні у контексті євроінтеграції

Податкове законодавство відображає популярне в науковій правовій літературі широке розуміння податкового обов'язку, який має складну структуру та передбачає обов'язок з податкового обліку (податкової реєстрації), обов'язок зі сплати сум податків і зборів на користь держави відповідної суми в порядку та строки, визначені законодавством, та обов'язок з податкової звітності щодо такої сплати.

Пунктом 187.1 ПК України № 2755-VI від 02.12.2010 р. встановлено, що датою виникнення податкових зобов'язань з постачання товарів/послуг вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

а) дата зарахування коштів від покупця/замовника на банківський рахунок платника податку як оплата товарів/послуг, що підлягають постачанню, а в разі постачання товарів/послуг за готівку – дата оприбуткування коштів у касі платника податку, а в разі відсутності такої – дата інкасації готівки у банківській установі, що обслуговує платника податку;

б) дата відвантаження товарів, а в разі експорту товарів – дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетинання митного кордону України, оформлена відповідно до вимог митного законодавства, а для послуг – дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником податку.

Законом України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" від 28.12.2014 р. № 71-VIII були внесені суттєві зміни, які дозволили наблизити податковий

облік з податку на прибуток до фінансової звітності та бухгалтерського обліку підприємств.

Внесені зміни не узгоджуються з існуючим у Податковому кодексі правилом „першої події” (дата відвантаження або дата зарахування коштів від покупця) для цілей визначення моменту виникнення податкових зобов’язань з ПДВ.

Таким чином, у бухгалтерському та податковому обліку для цілей адміністрування різних видів податків мають одночасно відстежуватися три окремі події: дата визнання доходів/витрат у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності; дата зарахування коштів за товар/послуги від покупця (у разі передоплати); дата відвантаження товару або дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг платником податку [1].

Запропонований підхід у цілому узгоджується з нормами статті 63 Директиви Ради 2006/112/ЄС „Про спільну систему податку на додану вартість” від 28.11.2006 р., яка передбачає, що факт виникнення податкового зобов’язання має місце, а податкове зобов’язання з ПДВ виникає тоді, коли відбувається поставка товарів або послуг. Водночас стаття 66 Директиви дозволяє країнам-членам ЄС установлювати у національному законодавстві те, що податкове зобов’язання з ПДВ виникає не пізніше моменту виставлення рахунку (рахунки у ЄС виконують функції податкової накладної за умови наявності певних реквізитів).

Однак такі правила ведення податкового обліку ускладнюють умови ведення господарської діяльності для бізнесу. Наслідком цього є ситуація, коли платники податків мають забезпечувати наявність великої кількості документів, які підтверджують факт здійснення господарської операції (для цілей адміністрування податку на прибуток) та факт сплати податку (для підтвердження права на податковий кредит з податку на додану вартість). При цьому існування „правила першої події” для цілей адміністрування ПДВ також покладає на платника податків додатковий адміністративний тягар.

З ухваленням законопроекту „Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо адміністрування податку на додану вартість)” від 10.032015 р. реєст. № 2349, на думку авторів, значно буде спрощене адміністрування ПДВ під час постачання товарів/послуг між платниками ПДВ завдяки скасуванню „правила першої події”.

Сутність запропонованих змін полягає у тому, що передбачається синхронізувати дати:

а) визнання доходів/витрат для цілей обчислення податку на прибуток та у фінансовій звітності;

б) визнання податкових зобов’язань/податкового кредиту для цілей адміністрування податку на додану вартість [2].

Таким чином, виникнення обов’язку щодо податкової звітності пов’язане з відповідними нормами податкового права та конкретними юридичними фактами. Внесення відповідних змін до чинного вітчизняного законодавства сприятиме розвитку бізнесу, підвищить позиції України у світових рейтингах легкості ведення торгівлі, наблизить законодавство України до європейських норм зі сплати податку на додану вартість.

Література

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо адміністрування податку на додану вартість)” : від 10 березня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54341
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо адміністрування податку на додану вартість) : проект Закону України : від 10 березня 2015 року реєстр. № 2349 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54341

Яковенко В. П.,
здобувач кафедри міжнародної торгівлі
ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”

Регіональні особливості міжнародної торгівлі послугами

У сучасній глобальній економіці розвиток сфери послуг є домінуючим фактором економічного зростання, експортної конкурентоспроможності та скорочення бідності як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Протягом декількох років частка міжнародної торгівлі послугами значно збільшилася порівняно з торгівлею товарами. За даними UNCTAD і оцінками СОТ, світовий експорт послуг у 2014 році зріс на 6 % щодо попереднього року і становив 4,9 трлн дол. США (рис. 1) [1–3].

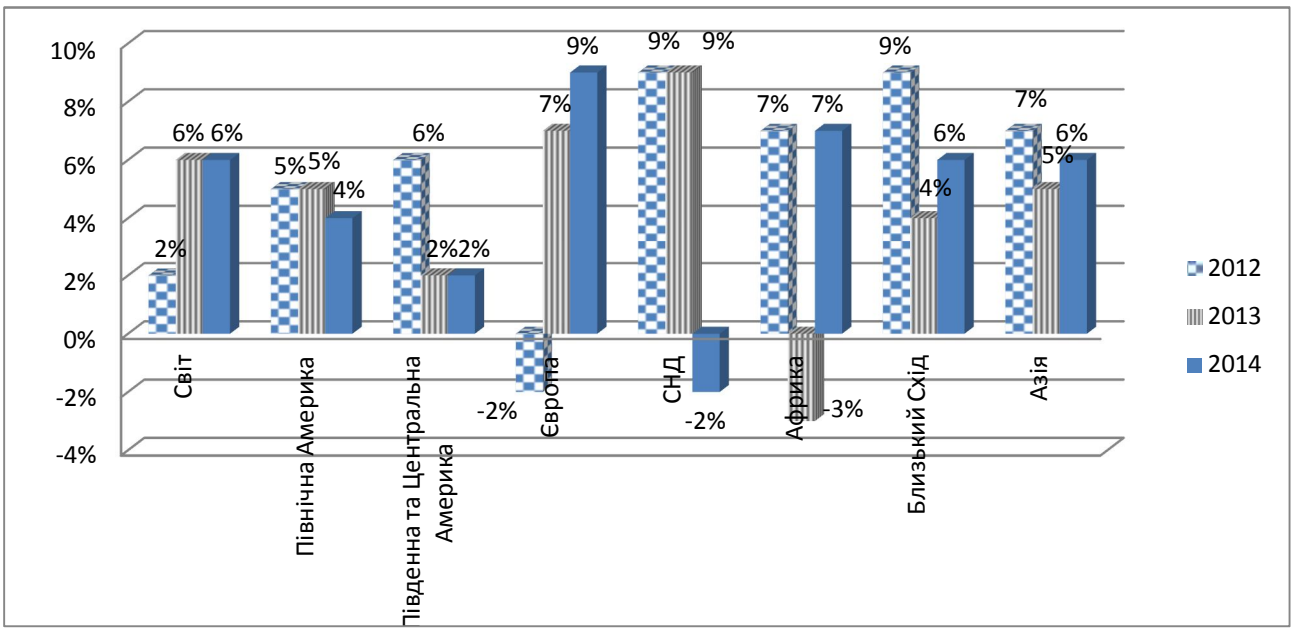

Рис. 1. Динаміка частки експорту комерційних послуг за регіонами, 2012–2014 рр. [1–3]

З рис. 1 видно, що 2014 рік характеризувався помірним зростанням міжнародної торгівлі послугами майже у всіх регіонах світу. Частка експорту послуг країн Північної Америки, порівняно з 2013 роком, збільшилася на 4 % і становила 795 млрд дол. США; Південної та Центральної Америки – на 2 % (147 млрд дол. США); Європи – на 9 % (2,402 трлн дол. США), Близького

Сходу та Азії – на 6 % (127 млрд дол. США та 1,258 трлн дол. США відповідно). Протягом досліджуваного періоду в даних регіонах спостерігалася позитивна динаміка експорту послуг, на відміну від таких регіонів, як СНД та Африка. У 2013 році мав місце спад частки експорту послуг країн Африки на 3 % і становив 94 млрд дол. США відносно попереднього року, у якому обсяг експорту послуг сягав 98 млрд дол. США, а вже у 2014 році обсяг експорту зріс майже до 10 % і становив 100 млрд дол. США. Різкий спад частки експорту послуг – на 2 відсоткові пункти – продемонстрували країни СНД у 2014 році, порівняно з попереднім [2–3]. Насамперед причиною такого різкого спаду є висока інфляція та зниження реальних доходів громадян Росії, які вплинули на міжнародну торгівлі як товарами, так і послугами, що пов'язано з нестабільною політичною ситуацією в Україні, анексією АР Крим та військовими діями на Донбасі.

Проаналізувавши динаміку зростання частки експорту послуг за регіонами, потрібно зазначити, що найбільше річне зростання зафіксоване у країнах Європи, де 50 % обсягу становить експорт послуг країн Європейського Союзу, а саме 1,180 трлн дол. США. Обсяги міжнародної торгівлі послугами Європейського Союзу (ЄС) значно збільшилися за останні п'ять років. Про це свідчать офіційні дані звіту Eurostat (статистичної служби Європейського Союзу) (рис. 2) [4].

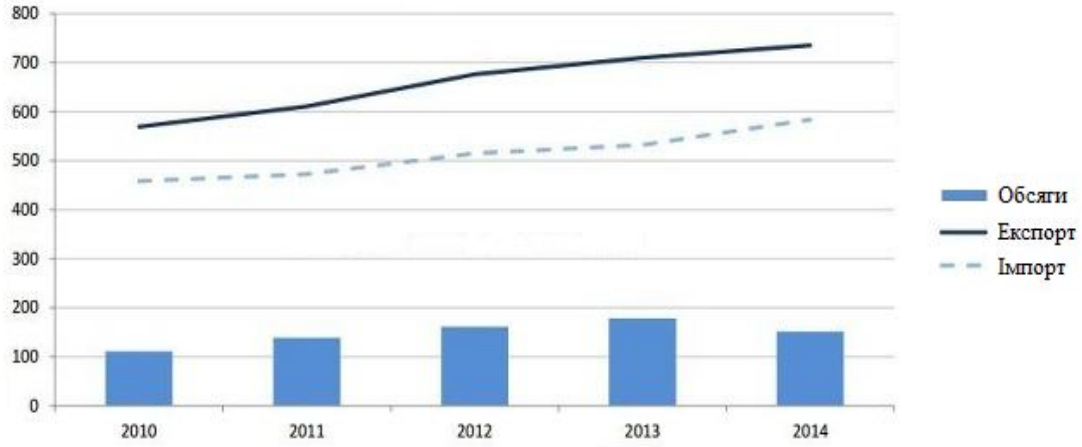

Рис. 2. Динаміка обсягів міжнародної торгівлі послугами країн ЄС, 2010–2014 рр. (млрд євро) [4]

Експорт послуг країн ЄС у регіони світу збільшився на 29 %, з 569 млрд євро в 2010 році до 735 млрд євро у 2014 році, в той час як імпорт показав незначне зростання – (+ 27%), від 458 млрд євро у 2010 році до 583 млрд євро у 2014 році [3].

Щодо структури міжнародної торгівлі послугами, то у 2014 році суттєву частку в експорті комерційних послуг мали транспортні (955 млрд дол. США) та туристичні послуги (1,239 трлн дол. США) (рис. 3). Інші комерційні послуги становили більше половини обсягу світового експорту (2,586 трлн дол. США) (рис. 3) [2–3].

Рис. 3. Динаміка обсягу світового експорту послуг у 2012–2014 рр., млрд дол. США [2–3]

Спеціалізація країни на тому чи іншому виді послуг безпосередньо пов'язана з рівнем її економічного розвитку. У 2012–2014 рр. динаміка обсягів міжнародної торгівлі туристичними та транспортними послугами країн Південної та Центральної Америки, Африки, Азії та СНД демонструвала уповільнення темпів зростання, водночас у країнах Близького Сходу спостерігалася тенденція до спаду [2–3]. У свою чергу, транспорт і подорожі у 2014 році були двома основними категоріями послуг, реалізованими країнами ЄС та Північної Америки, на які припадає третина від загального обсягу

міжнародної торгівлі послугами. Також вагоме місце посідають фінансові послуги, телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги [4].

Як і в міжнародній торгівлі товарами, основними учасниками торгівлі послугами виступають економічно розвинені країни. За даними табл. 2, провідними експортерами послуг у 2013 році були США, Великобританія, Німеччина, Франція і Китай. Ті самі тенденції спостерігалися і в попередні роки, і лише Китай поступився Франції своїм місцем у рейтингу. Ця сама п'ятірка країн, тільки в іншій послідовності – США, Німеччина, Китай, Великобританія і Франція, є головними імпортерами послуг [2–3].

Таблиця 2

Країни-лідери міжнародної торгівлі послугами у 2011–2013 рр., млрд дол. США [2–3]

Експортери	**Місце**	**Обсяг**	**Місце**	**Обсяг**	**Місце**	**Обсяг**	**Імпортери**	**Місце**	**Обсяг**	**Місце**	**Обсяг**	**Місце**	**Обсяг**
	2011		**2012**		**2013**			**2011**		**2012**		**2013**	
США	***1***	578	***1***	614	***1***	662	США	***1***	391	***1***	406	***1***	432
Великобританія	***2***	274	***2***	278	***2***	293	Німеччина	***2***	284	***2***	285	***3***	317
Німеччина	***3***	253	***3***	255	***3***	286	Китай	***3***	236	***3***	281	***2***	329
Китай	***4***	182	***5***	190	***5***	205	Великобританія	***4***	171	***4***	176	***5***	174
Франція	***5***	161	***4***	208	***4***	236	Японія	***5***	165	***5***	174	***-***	-
							Франція	***-***	-			***4***	189

У 2013 році Китай замінив Німеччину як другий за величиною імпортер комерційних послуг, у той час як Франція перемістилася з шостого на четверте місце. Як наслідок, Японія вийшла зі списку кращих п'яти імпортерів комерційних послуг, і Великобританія посіла п'яте місце у рейтингу.

Отже, можемо стверджувати, що для багатьох країн характерні тенденції до збільшення обсягів виробництва послуг, зростання доходів від сервісної діяльності, зростання зайнятості в цій сфері, загострення конкуренції, збільшення обсягів експорту та імпорту послуг. Однак усвідомлення потенціалу сектору послуг в економіці деяких регіонів, як і раніше, перебуває на відносно низькому рівні.

Серед факторів, які сприяли уповільненню зростання торгівлі послугами в деяких регіонах, у СОТ назвали нерівномірне відновлення економіки в розвинених країнах, зростання геополітичної напруженості у світі та спад реальних доходів населення. Сильні коливання обмінного курсу, у тому числі зміцнення на 14 % курсу долара США щодо інших валют у період 2014 – середини 2015 року, ще більше ускладнює ситуацію в міжнародній торгівлі та її подальшу перспективу.

Література

1. Report of the Trade and Development Commission on its seventh session // United Nations Conference on Trade and Development. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/cid38_en.pdf.
2. World Trade Report 2014: Trade and development: recent trends and the role of the WTO // The World Trade Organization (WTO). – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/world_trade_report14_e.pdf.
3. International Trade and Market Access Data // The World Trade Organization (WTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.wto.org/english/res_e/statis_e
4. International trade in services // Eurostat: Statistics Explained. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_services.

Яценко О. М.,
д.е.н., доцент,
професор кафедри міжнародної торгівлі
ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”

Пріоритети торгової політики України у галузі органічного сільського господарства: імплементація досвіду ЄС

В умовах динамізації міжнародного конкурентного середовища ефективне використання багатосторонньо узгоджених правил міжнародної торгівлі та механізмів формування та реалізації політики надає країнам дієві важелі для послаблення потенційно негативних наслідків лібералізації торговельно-економічних відносин, пов’язаних насамперед з можливістю пом’якшення соціально-економічних проблем та усунення викривлень конкурентного середовища, що, у свою чергу, сприяє появі більш широких та різноманітних інструментів використання переваг участі країни у міжнародному поділі праці, забезпеченню реалізації національних економічних інтересів.

Однією зі стратегічних галузей національної економіки є сільське господарство, яке є „чутливою” галуззю щодо зовнішньоторговельної політики кожної країни. У глобальній торговій системі СОТ воно розглядається окремо від інших галузей через свою специфічну природу. Євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює актуалізацію питання вивчення європейського досвіду та певну його імплементацію в національну економічну систему. Також необхідно врахувати потребу у реалізації положень Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу, що зумовлює необхідність у дослідженні механізмів ефективної реалізації національних економічних інтересів в агропродовольчій сфері при формуванні єдиної торгової політики регіонального інтеграційного угруповання. Протягом останнього десятиліття динамічно розвивається органічний сектор сільського господарства, передусім у ЄС та США, а Україна, у свою чергу, має значний явний і латентний потенціал у зазначеній сфері. Нарощування обсягів

виробництва та прагнення підвищити експортну конкурентоспроможність України в сегменті органічної агропродовольчої продукції вимагають дослідження особливостей системи міжнародного регулювання відповідною продукцією і визначення пріоритетів торгової політики України у галузі органічного сільського господарства з урахуванням зарубіжного досвіду. Зазначені положення зумовили вибір теми дослідження, її логіку, структуру та методичний інструментарій.

Теоретичні та методологічні питання зовнішньоторговельної політики країн знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Л. Антонюк, О. Білоруса, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Гейця, Т. Зінчук, С. Кваші, А. Поручника, В. Сіденка, Я. Столярчук, Д. Лук'яненка, Т. Мельник, А. Філіпенка, Т. Циганкової, В. Чужикова, О. Швиданенка та інших. Водночас, незважаючи на зростання інтересу до цього напряму досліджень, питання визначення пріоритетів торгової політики України в окремих сегментах сільського господарства залишається недостатньо дослідженим і вимагає вивчення зарубіжного досвіду та його часткової імплементації.

Метою дослідження є вивчення особливостей формування торгової політики ЄС у галузі регулювання міжнародної торгівлі органічною агропродовольчою продукцією та визначення пріоритетів для України з подальшою імплементацією досвіду.

Зростання інтересу до сегмента органічної агропродовольчої продукції зумовлено рядом чинників, по-перше, значною чисельністю глобальних екологічних проблем, що сприяло виникненню ряду альтернативних систем господарювання в сільському господарстві; по-друге, зростанням соціальної й екологічної свідомості споживачів з підвищенням рівня стурбованості власним станом здоров'я і врахуванням факторів, що на нього впливають; по-третє, можливістю збереження агроекосистем для майбутніх поколінь з одночасною появою нових екологоощадних технологій; по-четверте, відносною

сформованістю глобального інституційного середовища. Усе це призвело до динамічного розвитку глобального ринку органічної агропродовольчої продукції, що забезпечено швидким зростанням попиту на відповідну продукцію та незадовільною пропозицією.

Зміст концепції виробництва органічної продукції зводиться, з одного боку, до комплементарного взаємозв'язку і взаємовпливу людей, тварин, рослин і ґрунту, а з іншого – до компромісу між якістю виробленої продукції та техногенним навантаженням на навколишнє середовище з безумовним підвищенням ціни продукції. Органічну продукцію на світовому ринку поділяють на 4 типи. Залежно від того, як була вирощена продукція, вона може бути 100 % органічною, органічною, виробленою з органічних інгредієнтів або органічною менш ніж на 70 % [6].

Важливе значення при вивченні методів регулювання ринку органічної агропродовольчої продукції набуває, з одного боку, дослідження передового світового досвіду, який може бути адаптований до вітчизняних реалій, а з іншого – жорстке виконання правил глобальної торгової системи СОТ. Світова організація торгівлі (СОТ) є провідною міжнародною організацією, яка встановлює правила торгівлі товарами та послугами для країн, які є її членами. Хоча СОТ виступає основним регулятором міжнародної торгівлі всіх можливих видів товарів та послуг, однак жоден із торгових договір даної організації не визначає такі поняття, як „органічне виробництво" або „органічна продукція". Однак вони є визначеними таким приватними міжурядовими організаціями, серед яких провідною є Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (МФОАР) (International Federation of Organic Agricultural Movements, IFOAM), та в одному із головних документів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) – кодексі „Аліментаріус". Саме вони описують правила сертифікації даної продукції та займаються моніторингом стану впровадження країнами органічного законодавства. Система управління органічним виробництвом має дворівневий

характер – акредитація органу із сертифікації процесу виробництва (національної або в МФОА) та сертифікація ним безпосередньо виробництва та надання права маркування продукції як „органічна” [7]. Сертифікація органічної продукції здійснюється приватними інститутами. Загальна кількість органів з сертифікації органічного виробництва у світі у 2012 році становила 576 од., найбільша їхня кількість розміщується у Південній Кореї (76), Японії (61), США (49), Німеччині (32) [2; 3]. Згідно з даними дослідження „Research Institute of Organic Agriculture (FiBL)” [10], кількість країн, які мають органічні стандарти зросла до 82 країн, серед яких 16 перебувають на стадії впровадження регулювання. Однією з найважливіших подій 2013 року вважається прийняття Україною Закону „Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” [1]. Ухвалений Закон визначає правові та економічні засади виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю та нагляду за такою діяльністю.

Необхідно зауважити, що суттєво впливають на формування та регулювання ринку державні програми, які реалізуються країнами, найпоширенішою практикою запровадження таких програм є ЄС, США та Японія [11]. Особливий інтерес становить досвід країн Європейського Союзу. Перші урядові плани підтримки виробників органічної продукції були введені в 80-х рр. минулого століття в Данії та Швеції [9]. У 2004 році була ухвалена перша загальноєвропейська програма розвитку органічного сектору регіону на період до 2008 року, яка називалася „Європейський план розвитку сільськогосподарського виробництва органічних продуктів харчування – розробка критеріїв і процедур для оцінки плану дій ЄС у сфері органічного сільського господарства”. Протягом останнього десятиліття у 26 країнах Європи було прийнято програми розвитку органічного виробництва [8]. На початку 2014 року Комісія ЄС опублікувала пропозицію щодо зміни регулювання органічного ринку ЄС.

У Європейському Союзі державне регулювання у сфері органічної продукції здійснюється за допомогою Постанови Ради ЄС № 834/2007 та Постанови Комісії ЄС № 889/2008 [4; 5], що набули чинності з 01.01.2009 р., згідно з якими, зокрема: 1) визначено загальні межі і принципи органічного сільського господарства, вимоги до процесу виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та виготовлення харчових продуктів, ознаки і маркування органічної продукції; 2) скасовано національне регулювання і створено єдиний ринок органічної продукції; 3) започатковано систему інспекції/контролю органічної продукції, у тому числі при її імпорті в країни ЄС; 3) відкрито ринок органічної продукції в ЄС для імпорту з „третіх країн”. Крім того, зазначено всю необхідну інформацію щодо виробництва, пакування, транспортування та маркування органічної продукції.

Значна увага в Європейському Союзі приділяється маркуванню. В Україні, як і в ЄС, необхідно впровадити такі види маркування: 1) пов’язані з територією: 1.1) захищена назва походження (PDO-Protected Designation of Origin); 1.2) захищена географічна ознака (PGI – Protected Geographical Indication); 2) пов’язані з методом виробництва: 2.1) традиційну особливість гарантовано (TSG-Traditional Speciality Guaranteed); 2.2) органічне фермерство (OF-Organic Farming).

В Україні можна було б запровадити досвід ЄС щодо змішаної системи інспекції органічної продукції державно-приватної. Державні органи у країнах ЄС уповноважені здійснювати акредитацію приватних сертифікаційних установ та нагляд за їх діяльністю. У свою чергу, ці установи контролюють фермерські господарства, харчову промисловість та імпортерів з інших країн, а також сертифікують їхню продукцію відповідно до тих чи інших бізнесових стандартів, які мають відповідати вимогам законодавства ЄС (фактично базовим стандартам МФОАР). Експорт органічної продукції до ЄС з інших країн передбачає обов’язкову наявність сертифіката, виданого сертифікаційною установою, акредитованою у ЄС.

Необхідно виділити і ряд проблем, що виникають у сфері регулювання міжнародної торгівлі органічною агропродовольчою продукцією, які притаманні всім країнам. Існує значна кількість відмінностей на рівні національного законодавства країн у регулюванні виробництва та реалізації органічної продукції, розбіжності у приватних стандартах країн, що ускладнює міжнародну торгівлю і створює додаткові торговельні бар'єри. Запроваджена МФОАР програма акредитації сертифікаційних установ дозволяє гармонізувати міжнародні базові вимоги до органічної продукції.

Узагальнюючи результати дослідження щодо пріоритетів торгової політики України у галузі органічного сільського господарства та імплементації досвіду ЄС у відповідному секторі, можна зазначити таке:

1. Специфічною особливістю здійснення міжнародної торгівлі органічною агропродовольчою продукцією та її виробництва є наявність суворо регламентованих умов та правил, відповідність яким визначається результатами сертифікації та періодичного інспектування. Лише за умов сертифікації агропродовольчої продукції (доведених та зафіксованих умов дотримання стандартів органічного виробництва) товар має право позиціонуватися на ринку під маркою „органічна".

2. Ключовим інститутом, що відповідає за формування і реалізацію глобальної торгової політики, є Світова організація торгівлі, проте механізм регулювання ринку органічної агропродовольчої продукції ґрунтується на міжнародних стандартах Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (International Federation of Organic Agricultural Movements) та стандартах одного з визначальних документів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) – кодексі „Аліментаріус", відповідно до яких країни ухвалюють органічне законодавство. За сертифікацію органічної продукції відповідають приватні інститути.

3. Цінним для України у досліджуваній сфері є досвід країн Європейського Союзу щодо урядових планів підтримки виробників органічної

продукції, програм розвитку органічного сектору у країні, особливостей маркування органічної агропродовольчої продукції. Урахування зазначених особливостей дозволить підвищити експортну конкурентоспроможність національних товаровиробників у відповідному сегменті ринку. Варто враховувати і той факт, що ринок органічної агропродовольчої продукції продовжує динамічно зростати та розвиватися не лише в ЄС, а й в ряді американських та азіатських країн.

Література

1. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : Закон України : від 03.09.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/425 – 18.
2. Мазурова А. Ю. Стадии развития органического сельского хозяйства в странах мира / А. Ю. Мазурова // Материалы Международного молодежного научного форума „Ломоносов” – 2008. – М., 2008. – С. 107–109.
3. Новий міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bcdst.kiev.ua/ index.php/news/1-latest-news/56
4. Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів : Постанова Комісії (ЄС) : від 5 вересня 2008 року № 889/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://organic-food.com.ua/organicheszakonodatelstvo-es/.
5. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів та скасування Постанови (ЄЕС) № 2092/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/Постанова%20ЄС%20№%20 %2084_2007.pdf
6. Яценко О. М. Перспективи формування ринку органічної продовольчої продукції України в умовах глобалізації економіки / О. М. Яценко, А. С. Овчаренко // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : Полісся, 2015. – С. 337–342.
7. Яценко О. Н. Механизмы регулирования международной торговли органическими продуктами / О. Н. Яценко, А. С. Овчаренко // International scientific journal „Progress” – Tbilisi, 2015. – № 3–4. – С. 30–35.
8. Organic Action Plans in Europe – Compilation of results from the EU funded research project ORGAP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.orgap.org /documents/action_plan_targets.pdf [2012]

9. Policy for organic farming: Rationale and conceptsю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://anubis.kee.hu /pdf/szakir/alapelv_farmer /Policy%20of%20OF.pdf [2011]
10. The World of Organic Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1636 – organic – world – 2014.pdf
11. Tsyhankova T. Global transformations of international organic agrofood markets / Tetyana Tsyhankova, Olga Yatsenko, Yulya Zavadska // Scientific Journal "Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development" / Aleksandras Stulginskis University and Lithuanian Institute of Agrarian Economics. – Kaunas – Vilnius, 2014. – Vol. 36. – № 2, 3. – P. 425–434.